

Dr. Henrik Tuma

**slovenski alpinist, narodni prosvetitelj, politik,
publicist in odvetnik**

Dr. Tone Strojín

2008

Dr. Tone Strojin: Dr. Henrik Tuma

Druga, dopolnjena izdaja

© Slovenski gorniški klub Skala,
Ob Ljublanici 42, Ljubljana
e-pošta: skala@turni-klub-gora.si
www.turni-klub-gora.si/skala

Vse pravice pridržane

Naklada: 1500 izvodov
Tisk: Littera picta, d. o. o.

Zbirka Oprimki
Urednik: dr. France Sevšek

junij 2008

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

929Tuma H.

STROJIN, Tone

Dr. Henrik Tuma : slovenski alpinist, narodni prosvetitelj,
politik, publicist in odvetnik / Tone Strojin. - 2., dopolnjena
izd. - Ljubljana : Slovenski gorniški klub Skala, 2008. - (Zbirka
Oprimki)

ISBN 978-961-238-912-3

238523648

Dr. Henrik Tuma,
slovenski odvetnik, politik, publicist, gornik in jezikoslovec,
rojen 9. julija 1858 v Ljubljani.

Izdano ob 150. obletnici rojstva

»Ko sem se vrnil iz najveličastnejših predelov laških in nemških Alp v tiho Zajzero ali Planico, so pred tiho lepoto naših dolin vse velike dolomitske slike prišle v ozadje.

Zakaj?

Videl sem jih prvič, vtisi njihove lepote so ostali neizbrisni. To je meni ljubezen do domovine, bistvo mojega duhovnega uživanja v Alpah.«

Tuma: Pomen in razvoj alpinizma, 1930.

VSEBINA

Ludvik Zorzut: Naše gore list	6
Spremno besedilo: Ob 150. obletnici rojstva dr. Henrika Tume	7
Predgovor k drugi izdaji	11
Predgovor k prvi izdaji leta 1976	13
Oris Tumovega življenja	19
Družina dr. Henrika Tume	24

I Alpinist

Pomen dr. Henrika Tume za slovenski narod, posebej za gornišтво in alpinizem	33
Ob alpinistično-kulturnem delu dr. Henrika Tume	43
Viri alpinizma po Tumi	47
Motivi alpinizma in alpinistike	53
Razvoj in vsebina alpinizma	57
Pojem in vrste gorskega športa nekoč in danes	62
Tuma o tipih alpinistov	67
Tumovo besedje in izražanje	72
Tuma kot športni alpinist	73

II Primorski narodni prosvetitelj, politik, publicist in odvetnik

Tumovo narodno prosvetno delo	77
Tuma kot politik in publicist	81
Njegova karizma	83
Politične razmere	86
Tuma v očeh sodobnikov	87
Kot pravnik in odvetnik	91
Nekaj o Tumovi rokopisni gorniški zapuščini	97
Najpomembnejši Tumovi gorniški spisi	101
Okvirna gorniška bibliografija o Tumi	105

NAŠE GORE LIST

(V spomin dr. Henriku Tumi)

Je ravno vstalo sonce izza Čavna,
zasvetilo v Vipavski dol, na Kras,
na griče valovite,
nad Sočo po vrheh je sipalo zlato.
Tedaj postava, oj, tako visoka, ravna,
pojavi se v čereh, zre v Julijce, zre v Dolomite,
mu poje vse, zaliva s srčno ga krvjo.
Zavesten, sam utre si pot z vrvjo, s cepinom
za Krnom, Mangrtom, tja v Suhi plaz –
kako v škrlatnem znoju sije mu obraz.
Čez mejo še k Rezjanom spe – tam za Kaninom.

Gore, gore,
se niste ve mu izneverile nikdar,
ni v vas laži, ni v vas prevar.
Kdo kakor on pristopa v vašo to areno?
Gore, gore, ste vlile volje mu, moči,
pošteno si pogledali z oči v oči,
k triglavskemu še bogu skloni se čez steno.

Učeni mož zvečer s pastirji paberkuje
v zanosu svojem vse oživljajočem,
s preprostimi se on uči, modruje
ob ognju, o gorskih zgodbicah plapolajočem.
Se iskre razleté čez kuke, čez slemena,
v krnice, rovte, laze, skoz škrbine,
dol v ravne, slape, duplja, v pradoline.
Kdo išče, zaznamuje pristna njih imena?

Je ravno vstalo sonce izza Čavna,
so šle meglice z jezera – k zatonu.
Zdaj na njegovem svetlem, čistem bronu
odseva ta podoba – draga nam od davna.
Da se prikazal nam je danes na vrheh?
Da smo sledili mu na alpskih vseh poteh?
Na vrhu zrasel je večno zeleni gore list:
Hej, tovariš, Henrik Tuma – alpinist!

Ludvik Zorzut

SPREMNO BESEDILO**Ob 150. obletnici rojstva dr. Henrika Tume (1858–1935)**

Preden spregovorimo nekaj besed o vsebini knjižice, temelječi na Tumovi ediciji *Pomen in razvoj alpinizma*, se nekoliko ustavimo pri njegovi življenjski poti. Tuma se je rodil leta 1858 v Ljubljani. Po končani gimnazijski maturi v Trstu in vmesnem poučevanju, predvsem kot domači učitelj, je v letih od 1881 do 1885 študiral pravo na Dunaju. Po izpitih in rigorozih se je kot pravnik najprej zaposlil v Ljubljani, nato v Trstu, po sodniškem izpitu leta 1890 pa v Tolminu in nato v Gorici, kjer je po odvetniškem izpitu odprl odvetniško pisarno. Leta 1924 je Tuma zaprosil italijansko oblast za državljanstvo, a ga ni dobil, zato se je preselil v Ljubljano, kjer je nadaljeval delo odvetnika. In ne samo to, ukvarjal se je tudi s politikom, publicistiko, zlasti pa z alpinizmom (kultura) in alpinistiko (praksa) ter ideologijo.

Svoje življenje in delovanje je Tuma opisal do leta 1924, torej čas, preden se je pred fašisti umaknil v Ljubljano. Dejaven pa je bil tudi še pozneje.

Nanj je močno vplivalo tudi njegovo zasebno življenje. Leta 1894 se je poročil z Marijo, roj. Gianola, ki je v osemnajstih letih zakona rodila deset otrok. Otroke je imel zelo rad, omogočil jim je tudi primerno izobrazbo, iz katere so nekateri izšli kot priznani strokovnjaki. Po Marijini smrti se je drugič poročil, vendar ga žena duhovno ni podpirala, ker ga ni razumela.

Po naporni in zelo plodoviti življenjski poti je dr. Henrik Tuma leta 1935 v Ljubljani za vedno zatisnil oči, star 76 let.

Tuma je bil svetovljan, kar mu je omogočilo znanje več tujih jezikov: francoščine, angleščine, italijanščine, nemščine; zavzeto pa se je ukvarjal tudi s proučevanjem slovanskih jezikov. Pritegovalo ga je mnogo stvari, zato bi pri oceni njegovega dela in literarne zapuščine morali sodelovati strokovnjaki z različnih področij.

Poleg spisov o alpinizmu je napisal več prispevkov tudi o krajevosllovju, političnem razmišljanju, viziji slovenstva in o drugih področjih, kar pa v tej knjižici ni posebej omenjeno.

Prvo izdajo iz leta 1976 je avtor Stojin tokrat dopolnil s poglavji, ki zaokrožajo lik in delo dr. Henrika Tume na področju alpinizma, narodno-prosvetnega, političnega in odvetniškega dela. Vsebinsko o alpinizmu podaja predvsem informativno in opredeli značaj človeka, ki med gorniki močno izstopa iz povprečja v slovenski polpretekli zgodovini.

Eno najpomembnejših del, ki jih je Tuma podaril slovenski mladini, je njegova knjiga z naslovom Pomen in razvoj alpinizma, v kateri stvarino podrobno razčlenjuje s filozofskega in praktičnega vidika. Tu so mu bila v veliko pomoč tuja dognanja, zlasti z angleškega, nemškega in tudi francoskega jezikovnega področja. Knjiga je namenjena alpinistom, gornikom, tečajnikom in ljubiteljem planinske literature.

Napisal jo je, ko se je njegovo življenje prevesilo v sedemdeseto leto, v njej pa razgrnil svoja obzorja prihodnjim rodovom. Prodajala se je še štirideset let po izidu.

Knjiga bolj danes kot nekoč nagovarja ljubitelje gora, saj so ob njeni prvi izdaji gospodovali drugi svetovni nazori, druge filozofske šole in meščanske navade. Osvobojen tedanjih razmer je Tuma iz tedanjega časa prenašal tolmačenje idej, pobud in misli na prihodnje rodove. Sociološka in psihološka utemeljitev njegovega alpinizma sta ostali neokrnjeni. Postavil je teoretično osnovo gorskemu športu, dotaknil pa se je tudi vprašanj o razumevanju alpinizma kot socialnega in kulturnega pojava. Mnogi ga tedaj niso razumeli, nekateri pa ga zaradi drugačnih idej preprosto niso hoteli razumeti.

TedANJI rodovi plezalcev so jemali alpinizem le kot prakso in ne kot pojav, preprosto so ga enačili z alpinistiko. Tuma je to dejstvo navedel z izrekom: »Narave ne jemljemo več primitivno in ne več sentimentalno, ampak planetarično. Narava je postala predmet človeške gospodovalnosti, ali človeške zavojevalnosti,« kar pojasnjuje takole: »V današnjem žargonu bi odnos človeka do gora lahko poimenovali pridobitniški ali potrošniški: čim več vrhov, čim več žigov, čim več plezalnih smeri, več samoveljave.«

Tumova ljubezen do gora in narave je bila neizmerna, domovina pa spoštovana. Srečen je bil, da pripada slovenskemu narodu, kar je potrdil tudi s prepisom zapisa, ki ga je našel v knjigi neke planinske koč

v Furlaniji: »Kdor ljubi domovino, jo študira. Kdor jo študira, ljubi domovino.«

Po drugi svetovni vojni je vzgoja alpinistov in pouka željnih mladih planincev postala načrtna, izšolali so se inštruktorji, mentorji in vodniki, na voljo pa je bila tudi različna literatura s planinsko in plezalno tematiko.

Gore so bile opremljene s planinskimi postojankami, povezanimi z označenimi potmi, premalo ali skoraj nič pa ni bilo povedano, zakaj naj človek hodi v gore. Tuma je pozornost posvetil tudi temu vidiku. Za primer je vzel mestnega človeka, o katerem je zapisal: »Blagodat gora čuti nagonsko, ve da je v gorah lepo, osvežujoče in zdravo.« To nagonsko dožemanje pa na sodobni stopnji družboslovnih znanosti potrebuje pojasnilo, pravi avtor te knjižice in navaja: »V Tumovem času so v tem pogledu nekateri narodi že zgradili svoje osnove. Ker je bil na tekočem s tujo literaturo, kar mu je omogočalo znanje več tujih jezikov, je spoznanja od tod presadil tudi slovenskemu človeku, seveda tistemu, ki je imel možnost in je to hotel.«

Ne glede na mnoge pomanjkljivosti se Tumovo delo in njegovo ime cenita kot legenda. Na alpinističnih tečajih pa ga na žalost omenjajo le v nekaj stavkih. Ne smemo pozabiti, kako daleč je v alpinizmu prišel ta veliki mož, posebej ne opisanih vrednot, ki človeka, spojenega z naravo, oplemenitijo in obogatijo.

Tuma kot športni alpinist po današnjih merilih ni presegel tretje težavnostne stopnje. Pač pa je bil prvi na mnogih grebenih in v plezalnih smereh na vrhovih. Sicer pa je seznam njegovih prvih pristopov zelo obsežen.

Avtor v knjižici navaja, da so skalaši Tumi priznavali naslov »najmočnejše osebnosti« v našem alpinizmu, ne samo zaradi obsežnega in natančno opravljenega dela, temveč tudi v športni alpinistiki. Dr. Mirko Kajzelj je o njem zapisal: »On je bil naš prvi plezalec, naš prvi alpinist-športnik. Prvi pri nas je zajel pojem alpinizma tako široko in globoko, kakor Nemci in Angleži. Kljub zaposlenosti na številnih področjih je bil v prostem času tudi plezalec in je dosegel za takratne čase lepe uspehe. Bil je izrazita osebnost, ki jo ne omajajo življenjska polena.«

Dr. Tone Stojin med drugim zapiše: »Naj s Tumovimi mislimi oplemenitimo planinsko gibanje, ki se danes v potrošniški mentaliteti težje brani planinstvu tujih vplivov in navad kot v klasičnih časih, v katerih je delal, plezal in živel Tuma. Naj Tumove filozofske misli skupaj s Kugyjevo čutečo besedo o naših gorah zaokrožijo podobo planinstva in alpinizma, kakršna nam je čustveno blizu, zaradi katere odhajamo tja vedno znova, z isto vabečo mislijo in zaobljubo, da se kmalu spet vrnemo.«

Dr. Marko Žerovnik

PREDGOVOR K DRUGI IZDAJI

Poteklo je že več kot sedemdeset let od njegove smrti, njegovo delo na nekaterih področjih pa ostaja še vedno pomembno, če drugega ne, kot planinska in jezikovna dediščina.

Tuma je bil kozmopolit, mnogo reči ga je pritegovalo, tako da bi bilo pri oceni njegovega dela in dejavnosti na mnogih področjih potrebno sodelovanje več strokovnjakov. Če bo kdaj izdan zbornik njegovih del, bodo morale biti v njem tudi teme, kot so prispevki h krajeslovju, njegova politična misel, vizija slovenstva in druge, ki v tej brošuri niso obdelane niti omenjene.

Svoje življenje in delovanje je opisal samo do leta 1924, ko je moral zaradi fašističnega pritiska zapustiti Goriško. Znano pa je, da je bil po preselitvi v Ljubljano še kako dejaven. Šele takrat je izdal nekaj svojih knjig, prej se je večinoma ukvarjal s publiciranjem člankov.

Prva izdaja mojega dela o njem iz leta 1976 je v drugi dopolnjena z nekaj novimi poglavji, ki zaokrožajo lik in delo dr. Henrika Tume na področju alpinizma, narodno-prosvetnega, političnega in odvetniškega dela, pa še bi lahko naštel marsikaj, kar tu ni navedeno. Po podrobnosti obdelave je ta brošura provizorij, ki ima za bralce predvsem informativni pomen o možu, ki je ena najpomembnejših osebnosti v galeriji gorniških zaslužnežev v slovenski polpretekli zgodovini.

Ker oris njegovega dela začinjamo z njegovim pojmovanjem alpinizma, s tem ne poudarjamo, da je Tuma na tem področju najbolj zaslužen, pač pa, da je brošura namenjena gornikom, tečajnikom in ljubiteljem planinske literature.

Ker danes, sedemdeset let po smrti, skoraj ni človeka, ki bi ga še poznal osebno, se opiramo na Tumove knjižne in časnikarske vire. Medtem ko so njegova knjižna dela nedavno spet izšla v ponatisu, je oziranje za časopisnimi članki mogoče le v redkih študijskih knjižnicah.

Izvirni navedki iz Tumovih del se zaradi arhaičnega jezika in drugačnih slovničnih pravil sicer slišijo nenavadno, a smo jih ohranili

zaradi svojskosti njegove izraznosti. Navajamo jih iz del, ki so izšla pred drugo svetovno vojno.

Omeniti velja, da je bila Tumova avtobiografija *Iz mojega življenja* izdana v založbi Tuma leta 1997, ta založba je istega leta izdala tudi ponatisa del *Pomen in razvoj alpinizma* (spremna beseda Vlado Habjan) ter *Imenoslovje Julijskih Alp* in prvi natis njegove predvsem politične in osebne korespondence, ki jo je uredil in spremno besedilo zanjo napisal dr. Branko Marušič s sodelavci (ZRC SAZU in Trst-Devin, 1994).

Zahvalo sem dolžan gospodu Darku Butinarju, predsedniku Obalnega planinskega društva Koper, ki me je zaprosil in mi dal potrebno spodbudo, da se ponovno lotim obravnave osebnosti in dela dr. Henrika Tume. Hvala mu tudi za fotokopije gradiva iz Tumovega odvetniškega zagovora na tako imenovanem bombaškem procesu v Celju, leta 1925.

Hvaležen sem g. Branku Bratožu - Ježku za tehnično pomoč.

Moja zahvala naj velja tudi prof. dr. Matiji Tuma, ki mi je posredoval podatke o družini svojega deda.

Dr. Tone Strojin

PREDGOVOR K PRVI IZDAJI LETA 1976

Tuma je veliko ime slovenskega alpinizma še danes. Še več, njegovo ime je postalo legenda. Za časa življenja so ga nazivali s starostjo. Laskava priznanja pa tihemu in ponosnemu Tumi niso ugajala. »Prosim, ne hvalisanja! – Saj sem hodil sam, neznan, dokler me ni našel dr. Kugy.«

Toda dopustili smo, da je tudi njegovo delo – ne samo ime – postalo legenda. Neizčrpno miselno bogastvo v knjigi *Pomen in razvoj alpinizma* in zbirka krajevnih imen v *Imenoslovju Julijskih Alp* je praktično ostala na piedestalu enkratne izdaje. Habent sua fata libelli!

Res je, da niti pretekli niti sedanji čas nista imela in nimata mnogo mož s Tumovimi obzorji. Eno pa bi vendar potomci Tumovega izročila morali storiti: razčlenjevati njegovo bogato izročilo.

Sam je delo *Pomen in razvoj alpinizma* posvetil »naši stremeči mladini«. Kot bi slutil, da mora čas, ki pride, bolje tolmačiti ideje, pobude in misli, ki jih je le Tuma mogel razumeti v času, ko so gospodovali drugi svetovni nazori, filozofske šole in meščanske navade. Tuma je postavil osnove sistema gorskega športa in načel vprašanja, kako razumeti bistvo alpinizma kot socialnega in kulturnega pojava. V predgovoru dela *Pomen in razvoj alpinizma* je podal svoja stališča: razvojno, sociološko in psihološko. Mnogi, ne vsi, ga niso mogli ali pa niso hoteli razumeti. Tuma ni kritiziral obstoječega stanja, na kritike ni odgovarjal, ker na kritike take vrste – ne da bi ponavljali zgodovine – tudi ni bil dolžan odgovora. Tumi tudi sicer nihče ni porušil sistema v sklepanju, niti z resno razpravo niti z zlobnim namigovanjem. Izbili so mu sicer posamezne kamenčke v zgradbi, toda sociološka in psihološka utemeljitev njegovega alpinizma sta ostali trdni. Dejstvo je, da so rodovi plezalcev jemali alpinizem kot prakso, ne kot pojav. Alpinizem so preprosto enačili z alpinistiko. To dejstvo je Tuma citiral z izrekom: »Narave ne jemljemo več primitivno in ne več sentimentalno, ampak planetarično. Narava je postala predmet človeške gospodovalnosti ali človeške zavojevalnosti.«¹

---

¹ *Pomen in razvoj alpinizma*, str. 118.

V današnjem žargonu bi odnos človeka do gora lahko poimenovali pridobitniški ali potrošniški: čim več vrhov, čim več žigov, čim več plezalnih smeri, več samoveljave.

Tumova ljubezen do gora in narave korenini v spoštovanju do domovine, v zavesti, da pripada h grudi, ki ga je rodila, v študiju tega odnosa, k pravirom človekove povezanosti z naravo. Iz vpisne knjige neke planinske koč v Furlaniji si je izpisal izrek, ki ga lahko pripišemo tudi njemu, ker ga je v življenju dosledno uresničeval: »Kdor ljubi domovino, jo študira. Kdor jo študira, ljubi domovino.«²

Svoje delo Pomen in razvoj alpinizma je posvetil »naši stremeči mladini«, da bi zajemala iz tega, do česar se je dokopal sam.

Vrtino vrelca svojih spoznanj si je kopal Tuma celo življenje. Ko se je prevesilo njegovo življenje v sedemdeseto leto, je s knjigo Pomen in razvoj alpinizma razgrnil svoja obzorja tudi prihodnjim rodovom. O tej knjigi sem nekje prebral, da se je prodajala še 40 let po izdaji. To dejstvo ni laskavo za pisca, lahko pa pomeni srečno okoliščino za marsikaterega, da se je lahko prikopal do njegovih spoznanj. Če knjige ne bi bilo več na trgu, bi to ne bilo mogoče.

Načrtno vzgojo alpinistov smo začeli takoj po drugi svetovni vojni in jo nadaljujemo še danes. S planinsko vzgojo smo zajeli tudi druge pouka željne mlade planince. Imamo predmetnik, nekaj vzgojne literature, inštruktorje, mentorje in vodnike, cela mala armada jih je. Osnova plezalnih tečajev in planinske šole so tehnične veščine, kako naj se človek opremi, kako naj spozna in se varuje nevarnosti, kaj naj stori v nesreči, kakšne informacije potrebuje za pot v gore itd. Tudi gore smo opremili s planinskimi postojankami, kočje povezali z markiranimi potmi, ves gorski svet pa zajeli v obveščevalni sistem Gorske reševalne službe (GRS). Človeku smo za popotnico v gore res dali vse, kar je bilo mogoče, premalo ali skoraj nič pa nismo povedali, zakaj naj hodi v gore. Mestni človek blagodat gora občuti nagonsko, da je v gorah lepo, osvežujoče in zdravo. Nagonsko dožemanje gora na sodobni stopnji družboslovnih znanosti potrebuje pojasnilo. Ko je Tuma izdal svojo knjigo, so

---

² Prav tam, str. 255

družboslovne znanosti pri drugih narodih že zgradile svoje osnove. Ker je bil na tekočem s tujo literaturo in zaradi znanja tujih jezikov, je Tuma presadil spoznanja tujih narodov tudi slovenskemu človeku – kdor je le hotel.

Po tradiciji konservativno usmerjen človek izpred tridesetih let 20. stoletja, ki se je komaj otel ruralnih vezi, ni sprejel naukov, ki jih tudi objektivno ni mogel razumeti. Alpinistika je bila v prvih tridesetih letih našega predvojnega časa predmet zanimanja nekaj desetih mladih, zunaj tega kroga je le redki poprijel za klin ali poskusil objektivno in neprizadeto razmišljati na Tumovo izročilo.

Njegova vrlina je bila, da ni maral za ceneni nacionalizem, za izključno moč volje, askezo telesa in duha, za šokantnost dejanj v stenah in razpletov »za las«. Ni mu šlo za dejanja po sili, prizadeval si je priti do korenine pojava, ki ga je zanimal. Razložil ga je, kakor je mislil – pa so mu prigovarjali.

Danes se njegovo delo z imenom vred ceni kot legenda. Na tečajih se omenja z nekaj stavki. Čas jemlje v pozabo, česar pravzaprav ne bi smeli pozabiti, do česar se je naš človek s Tumo že dokopal – do osnov alpinizma. Najlepši način, da se velikih mož spominjamo, ni v odkrivanju plošč in spomenikov, temveč v razvijanju njihovih misli. Rekli smo že, da je Tumovo ime postalo legenda. S poimenovanjem in odkrivanjem plošč bi to legendo še potrdili.

Brošura ob 40-letnici smrti ima cilj, da se v času, ko so spoznanja o vrednoti gibanja v naravi pravzaprav kažipot za človeštvo v kotlu nepredvidenega življenjskega ritma, ponovno ovrednotijo Tumova spoznanja in jim da priznanje, kakor ga zaslužijo. Še danes se v svetovni literaturi redko najde tako družboslovno delo, kaj šele na področju alpinizma in planinstva.

Zato sem k Tumovemu delu pristopil s kolikor mogoče istih iztočnic. Zavedam se, da sem si naložil izredno zahtevno delo. Tuma kot ideolog je globok, mestoma nedosleden in zamotan, vaba, da se vanj še bolj poglobimo.

Tumo sem opisal le kot alpinista, publicista in zbiralca krajevnih imen. Politični portret dr. Tume je vzet po govoru dr. Jožeta Vilfana ob odkritju Tumovega spomenika v Novi Gorici, 21. septembra 1975. Za dovoljenje uporabe se mu toplo zahvaljujem.

Kaj storiti, da Tumovo delo približamo vsem?

Naj ga poenostavimo, razčlenimo, kaj je njegovo in kaj je tuje, ali naj skržimo obseg dela, da bo bolj pregledno?

Upoštevati moramo vse. Težka ovira je Tumov jezik. Dovolil sem si ga v nekaterih primerih približati današnjemu izrazju, jasno z opombo. Največja uganika v Tumovem delu je več definicij za isti pojem. Sam je sicer pristavil, »da je zaradi bogastva takih pojmov kot so šport, kultura, alpinizem težko najti enotne in brezhibne opredelitve«. ³ Ker gre tudi pri alpinizmu za kulturni pojem, naj bi se ena definicija dopolnjevala z drugo, pri vseh pa naj gre za sintezo misli. Morda je tako najboljše in edino prav.

Zaradi miselnega bogastva v Tumovi knjigi sem se dotaknil le nekaterih, po mojem mnenju najbistvenejših vprašanj. Osebno ga nisem poznal in zato nisem obremenjen z zamerami in predsodki tridesetih let tega stoletja, ko je knjiga zagledala beli dan. Ko mi je prišla v roke iz rok njegovih svojcev, mi je pomenila razodetje nečesa, kar sem želel globlje spoznati. Priznam, prvič je nisem popolnoma razumel. Nihal sem v vrednotenju njegovih spoznanj, toda čim bolj sem jo prebiral, tem bolj sem jo cenil. Opravil je izredno delo, ki ga je v današnjih razmerah pri takem družboslovnem obsegu literature tudi v alpinizmu skoraj nemogoče. Ne smemo ga ocenjevati po stavkih in straneh, ceno mu daje sistem dela, širina misli, pregled literature in njegov občutek za naravo. Kakšno nasprotje v primerjavi s kritiki, ki so ga predstavljali! Samotni in ponosni Tuma je imel plemenito srce.

Naj pride ta knjižica v roke mladim, ki jim je Tuma namenil svoje življenjsko delo. Naj jim odgovarja na vprašanja, ki si jih zastavlja vsak mlad človek, ki ga gore vabijo k velikim doživetjem.

---

³ Prav tam, str. 166.

Naj z njegovimi mislimi oplemenitimo planinsko gibanje, ki se danes v potrošniški mentaliteti težje brani planinstvu tujih vplivov in navad kot v klasičnih časih, v katerih je delal, plezal in živel Tuma. Naj Tumove filozofske misli skupaj s Kugyjevo čutečo besedo o naših gorah zaokrožijo podobo planinstva in alpinizma, kakršna nam je čustveno blizu, zaradi katere odhajamo tja vedno znova, z isto vabečo mislijo in zaobljubo, da se kmalu spet vrnemo. Naj knjižica obudi spomin na izrednega človeka, ki je slovenskemu planinstvu in alpinizmu dal idejno podlago, kakršno so dali le redki možje pri alpskih narodih z bogatejšo alpinistično tradicijo in večjimi materialnimi možnostmi, pa zato z manj nedotaknjeno naravo, kot jo imamo mi »z nebesi pod Triglavom«. Čas – ta objektivni sodnik, naj ovrednoti, kaj je bil, kaj nam je dal in zakaj nam toliko pomeni – naš dr. Henrik Tuma.

Avtor

T. Stojin

ORIS TUMOVEGA ŽIVLJENJA

Svoje spomine, misli in izpovedi je zapisal v obsežni avtobiografiji *Iz mojega življenja*. Uredil jih je dr. Dušan Kermavner, izdala pa leta 1937 Naša založba Ljubljana. Zato v nadaljevanju podajamo samo zgoščen očit njegovega življenja.

Henrik Tuma, odvetnik, politik, publicist, alpinist in ideolog, se je rodil 9. julija 1858 v Ljubljani. Oče je bil češki priseljenec, čevljar, drugič poročen, mati pa Slovenka s Police pri Višnji Gori. Oče je imel iz prvega zakona še sina Ferdinanda.

Po končani osnovni šoli in šestih razredih gimnazije je v šolskem letu 1875/76 opravil enoletni tečaj na učiteljski šoli v Ljubljani. Kot učitelj je v letih od 1876 do 1879 služboval v Postojni. Zaradi republikanske izjave v zasebnem pogovoru, ki je v disciplinski preiskavi ni hotel umakniti, je bil odpuščen iz službe. Postal je domači učitelj v družini švicarskega hotelirja, ki je živela v Postojni in Trstu. Med to službo v letih 1879 in 1880 ter nato med polletnim poučevanjem na nemški šoli v Trstu se je pripravil na gimnazijsko maturo in se hkrati učil francoščino, angleščino in italijanščino. Po končani maturi v Trstu ni dobil učiteljskega mesta, zato je v letih 1881–1885 študiral pravo na Dunaju in se preživljal kot domači učitelj pri avstrijskih družinah. Zavzeto se je ukvarjal tudi s proučevanjem slovanskih jezikov. Po izpitih in rigorozih je bil koncipient pri dr. Maksu Wurzbachu v Ljubljani, in sicer v letih 1886 in 1887. Nato se je preselil v Trst, kjer je opravil enoletno sodno prakso. V letih od 1887 do 1890 so ga obdržali na tržaškem sodišču, po sodniškem izpitu pa poslali v Tolmin, kjer je od 1890 do 1894, tako kot prej v Trstu in pozneje od 1894 do 1897 na goriškem sodišču, uvajal slovensko poslovanje.

V Gorici, kamor se je dal premestiti iz osebnih razlogov, so ga pridobili za politično dejavnost. Zaradi te je leta 1897 zapustil sodno službo in znova postal koncipient, najprej za kratko dobo pri dr. A. Franku, nato v letih od 1898 do 1900 pri dr. J. Staniču. Po advokatskem izpitu v Trstu je odprl advokatsko pisarno v Gorici, kjer je ostal s presledkom od 1915 do 1917, ko je bil odvetnik v Trstu, in sicer do leta 1924. Ker mu je italijanska vlada zavrnila opcijo za italijansko

državljanstvo, se je preselil v Ljubljano, kjer je bil odvetnik do smrti. Umrli je v Ljubljani, 10. aprila 1935.⁴

Ko je poleti leta 1924 moral zapustiti Gorico, je v slovo v Goriško stražo napisal: »Moram od vas (Goričanov, Primorcev) po osemindesetih letih napornega dela med vami.« Osemindeset let, torej skoraj dve tretjini dobe, ki mu je bila sploh sojena, in gotovo glavni del svojega izredno plodnega življenja je Henrik Tuma preživel v Gorici.

V omenjenem slovesu je svoje življenje na Primorskem in posebej svoj prispevek k življenju goriških Slovencev opisal: »Leta 1876 sem prišel iz Ljubljane kot učitelj v Postojno, leta 1881 sem položil v Trstu zrelostni izpit za gimnazijo, leta 1887 vstopil sem pri sodišču v Trstu, leta 1890 šel sem za sodnika v Tolmin, leta 1894 v Gorico, od leta 1900 sem odvetnik. Stal sem neustrašeno na braniku. Bil sem dvanajst let vaš deželni poslanec. Trgovski dom, Mizarska zadruga, Pevsko in glasbeno društvo, Šolski dom in vrsta zadrug in društev so sledovi mojega dela.«

Tako je takrat napisal dr. Tuma – prekratko in preskromno. Naj dopolnim vsaj z nekaj podatki ta posnetek, tako njegovo osebnost kot njegovo dejavnost.

Učiteljsko službo v Postojni je izgubil, ker je v zasebnem pogovoru trdil, da bo Avstrija postala republika in da bo morala postati slovanska ali je pa ne bo. Te izjave v preiskavi ni hotel umakniti. Ko se je pripravljal za maturo, se je preživljal s poučevanjem in se pri tem učil hkrati treh tujih jezikov: francoščine, angleščine in italijanščine. Enako je opravil tudi pravni študij, preživljal se je s poučevanjem in se poleg pravnega študija učil slovanskih jezikov. Po nekaj letih sodnikovanja se je odločil za odvetništvo in šel ponovno za pripravnika. Treba je to vedeti, da imamo predstavo o človeku, ki je zgodaj, kot mlad mož, pokazal trdnost svojega prepričanja, pripravljenost nositi vse posledice izražanja tega prepričanja, neutrudljivega delavca, ki se je zanašal sam nase, stremel po izobrazbi, po spoznavanju sveta zunaj slovenskih, pa tudi zunaj avstrijskih meja.

---

⁴ Od tu dalje sledi odlomek iz govora dr. Joža Vilfana ob odkritju kipa dr. H. Tumi v Novi Gorici, 21. 9. 1975.

Njegovo politično delo ni bilo omejeno samo na to, da je bil dvanajst let deželni odbornik in da je bil organizator tistih podvigov, ki jih s ponosom našteva v svojem slovesu. Bil je tudi neverjetno ploden publicist in neutrujen predavatelj. V svojih spominih pravi, da je na Primorskem govoril gotovo na tisoč shodih in sestankih. Zavzemal je stališče do vseh perečih vprašanj, težil k njihovi poglobitvi in širši utemeljitvi, skušal je zanje pridobiti množice, še posebej pa mladino.

Hočemo reči, da ne častimo samo moža, ki je prispeval k slovenskemu obstoju kot politik, publicist in alpinist, če ponovimo oznako, s katero Dušan Kermavner začenja zapis o dr. Tumi, ki ga je pripravil za SBL, častimo tudi izredno osebnost v čisto človeškem smislu – iskalca resnice, nepodkupljivega izpovedovalca tega, kar je kot resnico odkril, človeka, ki se je za to, kar je menil, da je prav, neustrašeno boril, človeka, ki se je hotel vedno učiti in izpopolnjevati in ki je vse svoje javno delovanje obravnaval kot moralno obveznost.

Politična pot dr. Henrika Tume je razumljiva kot sproščanje moralne napetosti in intelektualnega poglobljanja, ki označujeta njegovo osebnost. Začel je kot levi politik slovenskega meščanstva. Dal je za tiste čase in za kroge, v katerih se je gibal, nenavaden pomen gospodarskim in socialnim vprašanjem. Predvsem za Primorsko je razvil koncept slovenske politike, usmerjen v gospodarski razvoj meščanstva v Trstu in Gorici. Bil je med nosilci ideje slovenske univerze v Trstu. Naslanjal se je na perspektivo, da bo slovenski dejavnik v Trstu in Gorici naravno naraščal, prihodnost slovenskega naroda je videl prav v njegovem uveljavljanju ob Jadranu. Hkrati je oblikoval tudi svoj jugoslovanski koncept, prav tako naslonjen na Jadran. V njem je izrecno poudaril enakopravnost Slovencev z drugimi jugoslovanskimi narodi. Toda že takrat, torej kot govornik radikalnega krila slovenskega meščanstva, kot izrazit branilec slovenskih nacionalnih interesov, ni širil šovinističnih razpoloženj, nastopil je javno proti nekaterim šovinističnim pojavom v Gorici in se je distanciral od protisocialističnih stališč slovenskega, predvsem tržaškega meščanstva.

Leta 1908 je vstopil v JSDS⁵, kar je takrat zbudilo veliko pozornost. Dr. Tuma je že bil politik in javni delavec vseslovenskega formata in vzornik pomembnega dela slovenske mladine, predvsem njenega intelektualnega naraščaja. Pomen njegovega vstopa v JSDS lahko primerjamo s sprejemom socialdemokratske kandidature Ivana Cankarja leto prej. V JSDS je Tuma hitro postal eden vodilnih delavcev, po odhodu Etbina Kristana pa njen glavni predstavnik. V tej vlogi ga je našla prva svetovna vojna. V tej preizkušnji so prišle do izraza vse njegove osebne značilnosti, pozitivne strani, pa tudi meje. Dobro je znano, in to je še danes predmet obravnavanja in mnogih, tudi živčnih polemik, da je dr. Tuma v krizi, ki je bila hkrati vseevropska, v katero je Avstro-Ogrsko potisnila prva svetovna vojna, vztrajal na avstroslovanskem stališču, po katerem izhod iz krize naj ne bi bil v razbitju večnacionalne države, temveč v njeni presnovi, temelječi na federalizmu. Vse to pa v okviru kompromisnega miru, katerega temelj in garant bi morala biti prerojena socialistična internacionala. Ni se pridružil tako imenovani socialistični mladini, ki je agitirala za majniško deklaracijo. Ni se bal niti italijanskega imperializma, za katerega je vedel, da bo uveljavil menico, ki mu jo je podpisala antanta za vstop v vojno na njeni strani.

Toda dr. Tuma je bil po drugi strani tudi za rusko revolucijo. Bil je za socializem in oblast delavskega razreda. Ko je prišlo do razsula avstro-ogrsko monarhije, je pomislil, verujoč še vedno v možnost Evrope, v kateri je bila odločujoča sila prerojena socialistična internacionala, na to, da bi tržaški proletariat, slovenski in italijanski, moral prevzeti oblast in se organizirati v državo. Misel je brez dvoma utopična, kaže pa mnogo več družbene vizije in nacionalne prizadetosti, kot sta ju takrat pokazala slovensko meščanstvo in predvsem socialistična mladina.

Z italijansko okupacijo se je začelo kratko obdobje njegovega delovanja v Italiji. Takoj se je usmeril v sodelovanje s PSI⁶, nastopil za združitev JSDS z italijanskimi socialisti in v njenem imenu dal izjavo v tem smislu na bolonjskem kongresu oktobra 1919. Toda v bojih, ki so temu sledili, ni več sodeloval in ni podpiral razkola med socialisti in komunisti,

---

⁵ Jugoslovanska socialdemokratska stranka.

⁶ Partito sociale italiano.

ni šel s socialisti, ker je bil preradikalen, ni šel s komunisti, ker se ni mogel vživeti v Leninove nazore o proletarski partiji. Od leta 1920 je zavzel pozicijo neodvisnega socialista. Ohranil jo je tudi vse zadnje obdobje svojega življenja, od leta 1924, ko je moral, ker mu Italija ni dala državljanstva, zapustiti Gorico, do leta 1935, ko je v Ljubljani umrl. Toda tudi to zadnje obdobje je preživel dejavno, ne samo kot odvetnik, temveč tudi kot javni delavec, izpovedovalec marksistične misli in pripadnik socialističnega gibanja. V to obdobje spada njegova obramba obtoženih v trboveljskem procesu. Gotovo je ta obramba vse do narodnoosvobodilne vojne ena najsvetlejših strani v zgodovini slovenskega izobraženstva. Brez pomislekov jo postavljamo ob stran Cankarjevega govora o jugoslovanstvu. Dr. Tuma je prevzel obrambo obtoženih komunistov, ki so razbili pohod Orjune na Trbovlje in ji tako zadali smrtni udarec. To je naredil tako, da je pred sodiščem izpovedal svojo privrženost komunistični ideji.

Preizkušnje, ki jih je prinesla prva svetovna vojna, so še posebej pokazale vse pozitivne strani njegove osebnosti. Pri tem med drugim mislimo na njegovo žilavo delavnost, na široko intelektualno razgledanost, na doslednost in vztrajnost v zastopanju svojih stališč. Te preizkušnje so pokazale vse pozitivne strani njegove osebnosti, pokazale pa so tudi njegove meje. Če se danes oziramo na življenje dr. Tume, vidimo, da se je s prvo svetovno vojno zrušil svet, v katerem je zasnoval svoje praktične politične prijeme, in da zato po bogatem delu, ki ga je opravil prej, predvsem ni več mogel, pa tudi ni hotel v neposredni politični metež. Začutil je, da je prišla drugačna doba, ki zahteva drugačne prijeme, drugačne ljudi. Tako je živ primer izobraženca, ki je v iskanju resnice in boju za pravico na svoji poti v marksizmu našel resnico o svetu in družbi. Kakor da bi nam govoril: če si pošten, če si dosleden, moraš postati marksist.

Naj predvsem v tem smislu kot poštenega, doslednega izobraženca slavimo dr. Henrika Tumo.

DRUŽINA DR. HENRIKA TUME

Dr. Henriku Tumi se je v osemnajstih letih zakona, sklenjenega septembra leta 1894 z Marijo Gianola (rojena 1877, umrla 1928), rodilo deset otrok. Dva sta umrla takoj, prva hči in zadnji sin, ki ga je Marija rodila s 37 leti. Vdovec je postal leta 1928.

Po zaslugi prof. dr. Matije Tuma so v nadaljevanju prvič objavljeni kratki življenjepisi vseh otrok Tumove družine. Sicer pa je rodovnik dr. Henrika Tume po očetovi strani raziskan do leta 1729, po materini pa celo do leta 1572.

Hči Stanislava Tuma (1896–1896) je bila rojena v Gorici, tako kot vsi drugi otroci. Krstna botra sta bila babica Avgusta Gianola in zgodovinar dr. Franc Kos. Stanislava je bila njun prvi otrok, umrla je takoj po rojstvu.

Mati Marija se je poročila stara 17 let in pol. Skoraj leto dni ni zanosila, tako da je rodila prvo hčer Stanislavo z več kot 19 leti. Za zakonca je morala biti smrt prvorojenke hud udarec. K sreči je kmalu spet zanosila in poldrugo leto za tem rodila zdravega sina Ivana.

Ivan Marija Tuma (rojen 3. 10. 1897, umrl 10. 3. 1978) je bil njun najstarejši sin. Krstna botra sta bila spet babica Avgusta Gianola in zgodovinar dr. Franc Kos. Bratje so ga klicali Šani, mama ga je kot otroka klicala Kikec.

Ivan je maturiral v Gorici leta 1915. Vpisal se je na Tehnično visoko šolo na Dunaju, vendar je kmalu spoznal, da ga bolj kot tehnika zanimajo humanistične vede. Kljub temu se je odločil, da ostane zvest tehniki in se prepisal na graško univerzo. Poleti leta 1916 je bil vpoklican v avstro-ogrsko vojsko. Študij je po končani svetovni vojni nadaljeval na pariški Sorbonni in postal 1. 7. 1921 inženir kemije. Prva služba ga je vodila v Tovarno sode v Lukavcu blizu Tuzle. Podjetje je bilo v lasti belgijske družbe Salvay. Leta 1929 je v Zagrebu ustanovil kemično podjetje in nato sedež podjetja prenesel v Ljubljano (eterična olja, surovine za kozmetične izdelke, posebni papirji). Prvič se je poročil okrog leta 1926 ali pozneje, žena je bila sudetska Nemka Gertrude Franck. Kmalu je umrla in zakon je ostal brez otrok. Po pripovedovanju vnukinje

Nede Tuma Canton je Ivan svojo Trudo do smrti ohranil v lepem spominu. Leta 1936 se je star 39 let poročil drugič. Za ženo je vzel Stanislavo Medved, hčer gostilničarja. Pred drugo svetovno vojno sta postala premožna obrtnika, v Polju pri Ljubljani sta si postavila vilo z delavnicami in bazenom.

Po vojni je nadaljeval svojo obrt. Zaradi trgovine s surovinami, ki jih je potreboval za svojo obrt, je bil leta 1949 kot vojni dobičkar zaprt. Premoženje so mu zaplenili, vendar si ga je s krepko pomočjo svoje žene znal ponovno ustvariti.

Ivan Tuma je bil izredno razgledan in načitan, odličen kemik, zelo nadarjen za jezike, ni pa imel smisla za denar niti za red. Skoraj skrivaj je pesnil in pisal knjige. V mlajših letih je znal duhovito zabavati družbo. Z izbiro druge žene ni imel sreče, ni ga duhovno podpirala, še manj razumela, denar je njemu pomenil preživetje, ženi pa nasprotno – smisel življenja. Kot vsi bratje Tuma je imel zelo rad otroke, bil pa je predober in premehak, da bi jih znal vzgajati. V zrelih letih je rad pogledal v kozarček, vsi drugi bratje so bili skoraj abstinenti.

Umril je star 81 let, pokopan je na ljubljanskih Žalah, v svojem grobu.

Drugi sin je bil Jaroslav (rojen 7. 3. 1899, umrl maja 1958), imenovan Jaro. Starša sta ga klicala Čača [003]. Krstna botra sta bila ponovno babica Avgusta Gianola in zgodovinar dr. Franc Kos. Leta 1930 se je poročil s Hrvatico Karmen Hreljanović (1901–1997) iz Senja. Zakoncema so se rodili trije otroci: Henrik/Enrico (*1931), Vinko/Vincenzo (*1939) in Ines (*1942).

Jaroslav je maturiral na realki v Trstu leta 1917 in bil kmalu po maturi vpoklican v avstro-ogrsko vojsko. Leta 1919 je v Genovi začel študij ladjedelništva. Diplomiral je leta 1923 in se takoj zaposlil v First Bohemian Reinsurance Bank v Pragi, ki ji je ostal (s kratkim presledkom leta 1924) zvest do leta 1956. Kmalu po koncu druge svetovne vojne je postal generalni direktor. Zaradi političnih nesoglasij je z ženo in mlajšima otrokoma zapustil Češko, star 57 let. Starejši sin Henrik se jim je pridružil malo pozneje. Za kratek čas se je ustavil v Švici in se nato zaposlil v italijanski zavarovalni družbi Assicurazioni Generali kot pomočnik

direktorja za področje pozavarovalništva (assistant manager, žena Karmen je napisala condirettore). Maja 1958 je zavarovalnico zapustil in ko je ravno hotel prevzeti direktorsko mesto v zavarovalnici Reale Riassicurazioni v Torinu, ga je zadela kap.

Jaroslav Tuma je bil zelo upoštevan strokovnjak za pozavarovanje, v delo ga je pritegnil starejši polbratranec Ferdinand Lev Tuma (1883–1961). Bil je mednarodno priznan strokovnjak za neporocionalno pozavarovanje, avtor več prispevkov s področja pozavarovalništva (Enciclopedia monografica del Friuli-Venezia Giulia II/2, 841). Njegovo najpomembnejše delo je *Elements of Reinsurance Technique* v štirih delih, peti del je bil v pripravi.

Bil je miren in prijeten človek, ki je imel v strokovnem svetu veliko prijateljev, poroča ob njegovi smrti Quarterly Letter, št. VI/23 (1958), glasilo zavarovalne družbe General Reinsurance Company Ltd, Amsterdam. Sorodniki pa vedo povedati, da je bil zelo urejen in pedanten, pravo nasprotje pa je bila žena Karmen, ki mu ni znala vedno stati ob strani. V mlajših letih je rad slikal, imel je prirojeno srčno okvaro.

Umrli je v Torinu, star 59 let. Zadela ga je srčna kap, najverjetneje zaradi velikih naporov, ki jih je moral prenesti v svojih zrelih letih.

Ljubomir Anton Tuma (rojen 30. 1. 1901, umrl 23. 2. 1903), imenovan Ljubko, je bil tretji sin Henrika in Marije. Oče Henrik je 1. januarja 1901 v Gorici odprl svojo odvetniško pisarno, mesec dni pozneje se je rodil sin. Ko je bil Ljubko star poldrugo leto, je na počitnicah v Tolminu zaradi novih zob zbolel za hudo gripo. Dolgo je bolehal in umrl star dve leti. Starša sta za njim zelo žalovala, njegove smrti dolgo nista mogla preboleti, čeprav se jima je dva meseca po njegovi smrti rodila hči Ana Marija.

Ana Marija Tuma (rojena 17. 4. 1903, umrla 22. 11. 1969), imenovana Anka, je bila peti otrok v družini. Leta 1919 je v Trstu končala dveletno trgovsko šolo. S šestnajstim leti se je zaposlila v očetovi odvetniški pisarni. Po smrti mame, ki je umrla stara šele 51 let, je komaj 25-letna prevzela skrb za družino, za očeta in štiri mlajše brate. Po

očetovi smrti leta 1935 je dobila njegovo pokojnino in jo prejela do svoje smrti, celih 33 let.

Ana je ostala neporočena. Živela je z železniškim uradnikom Janezom Kvedrom (1897–1950), ki pa ga Anin oče (upravičeno) ni maral. Janez Kveder je bil znan planinec, član alpinističnega kluba Skala, pokopan je na ljubljanskih Žalah, v rodbinskem grobu Lajovic-Tuma. Ana Tuma in Janez Kveder sta bila športnika, pred 2. svetovno vojno sta veliko plezala po slovenskih in tudi tujih Alpah ter v dveh etapah s kajakom preveslala od Reke do Dubrovnika.

Ana Tuma je po koncu druge svetovne vojne živela v Zgornjih Pirničah, v hiši, ki so jo bratje kupili pred začetkom vojne, da bi tja ob nevarnosti umaknili svoje družine. Na nesrečo je hiša ostala v Veliki Nemčiji, Ljubljana pa je bila dodeljena Italiji. Ana Tuma je pred letom 1950 to hišo prodala in kupila pol hiše v Lovranu, Stari grad 54, ter se preselila v lepo dvosobno stanovanje ob morju. Zadnja leta življenja, ko je imela težave s srcem, je preživljala deloma v Lovranu, deloma v Kranju pri svoji svakinji dr. Velebiti Plesničar, por. Tuma. Umrla je za srčno kapjo leta 1969 v Kranju, pokopana je v Ljubljani.

Šesti otrok je bil dr. Boris Avgust Tuma (rojen 2. 4. 1908, umrl 4. 5. 1945). Bratje so ga klicali Knjiga. Leta 1941, po začetku druge svetovne vojne, se je poročil z zdravnico dr. Velebiti Plesničar (1912–2002). Zakonca sta imela sina Dušana (*1943).

Boris Tuma je leta 1926 maturiral na državni realki v Ljubljani in leta 1931 končal študij na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani ter postal eden najmlajših doktorjev prava na ljubljanski univerzi. Po študiju je opravil pripravništvo v očetovi odvetniški pisarni in se nato v Berlinu kot zasebnik ukvarjal z mednarodno trgovino. Leta 1934 se je zaradi tuberkuloze zdravil na Golniku. Bil je soustanovitelj podjetja Bratje Tuma, d. z. o. z. (1937–1947), ki je na višku zaposlovalo več kot sto delavcev. Ustanovljeno je bilo 4. 12. 1936 z družbeno pogodbo med brati Branimirjem, Ostojem, Zoranom in Borisom Tuma in 5. 3. 1937 vpisano v Trgovski register pod zaporedno številko 1435.

Vsi štirje bratje, ustanovitelji podjetja, so aprila 1941 stopili na stran partizanskega gibanja in med drugim tiskali tudi prvi partizanski denar. Januarja 1945 so bili izdani, Boris je skupaj z mlajšim bratom

Zoranom izdajo plačal z življenjem. Tik pred koncem vojne, 4. 5. 1945, je bil iz ljubljanskih zaporov prepeljan na Turjak in brez sodnega procesa na pragu svobode ustreljen, star komaj 36 let. Poročen le štiri leta je zapustil sina Dušana, starega dve leti. Bil je slok in lep moški, mirne narave, olikan, zelo redoljuben in zelo načitan.

Pokopan je na ljubljanskih Žalah med padlimi talci v drugi svetovni vojni.

Tudi Branimir Jožef Tuma (rojen 6. 12. 1904, umrl 4. 5. 1991), imenovan Brane, je bil rojen v Gorici.

Srednješolsko izobrazbo si je pridobil s končanim četrtem razredom R. Istituto Tecnico di Gorizia. Diplomiral je 25. 11. 1925 na dunajski Hochschule für Welthandel in Wien. Kot redni slušatelj se je na visoko šolo vpisal 28. 9. 1922 (Meldungsbuch No. 05385). Pozneje je bil tudi redni slušatelj Kraljeve visoke šole za trgovinu i promet v Zagrebu, (legitimacija br. 471/1927, veljavna za leta 1927, 1928 in 1929). Leta 1929 je v Zagrebu vodil skupaj z bratom Ivanom kemično podjetje in ga nato prenesel v Ljubljano. Iz tega podjetja je pozneje izšla tiskarna Bratje Tuma, vendar brez soudeležbe brata Ivana, ki je oblikoval svoje podjetje.

Ker so bili bratje januarja 1945 izdani, so po koncu vojne preostali družbeniki in njihovi zakoniti zastopniki na občnem zboru 19. aprila 1947 v Ljubljani sklenili, da se tvrdka Bratje Tuma, d. z. o. z., Ljubljana-Moste razide in preide v likvidacijo. Likvidacija podjetja je bila vpisana v trgovski register 19. aprila 1947. Za likvidatorja je bil postavljen Branimir Tuma.

Branimir Tuma se je po razpustitvi podjetja zaposlil v ljubljanski mestni upravi, doživel obtožbo zaradi podpiranja trgovine brata Ivana. Ob tem je bil preostanek tovarniškega premoženja sodno popisano, ocenjeno in leta 1949 zaplenjeno, Branimir Tuma pa obsojen in nekaj mesecev zaprt. Leta 1950 je postal komercialni, dve leti pozneje pa generalni direktor filmskega podjetja Triglav in z njim dosegel življenjski uspeh. Še pred zatonom podjetja se je leta 1963 upokojil.

Poročil se je šele v zrelih letih, okrog leta 1960, s Štefanijo Špacapan (1913–1994?). Špacapan je priimek prvega moža, od katerega

se je Štefka še pred rojstvom drugega otroka ločila. Iz te zakonske zveze izvirata njena otroka Greta in Branimir. Zakon Štefke in Branimirja je ostal brez potomcev.

Branimir je bil vse življenje suh, ambiciozen in tako delaven, da je povsem zanemaril svoje zasebno življenje. Bil je skromen, skoraj asket. Bil je zelo nadarjen za jezike, od svetovnih jezikov je govoril italijansko, nemško, francosko in angleško. Zelo rad je imel otroke, kljub temu pa se je po sili razmer poročil zelo pozno, star že okrog 55 let, s svojo mladostno ljubeznijo, ki jo je poznal več kot 20 let, in ostal brez svojih potomcev.

Umrl je leta 1991, sta 87 let, pokopan je skupaj z ženo Štefko v družinskem grobu na ljubljanskih Žalah.

Ostoj Alojzij Tuma (rojen 13. 10. 1906, umrl 28. 9. 1972), imenovan Stojko, je bil kot drugi otroci rojen v Gorici. Leta 1937 se je poročil z Andrejano Sever (1913–1990). Zakoncema se je rodilo dvoje otrok, sin Matija (*1938) in hči Breda (*1941).

Končal je srednjo šolo v Gorici in študiral na elektro-strojnem oddelku tedanje Tehnične fakultete Univerze v Ljubljani. Študija ni končal, zaposlil se je v tiskarskem podjetju, ki ga je ustanovil z brati. Po razpustitvi podjetja se je zaposlil kot državni uradnik na tedanji Direkciji za gradbeni material in končal kariero kot direktor Kinematografskega podjetja Ljubljana.

Ostoj Tuma je, tako kot drugi bratje, vedno z občudovanjem in spoštovanjem govoril o svojih starših in bratih. Srednje visok je bil v mladih letih športnik, plavalec, član plavalnega kluba Primorje, a manj navdušen za hribe. Imel je smisel za glasbo. Bil je skromen, dobrega srca, manj ambiciozen, vendar zelo pošten in pravičen. Bil je dober zakonski mož, z ženo se je dobro razumel, zelo rad je imel otroke, bil pa je manj družaben, mladostni videz je zadržal do smrti.

Umrl je za srčno kapjo na vožnji iz Lovrana v Ljubljano, star nekaj več kot 65 let, slabo ožilje in srce je podedoval po svoji mami. Pokopan je v družinskem grobu na ljubljanskih Žalah, skupaj z ženo, ki je umrla 18 let za njim.

Zoran Matija Tuma (rojen 14. 9. 1912, umrl 4. 5. 1945), deveti otrok, tudi on rojen v Gorici, je ostal samski.

Srednjo šolo je začel v Gorici, maturiral pa na državni realki v Ljubljani. Leta 1935 je končal študij na oddelku za kemijo tedanje Tehnične fakultete Univerze v Ljubljani [003]. Tudi on je bil soustanovitelj podjetja Bratje Tuma.

Ko so bratje aprila 1941 stopili na stran partizanskega gibanja, je bil edini od bratov, ki je vzdrževal zvezo z zunanjim gibanjem. Zoran je tako kot brat Boris z življenjem plačal izdajo, ki jo je januarja 1945 zakrivila Leopoldina Mekinda, njihova povezava s partizanskim gibanjem. Tik pred koncem vojne, 4. 5. 1945, je bil iz ljubljanskih zaporov prepeljan na Turjak in brez sodnega procesa na pragu svobode ustreljen, star komaj 33 let. Njegova smrt ni bila lahka, ekshumacija nekaj dni po smrti je pokazala, da so ga domobranci najprej pobili s puškinimi kopiti (verjetno je vedel, kam ga vodijo, pa je skušal zbežati) in nato ustrelili.

Marko Tuma (1914–1914) je bil deseti in zadnji otrok zakoncev Henrika in Marije, mrtvorojen.

I. del
ALPINIST

Skala je v obdobju med obema vojnama gradila ideološko podlago slovenskega gorništv. Dr. Henrik Tuma je bil vanjo sprejet leta 1926, brez takrat obvezne preizkusne dobe, in je že takoj močno vplival na razvoj skalaške miselnosti. Tako so skalaši iz njegovega idejnega kroga očitali Slovenskemu planinskemu društvu, da postaja zgolj hotelsko in gostilničarsko društvo, da nima razumevanja za kulturno in znanstveno poslanstvo, plezanje v skali in snegu, za odprave v tuja gorstva in za vzgojo gornikov.

POMEN DR. HENRIKA TUME ZA SLOVENSKI NAROD, POSEBEJ ZA GORNIŠTVO

Ko je 10. aprila 1935 umrl dr. Henrik Tuma, se je takratni urednik Planinskega vestnika dr. Josip Tominšek poslovil od njega z besedami – naš planinski starešina. Kot da bi se urednik bal, da prihodnje generacije pomena tega naslova ne bodo pravilno doumele, je pristavil še mednarodno označbo *doyen* in za ilustracijo prevzel citat iz knjige Miss Copelandove *Beautiful Mountains*.⁷

»Bil je najmarkantnejši zastopnik, najvidnejši reprezentant našega planinstva doma in v inozemstvu; lansko leto smo z njegovo osebo Slovenci v mednarodni uniji planinskih društev⁸ stopili prvokrat na plan.«

Za opravljanje kulturnozgodovinske dolžnosti v planinskem glasilu poklicani urednik ni skoparil s priznanji. »Osebo je dr. Tuma nenadomestljiv; naša čast in korist zahtevata, da njegova zadnja začeta in skoraj dokončana dela do možnega zaključka privedejo njegovi nasledniki.«⁹

Bridko in nenadomestljivo izgubo za narod so poudarjali še drugi.¹⁰

Tuma je umrl star 76 let. V Planinskem vestniku se o njem, kolikor ni pisal sam, ni pisalo prej kot za njegovo sedemdesetletnico. Vezilo mu je napisal isti avtor kot nekrolog, le na eni dobri, toda drobno pisani strani in to po izrecni Tumovi želji: »Prosim, ne hvalisanja! Saj sem hodil sam, nepoznan, dokler me ni našel dr. Kugy«.¹¹

Danes se težko ubranimo misli, da je SPD, ki je v vsestranski Tumovi osebi slutilo konkurenta, namerno spregledalo njegovo delo in

---

⁷ F. S. Copeland: *Beautiful Mountains*, str. 33.

⁸ Skrajšano UIAA.

⁹ Dr. J. Tominšek: Dr. H. Tuma, naš planinski starešina, PV 1935, str. 133.

¹⁰ Glej Jutro, Slovenski narod, Glas naroda, Ljubljanski zvon, idr.

¹¹ Dr. J. Tominšek: Dr. Henrik Tuma – sedemdesetletnik, PV 1928, str. 237.

pomen. Vendar se tudi ponosni stari Tuma zlepa ni dal omehčati, kadar bi bilo treba pisati o njem. Vse življenje je hotel ostati brezoseben, kot da je pomembno le njegovo delo. Vse, kar je pustil objaviti iz svojega življenja, je opisal sam v opisih svojih tur, ne da bi poudarjal sebe. Še v članku Turistika izza mladih let¹² se je bolj razodevala trnova pot slovenskega študenta v tujini kot osebna razmišljanja. Njegova avtobiografija *Iz mojega življenja* (uredil dr. Dušan Kermavner) je izšla šele po njegovi smrti.

»O njegovem življenju bi bilo zdaj treba pisati,« je zapisal dr. Josip Tominšek ob Tumovi smrti. Izšlo je nekaj nekrologov, najboljši in vsebinsko najbolj zajet tam, kamor je najbolj spadal – v Planinskem vestniku.

Urednik Planinskega vestnika je zapisal: »Sestavno se bo o dr. Tumi govorilo in pisalo še dolgo in mnogo.«¹³ Govori se še danes – mnogo ne, pač pa v trenutkih, ki so Tumi le v čast, kajti nimamo mnogo takih ljudi.

Že ob sedemdesetletnici dr. Tume in spet v nekrologu je takratni urednik opozarjal na potrebo po izdaji monografije tega za Slovence in posebej za alpinizem izredno zaslužnega moža.

Zaman je Vilko Mazi¹⁴ ob stoletnici rojstva dr. Tume in dr. Kugyja obžaloval, da še ni izšla izčrpna monografija, posebej še o dr. Tumi. »Na Slavniku stoji Tumova koč. In to je domala vse, kar imamo pokazati. O Tumi odločno premalo. Mladina ne ve o njem skoraj nič ...«

Žal je morala v obrambo svojega očeta poseči tudi njegova hči Anka.¹⁵ Nekateri po svetovnem nazoru, temperamentu in življenjski poti drugače usmerjeni ljudje niso doumeli, da je človek resnično plod rodu in okolice in »ozkih naših kulturnih razmer«.¹⁶ Toda dr. Tuma je bil kljub

---

¹² PV 1933, str. 152.

¹³ Dr. J. Tominšek: Dr. Henrik Tuma – naš planinski starešina, PV 1935, str. 134.

¹⁴ Vilko Mazi: Sto let Tume in Kugyja, PV 1958, str. 434.

¹⁵ Anka Tuma: K portretu dr. H. Tume, PV 1954, str. 94.

¹⁶ Dr. Tuma: Pomen in razvoj alpinizma, str. 241.

svoji osebni skromnosti široko razgledan človek. To so mu morali priznati vsi. Če so ga kritizirali v posameznostih, mu celotnega dela in zaslug niso mogli nikdar vzeti.

Že dr. Josip Tominšek je poudaril »da morajo začeta in skoraj dokončana dela privedi do kraja njegovi nasledniki – več jih mora biti, da do neke mere odtehtajo Tumovo vsestranost«. ¹⁷ V obsežnosti njegovega dela je gotovo veličina vsega opravljenega. Toda dr. Tuma je bil po področjih proučevanja tako vsestranski, da zlepa ni človeka, ki bi si upal prevzeti pisanje celotne monografije.

Tumo si lastimo tudi planinci, še ti si ga delimo med alpiniste, ideologe, etike, morfologe in imenoslovce, da politikov, filozofov in drugih strok ne omenjamo. Zato je zelo verjetna napoved, da do Tumove monografije, razen te, ki jo je napisal sam, nikoli ne bo prišlo. Panoge in stroke, ki jih je v Tumovih časih še mogla združevati ena oseba, so tako napredovale, da je čas postaral mnoga njegova spoznanja, nekatera pa potrdil in jim šele mnogo desetletij po smrti dal posebno cenno. Mednje štejemo njegovi deli, pomembni v svetovnih okvirih, Pomen in razvoj alpinizma ter Imenoslovje Julijskih Alp.

Z obema svojskima deloma, ki jima je posvetil več kot 30 let načrtnega raziskovalnega dela, si je ustvaril trajen spomenik v planinski kulturi in tudi v znanosti slovenskega naroda.

Nista mu bila naklonjena ne strokovna kritika ne okus bralcev. Temu je še zlasti botrovala zavist tistih, ki so delo »mogli« razumeti, in neprosvetljenost oseb, ki njegovega obzorja še zdaleč niso dosegli.

Ob izidu knjige Pomen in razvoj alpinizma je doživel tudi v Planinskem vestniku kritiko, ¹⁸ ki je bila vse prej kot propaganda in pohvala za njegovo delo. Kritik, ne recenzent, je v knjigi iskal vse drugo, samo njenega bistva in pomena ne. Namigovanja na verodostojnost citatov, na točnost pri navedbah virov, na pouk, kako naj se piše

---

¹⁷ Dr. J. Tominšek: Nekrolog, PV 1935, str. 134.

¹⁸ Dr. J. Tominšek: Dr. H. Tuma: Pomen in razvoj alpinizma, PV 1931, str. 17.

znanstveno delo, kako se gradi logična zgradba knjige ipd., res niso bila primerna.

Nihče nima monopola nad obravnavanjem filozofskih stvari, tudi Tuma ne. Vendar je imel pravico povedati svoje mnenje. Razodel je svoj pogled na stvari. Še več, skušal ga je podpreti z mnenji avtorjev iz drugih alpskih dežel.

Mirno lahko trdimo, da v slovenski planinski literaturi do danes nihče ni tako poglobljeno in študiozno načel vprašanja smotra in pomena alpinizma. Študiju alpinizma je posvetil več kot polovico svoje življenjske dobe – poglobljeno, sam s seboj in v gorah. V samotni gora je imel boljše razmere, kot bi jih imel danes, ko se v gorskem svetu prepletajo vplivi, ki so bili tam včasih tuji.

Tuma ni bil samo teoretik, temveč tudi velik praktik. Zbirka prvenstvenih vzponov ga kaže kot enega najbolj vidnih slovenskih alpinistov pred prvo svetovno vojno. Res da težavnost vzponov ni primerljiva z današnjimi, vendar Tuma ni imel sodobnika v domačih gorah, razen Kugyja. Dvomim, da bi se v pismih s Kugyjem pogovarjala o izkušnjah in novih smereh, ki še čakajo »bodočega moža«! Ko je govor o bodočem možu, ki naj pride ali mora priti, moramo poudariti, da se je Tuma zavedal pionirskega dela, ki ga je opravil, enako tudi Kugy. V posebno dobro lahko štejemo Tumi, da o svojem delu ni mislil, da je dokončno. Kot človek naprednih demokratičnih idej in dialektičnega pogleda na svet se je zavedal, da nič ni večno, dokončno pojasnjeno, vse čaka na svoje razlage. »Moja metoda iskanja in sklepanja je dialektična.«¹⁹ Če je šel v tem stremljenju predaleč, ga je gnala želja storiti za svoj narod kar največ, da popravi zamudništvo. Kompleks manjvrednosti naroda je bil sploh značilen za pionirje našega alpinizma, na primer Juga, ki je hotel »da vsaj v stremljenjih postanemo veliki«. Ljudje tržnih in dnevnih stremljenj po karieri pa takih etičnih nazorov razumljivo niso mogli razumeti.

Samostojnost v življenju in delu, tako značilna za Tumo, je pojasnjena v predgovoru knjige Pomen in razvoj alpinizma. »Da dosežemo resnico, se je treba vsaj enkrat v življenju znebiti vsega od

---

¹⁹ Dr. H. Tuma: Pomen in razvoj alpinizma, str. 11.

drugod sprejetega mnenja ter zgraditi na novo in iz temeljev sestav svojega znanja«, je odgovoril Tuma z Descartesom v uvodnem citatu svoje knjige.

Pionirji in predhodniki znanosti so svoje izsledke morali graditi po tem načelu. Tuma se je pri Slovencih štel za pionirja alpinizma, pa tudi na drugih področjih.

Graditi je moral iz nič, saj slovenskih predhodnikov, alpinistov njegovega formata, z izjemo Valentina Staniča, ni imel. Zaradi drugačnega, posvetnega nazora in nemških virov, ki so Staniča šteli za svojega, ga ni citiral. Ideološko okrepitev za svoje alpinistične poglede je moral poleg svojih spoznanj rad ali nerad iskati le pri tujih alpinistih humanističnih in zlasti etičnih nazorov. Objektivno je priznaval vse smeri alpinističnega vrednotenja in tem dejavnostim ustrezno delovanje.

V Pomenu in razvoju alpinizma celo navaja tipe alpinistov in v glavnih potezah zaokrožuje njihovo duhovno podobo.

Tuje alpiniste, oris njihovega življenja in citate, je uporabil za projekcijo svojih in Jugovih alpinističnih in etičnih nazorov. Nacionalizem, ki je bil v takratnih razvnetih časih nemškega ekspanzionizma cenjena vrlina in samoobrambni dejavnik majhnih narodov, ki so se branili utoniti v prevladujoči nemški kulturi, je udaril na dan tudi v njegovih filoloških razlagah. Ne smemo pozabiti, da je bil v dolini predvsem politik, borec za svoj narod, in da mu je šlo predvsem za narodnostne interese. Zato je narodnemu interesu nehote podredil tudi imenoslovno in zgodovinsko proučevanje Alp. Čeprav se je nacionalizma otepal, »nacionalizem kot nosilec tekmovanja plemen in narodov odbil me je že davno od sebe«, pa se mu vendar podzavestno ni mogel odreči. Odreči se ni mogel tako imenovanemu »notranjemu nacionalizmu«, ki temelji na narodni pripadnosti, ki skuša za narod storiti vse in se mu popolnoma predaja. Sovražil pa je zunanjo ekspanzionistično nacionalnost, ki svoji koristi, na primer nemški, podreja vse od ozemlja do kulture.

»Eno zavest sem že dobil ob sklepanju svojega dela, da mi je alpinizem odprl nov pogled na bistvo in zgodovino našega naroda.«²⁰

V dobrem namenu je storil dvojno napako. Alpinizem je štel za znanost o Alpah in s tem za razlago duha in zgodovine narodov, ki prebivajo v njih.

Toda Tuma je šel od svoje osnovne trditve še dalje: »Šele, ko sem po skoraj tridesetletnem delu ugotovil čisti slovenski značaj Julijskih Alp, sem nehote dvignil pogled na laščino, bavarščino, alemanščino in piemonteščino.«²¹

Osvobojen pomislekov in zaverovan v svoje izsledke na domačih tleh je trdil: »Zagonetka prve alpske kulture se ne da rešiti drugače kot iz slovenskih Alp in slovenskega jezika /.../ Zavedam se, da imam težko stališče /.../ Postaviti na novo problem prve slovenske kulture v Alpah, je moj tretji cilj.«²²

Ko je planinsko-ideološkemu proučevanju po prvi svetovni vojni dal prednost v primerjavi s političnim delom, mu je alpinizem (poimuje ga kot znanost o Alpah, podčrtal T. S.) dal posebno zadoščenje. »Če mi usoda dopusti, da jo izvršim, potem lahko trdim, da sem izpolnil svojo nalogo.«²³

S svojim proučevanjem Alp je hotel ustvariti duhovno vez in integracijo med slovanskimi planinskimi organizacijami. V prenesenem pomenu je hotel pokazati in dokazati odnos človeka do narave kot posebno slovansko značilnost. Za panslavista pa se izrecno ni nikdar razglašal. Iz teh besed pa smemo sklepati, da je bil. Ali je meril na slovanski temperament, glasbeni melos, čustvovanje o naravi, jezik, pastirske navade? Mimogrede, dr. J. Ciril Oblak²⁴ je bil v panslovanskem oziru konkretnější. Panslovanska dimenzija nam postane bolj razumljiva

²⁰ Dr. H. Tuma: Pomen in razvoj alpinizma, str. 12.

²¹ Prav tam, str. 12.

²² Prav tam, str. 13.

²³ Prav tam, str. 13.

²⁴ Dr. C. I. Oblak: Priroda, naša učiteljica, str. 113, sestavil Josip Wester, PZ 1958.

zaradi Tumove življenjske poti in neodvisnosti od nemških delodajalcev, ker je bil odvetnik.

Tuma ni pisal zase. Čeprav je bil samostojno misleč človek, čeprav je prihajal do svojih sklepov sam, brez dialogov in konfrontacij, ni bil egoist. Svojega dela Pomen in razvoj alpinizma ni namenil nikomur drugemu kot »naši stremeči mladini«.

Tako kot vsi pionirji posvečajo sadove dela »bodočim ljudem«, je tudi on namenil svoje misli mladini, a ne vsake vrste. Svoje duhovno poslanstvo je izročil stremečim, ki naj bi v gorah videli nekaj več, kot so na prvi pogled.

Posebne pozornosti je vredno njegovo ocenjevanje ljudi in dogodkov okrog sebe. V tem okviru je vrednotil sebe. Zase je v smislu francoskih prosvetljenih filozofov poudarjal, da je človek plod rodu in okolice; na drugem mestu pa citira Byrona: »Sveta jaz nisem maral, svet mene ne, malikom njega klonil nisem se.«²⁵

Primerjava med narodnimi razmerami, ki jim vladajoča nemška omika ni bila naklonjena, in revnimi razmerami, v katerih je rasel, na eni strani, na drugi pa Tumova neuklonljiva ponosna narava, vse to je moralo izčistiti ideale, ki jim je ostal zvest vse življenje. V tem boju – »bojevnik sem, če padem ali zmagam« – je ostal dosleden, finančno in duhovno. Raje je ob odkritju Dežmanove kočice pod Triglavom »odhitel lačen in žejen, ukajoč navzdol skozi Kot v Mojstrano«, kot da bi podlegel nemškemu vplivu. Nam ta v slovenski planinski literaturi in zgodovini pogosto citirani stavek nič ne pomeni in pojasni? V takem Tumi vidimo simbol odpornosti slovenskih gornikov v boju zoper ponemčevanje slovenskih gora. Tak nam je simbol za vse čase. Kakor hitro pa zaide na svoje jezikovne razlage, mu seveda ne sledimo. V luči obeh skrajnosti bi njegova napačna sklepanja morala biti deležna vsaj spodobne znanstvene kritike, brez posmeha, saj je bil vse prej kot neizobražen mož.

---

²⁵ Dr. H. Tuma: Pomen in razvoj alpinizma, str. 241.

Tuma se ni nikoli proglašal za poliglota, zanimalo pa ga je vse, zato se je tudi lotil marsičesa, česar se ni pred njim noben slovenski omikanec. »Preveč teži nanje ogromna nemška učenost.«²⁶

V oceni politične, svetovnonazorske in seveda narodnostne pripadnosti Tuma ni poznal izjem. Enako kot sebe je tudi druge strogo ocenjeval. Ne gre prezreti, da je zaradi svojih nepreklicanih stališč izgubil službo, na primer v Postojni, in je moral za domačega učitelja na tuje. Kakšen narodni ponos! Ob takem značaju res ne moremo pričakovati popuščenja in prizanesljivosti.

Bil je lahko samo tak in nič drugačen, sicer ne bi bil več Tuma. Svetla stran lahko prevlada tudi senčno, saj z njo ni naredil škode.

Kot učitelj ni mogel uspeti, ker je izpovedoval svoje slovenstvo. Narodno zaveden in svetovnonazorsko pred mnogimi si je dvakrat težje utiral življenjsko gaz. Pregazil jo je moško, čeprav so bili nekateri zameti globoki. Ne dajmo, da bi njegove stopinje zametel čas!

Grajo suženjstva naših ljudi so mu nekateri očitali bolj ali manj upravičeno. Navsezadnje ni bil in ni mogel biti vsakdo Tuma. Ljudi in čas je treba razumeti. Posamezniki stoje pred množicami in duhovno nad njimi. Le v posameznika udarjajo strele.

»Hlapci ste, za hlapce ste rojeni!« Cankarjevim besedam smo priznali umetniško višino. Mar moramo umetniku pritrditi prav tam, kjer politiku ne?

Delo Pomen in razvoj alpinizma po zasnovi ni imelo namena biti enciklopedično. Nekateri, žal poklicani, so delo razlagali kot enciklopedijo, pri čemer so v delu iskali imena in zasluge oseb, ki jih Tuma ni navajal. V resnici pa je z razvojem alpinizma skušal le utemeljiti njegov pomen. »Rekonstruktivna metoda zato nikakor ni izvirna zmota v knjigi,« ker ne gre za rekonstrukcijo. Tuma se je z neprikritim ponosom štel za dialektika, ki hoče »utemeljevati alpinizem sociološko in psihološko. Menda tu orjem ledino.«²⁷

---

²⁶ Prav tam, str. 12.

²⁷ Dr. H. Tuma: Pomen in razvoj alpinizma, str. 11.

Utemeljeval je pomen alpinizma. Ker ga v knjigi ni razlagal kot statični pojav, je pri iskanju razlage uporabil dialektiko, zato je naslov dela mogoče razumeti tudi kot »pomen razvoja alpinizma«. Vprašanje je, koliko mu je dialektično sklepanje uspelo. Do svojih sklepov je prišel lahko le s prikazom, kako se je alpinizem razvijal pri različnih narodih. Ker gre le za prvo poglavje (od 17. do 71. strani),²⁸ že zaradi omejenega prostora ni mogel biti enciklopedičen. Zanj je bil pomemben pojav alpinizma pri vseh narodih, ne le pri Slovanih. Zato je nenaključno moral biti subjektiven.

Čeprav je od njegove smrti preteklo 70 let in se njegovih nastopov danes spominjajo le redki, objavljeno gradivo izdaja moža idealista. Vse delo Pomen in razvoj alpinizma, zlasti pa njegova boljša poglavja, izžarevajo visoko kulturo, filozofsko razgledanost in globino. Za resno zunanostjo in markantnim likom je živel človek visoke kulture in neupogljive narave. Tak ni umrl in za nas ne sme nikoli umreti. Tak Tuma pomeni simbol. Je več kot človek iz množice. Narod, ki izgubi svoje simbole, maliči svoje vrednote.

---

²⁸ V delu: Pomen in razvoj alpinizma.

Torre Tuma v pogorju Tres Picos v argentinskih Andih

OB ALPINISTIČNO-KULTURNEM DELU DR. HENRIKA TUME

Če smo biografsko zelo zgoščeno prikazali življenjsko pot dr. Henrika Tume, tega nismo storili slučajno. Njegova življenjska pot od šolanja do samostojnega odvetnika je bila trda in trpka pot slovenskega izobraženca. Veliko bolje so to opisali on in številni njemu podobni slovenski izobraženci, ki so se morali v trdih razmerah preživljati in šolati na tujem, delati in politično delovati pod tujo oblastjo ali pa s svojimi liberalnimi nazori v politično nenaklonjenem okolju životariti, kakor je kdo mogel in znal.

Življenje in delo ter spoznanja večdesetletnega truda krasijo lik dr. Henrika Tume.

Vse življenje se je ravnal po reku »Kdor ljubi domovino, jo preučuje – kdor preučuje domovino, jo ljubi!« Te besede, ki jih je sprejel kot moto v svoji knjigi *Pomen in razvoj alpinizma*, kažejo podlago njegovega življenja. Zato je tudi delo v gorah zastavil poglobljeno, študijozno in v marsikaterem pogledu pionirsko. Z alpinizmom kot vedo je skušal celo dokazati korenine svojega rodu in izvor slovenskih imen, skratka – alpinizem mu je pomenil več kot golo plezanje. Bil je pobudnik in začetnik mnogih dejavnosti v gorah, ki jim je šele današnji čas prinesel polno veljavo in ceno.

Za življenja se o njem ni pisalo mnogo. S samostojnimi nazori, stališči in spoznanji si je nakopal zavist poklicnih in nepoklicnih strokovnjakov z različnih področij. Leto 1873 je začetek njegovega gorniškega delovanja. Če izpustimo opise prvih tur na vrhove naših Alp v letih pred prvo svetovno vojno, je leto 1929, ko je izšlo njegovo *Imenoslovje Julijskih Alp*, prelomno obdobje. To pomeni, da je moralo preteči 55 let od prvih pohodov v gorski svet, da je v samostojnem delu objavil svoja imenoslovna spoznanja. Kar je bilo Kugyju cvetje, so bila Tumi domača imena. Le da Kugy ni nikoli srečal svoje »Scabiose Trente«, Tuma pa je domača imena otel pozabi – za vselej.

Njegovo imenoslovje ima morda večjo ceno in pomen za slovenski narod kot njegova razmišljanja o razvoju in pomenu alpinizma. Kljub pomanjkljivostim in celo zmotam je imenoslovje zaključeno življenjsko delo. Medtem ko je poglavje o alpinizmu zapisano

spremembam zaradi razvoja, ostaja Imenoslovje Julijskih Alp dokončno zapisano. Mogoče je sicer popravljati posamezna imena, vsega dela pa gotovo ne. Zbiranje imen na narodnostno ogroženem območju je bilo v Tumovih časih mogoče, danes pa je že skoraj izključeno. Čeprav se je v iskanju domačih imen včasih zmotil, ostaja dejstvo, da so na njegovi zakladnici imen gradili vsi poznejši imenoslovci, če to priznajo ali ne.

Tuma se pri zbiranju imen v Julijskih Alpah ni omejil samo na triglavsko skupino, temveč je zajel vse Julijske Alpe in predgorja. Imena je začel zbirati že pred letom 1910, ko je Slovenski Matici predložil v založbo nomenklaturo Poliške in Viške skupine in koroško-italijanskih mejnih Alp. Začeto delo je nato razširil v celotno Imenoslovje Julijskih Alp, ki ga je v ponatisu leta 1929 opremil z abecednim seznamom in mu pod črto dodal diletantske slovanske razlage v Alpah razširjenih izrazov. Te razlage je zaradi vrste nesprejemljivih etimologij znanstvena kritika odklonila. Omeniti pa moramo, da je recenziji o Imenoslovju Julijskih Alp ter Pomenu in razvoju alpinizma napisal celo Avstrijec dr. P. Kaltenecker.

Zbrana krajevna imena je ilustrativno predstavil na grebenskih kartah in skicah, ki so kot priloga izhajale v Planinskem vestniku.

Zbrana domača imena je v vojaški zemljevid Kranjske sprejel celo dunajski vojno-geografski zavod, objavila jih je tudi planinska revija Hochtourist, kar je v takratnih časih pomenilo izredno priznanje.

Zbirateljsko delo pri zapisovanju krajevnih imen je razširil tudi na morfologijo in terminologijo za alpiniste in smučarje. Tudi pri tem delu je bil eden prvih Slovencev.

Vir informacij so mu bili lovci, drvarji, planšarji in nosači, ki so ga spremljali na odročnih poteh.

S trentarskimi divjimi lovci je kot prvi pristopnik stopil na mnoge vrhove, preplezal številne stene in prehodil marsikateri greben. Kot prvi slovenski alpinist je s Trentarjem Jožetom Komacem - Pavrom 21. avgusta leta 1910 preplezal Severno steno Triglava, pozneje imenovano Slovensko smer. Dolg seznam prvenstvenih smeri v naših gorah mu daje častno mesto v kroniki slovenske alpinistike. Poleg Julijskih Alp, vzhodnih in zahodnih, je podrobno opisal Karnijo, Salzkammergut, Gornjo

Štajersko, del Karpatov in druge dežele. Zaradi obsega svoje alpinistične dejavnosti je bil za Valentinom Staničem po pomenu naš drugi alpinist. Tudi sam je Staniča štel za prvega slovenskega alpinista.

Kot alpinist, vezan na naravo v vseh letnih časih, Tuma ni šel mimo opazovanja naravnih pojavov, življenja in dela gorjancev. Kot publicist je opisal sirarstvo in domače planine, njegovi opisi planin in pastirskega življenja so zato etnografsko zelo pomembni. Bil je med prvimi, ki je pri Slovencih pisal o plazovih. Zanimal se je tudi za poimenovanje geomorfoloških tvorb v gorah.

Publicistično delo je razširil na objavljane v čeških in avstrijskih planinskih revijah, tako v praškem *Alpsky vestnik* in avstrijskem *Alpenzeitung*.

Kot planinski pisatelj se je v *Planinskem vestniku* prvič oglasil leta 1905 s člankom o Rombonu. Od tega leta so si v *Planinskem vestniku* sledili opisi njegovih vzponov na vrhove Julijskih Alp in Begunjščico. Po svojem naprednem socialnodemokratskem prepričanju, storiti delavcem čim več dobrega, je svoje planinsko navdušenje hotel razširiti tudi med delavce, želel je izletništvo približati tudi njim. Kot eden izmed ustanoviteljev društva Prijatelj prirode je leta 1929 postal njegov predsednik. Že pred prvo svetovno vojno je delavcem planincem na Jesenicah predaval o alpinistiki. Za časopis *Svoboda* je napisal članek *Delavec in priroda*, ki je v prevodu izšel v zagrebški reviji *Socialna misao*.

Kar je Kugy dal Julijskim Alpam v leposlovju, jim je Tuma dal v znanstvenem pomenu. Pri tem je bil obseg njegovih proučevanj izjemno širok in sega tja do sociološko-psiholoških poglobljanj. Pomen in razvoj alpinizma je knjiga, s kakršno se lahko v zadnjem stoletju pohvalijo le redki alpinisti, tudi pri narodih z bogatejšo alpinistično tradicijo kot je naša. S to knjigo nam je odkril bistvo alpinizma, smoter gorništva kot dejavnosti v gorah, vdahnil je fizičnemu naprežanju v stenah razumen cilj. Vse to izdaja moža izjemnega formata, ki presega slovenske okvire in ima svoje častno mesto v srednjeevropskem alpskem prostoru.

Alpinist s takim intelektualnim obzorjem je kot jugoslovanski predstavnik planinske organizacije na kongresu mednarodne alpinistične unije leta 1934 v Pontresini užival velik ugled. Tekoče je govoril več tujih

jezikov, s tehtno razpravo in nastopom pa je na mednarodnem odru uveljavil mnoge svoje zamisli na področju enotne nomenklature in dela literarno-znanstvenih odsekov.

Bil je v pravem pomenu besede utemeljitelj alpinizma. Brez njegove vloge in dela se slovenski alpinizem ne bi razvil tako, kot se je. Pri uspehih naših himalajcev je treba zato upoštevati tudi delež, ki so ga k razvoju slovenskega alpinizma prispevali Valentin Stanič, dr. Henrik Tuma in dr. Klement Jug. Njegovemu spominu se je PZS že oddolžila s poimenovanjem koč na Slavniku.

Čeprav je bil Tuma rojen Ljubljančan, ga Goriška šteje za svojega. To je v narodno-prebuditeljski vlogi tudi bil. Kaj je Tuma pomenil za Goriško, opozarjajo naslovi njegovih številnih poljudnih predavanj. Marsikaj je bil temu ljudstvu: učitelj, odvetnik, poslanec, politik in gospodarstvenik, še toliko bolj dragocen, ker je šlo za delovanje na narodnostno ogroženem ozemlju, kjer sta nemški in italijanski dejavnik hotela iztrebiti slovenski živelj, ki mu je od nekdanj šla domovinska pravica. Danes si je težko predstavljati, v kakšnih razmerah in s kakšnimi mogočimi posledicami se je takrat opravljalo narodno-prosvetno delo. Zmogel ga je le mož Tumovega kova. Tak Tuma je simbol narodnega prosvetitelja, ki nas opozarja in s svojim delom zadolžuje, posebej na naši zahodni državni meji.

VIRI ALPINIZMA PO TUMI

Šport v takem etičnem pomenu, kot smo ga opisali v prejšnjih poglavjih, to je po svoji etični vsebini, s ciljem, da izpopolni človeka, ima po Tumi svojo idejno osnovo v čustvovanju do narave, zato se alpinistika ne more razvijati v smeri borilnih (bolje tekmovalnih) športov, temveč v kulturnem uživanju narave. Spoznavanje narave naj bi človeku dajalo življenjsko srečo, mu poglobljalo notranje zadovoljstvo, pomirjevalo notranje neskladnosti in ga spremenilo v usklajeno, vedro in kulturno osebnost. Ob praznovanju 50-letnice prve planinske organizacije na svetu (Alpine Club v Londonu) niso zaman poudarjali »našli smo in razširili največji in najpomembnejši šport sveta«. Ob tej obletnici (leta 1907) so že vse pomembnejše evropske dežele imele svoje planinske organizacije, za druge, na primer nogometne organizacije in druge množične športe, ki danes vžigajo našo mladino, pa tega ne moremo trditi, saj teh organizacij še ni bilo. Druge športne organizacije so s časom spremenile svoje ideale, planinske organizacije v vseh deželah pa so obdržale idejne temelje in tradicijo spoštujejo kot eno največjih vrednot svojega delovanja.

V klasifikaciji športov poimenuje alpinizem po prostoru tudi gorski šport²⁹ (na strani 190 v Pomenu in razvoju alpinizma se navaja tudi alpinski šport). S to besedo označuje poleg alpinistike ali plezalstva še veleturistiko (danes je to hoja po visokogorju), alpinsko smučarstvo (turno smučanje), v posebnem poglavju pa govori tudi o popotovanju in turistikii.

Tudi v človekovem čustvovanju do narave loči dve dobi. Rousseaujev klic »nazaj k naravi« mu pomeni poziv k zavestnemu čustvovanju do narave, ki je hkrati tudi podzavestno in nagonsko usmerjeno. Gledano z materialnega vidika je hoja višje v gore pomenila vsaj nesmiselno početje, če že ne neumnost. Z nastopom humanizma, ki je odgrnil zastore mračnjaštva in preusmeril poglede na naravo, je človekovo čustvovanje do narave dobilo novo kakovost. V naravi je človek začel iskati novih pobud za umetniško ustvarjanje, odkril je vire za znanstveno delovanje. Rousseau³⁰, ki je prenovil človekovo čustvovanje

---

²⁹ Pomen in razvoj alpinizma, str. 190

³⁰ Prav tam, str. 108.

do narave, je miselni predhodnik novega pogleda na naravo, ne pa tudi utemeljitelj alpinizma.

Tuma utemeljuje svoje svetovljanstvo do narave s citati velikih imen svetovne in jugoslovanske kulture. Kakor življenja ne moremo pojasniti drugače kot z naravo – tako tudi alpinizma kot pojava ne moremo razložiti drugače kot s človekovim čustvenim odnosom do narave.

Z razvojem alpinistike kot fizičnega dejanja v najbolj skrajnih delih zemeljskega prostora se je človek dvignil nad naravo tako, da jo je prehodil in preplezal podolgem, počez in v višino. Zdaj si izmišlja še nove smeri, izbira letne čase za plezalne podvige, sam in v skupinah.

S kulturnim oživetjem meščanstva je čustvovanje do narave postalo splošen zgodovinski pojav in se razširilo kot socialno gibanje. Tuma v nadaljevanju poglavja Čustvovanje narave in umetnost razčlenjuje naravne elemente in z njimi ovrednoti pokrajino. Znano je, da je alpska pokrajina po dinamiki reliefa bogatejša kot na primer panonska. Razlog več, da je alpska pokrajina zgodaj zbudila zanimanje slikarjev, pesnikov in pisateljev. Toda človek je kot zvoneča struna, ki je ubrana na določen ton, na določeno obliko pokrajine, opozarja Tuma s citatom iz Hellpacha.³¹ V Rousseaujevih mislih je pokrajina sinteza vtisov, izraz človekovega notranjega stanja.³² Čustvo do narave se stopnjuje. Prvotno je občudovanje, kakovostno višje je izražanje čustva, lahko bi rekli dejavno spoznavanje narave. Od tu izvira višja vrednost športa, kot je alpinistika, v primerjavi s športom, v katerem so cilj točke, premije, rekordi in prestiž. Tuma lepo pravi: »Vse elementarne sile, vse lepote in grozote Alp se stopnjujejo v samoti. V molku pečin in vrhov šele zveni v polno struna naše notranjosti.«³³

Pri vplivu alpske narave na človeka Tuma ne more mimo vtisa, da je narava s tisočletnim vplivom ustvarila različne značaje ljudi. Znano je, da se ljudje z gora razlikujejo od tistih, ki živijo v nižinah ali pri morju.

---

³¹ Prav tam, str. 108.

³² Prav tam, str. 111.

³³ Prav tam, str. 115.

Vpliv skupnih potez na človeka določenega okolja je torej očiten. Tuma je prispeval zanimivo misel o razvoju človekovega čustvovanja do narave, in sicer s stališča motivov, ki jih čuti do narave po projekciji na vrednote, ki naj bi izvirale iz čustvovanja. Sprva je človek opazoval Alpe iz nižine. Imel jih je za okras obzorja in videl v njih estetski moment. Tudi bivališča si je postavljaj na razglednih mestih, da bi jih opazoval zjutraj in zvečer, poleti in pozimi, v soncu in divjanju naravnih sil.

Po spoznavanju naravnih sil in pojavov si je človek upal višje v gore. Estetskemu momentu se je pridružil športni, ko človek potrjuje svoje sposobnosti v boju z goro. Z naraščajočo zagatnostjo življenja v mestu in za delovno mizo je človek še bolj občutil potrebo po življenju v čistem zraku, v višinskem soncu in po razgibavanju v zeleni naravi. Opisanim dejavnikom je pristavil še zdravstveno-higienskega. Spoznal je, da je del narave in da bi se brez nje odtujil življenju. Mestno življenje je življenje izoliranega bitja, le v bivanju v naravi se razodeva človeška kultura. Človek si mora najti način, da bi tudi v industrijskem okolju preživel kot najvišje razvita vrsta. In končno, zaradi posledic onesnaževanja okolja, zaradi pretirane urbanizacije in industrializacije bo človek šele spoznal vrednost zdravega okolja. Vedno bolj bo fetiširal čisto naravo, jo postavljaj na piedestal in v njej videl sakralni element svojega obstoja. Ta moment je kakovostno drugačen, kot so ga imeli pastirski narodi, ki so v naravnih pojavih videli in molili bogove. Človek enaindvajsetega stoletja bo v naravi videl preroditeljico življenja.

Krog je sklenjen, iz narave smo izšli, v naravo se vračamo!

Z alpinistiko je človek plezalec v neposrednem stiku z naravo. Navpičnost stene zahteva ustrezno držo telesa. Ker je taka drža nenormalna, zahteva od človeka intenzivno prisebnost. Brez prostovoljnosti in čustvenega odnosa do gora tudi ni alpinizma kot pojava.

Zgodovinsko je čustvovanje do narave in posebej do gora nastopilo pozneje kot umetniško upodabljanje gorske pokrajine. Šele ko je človek odkril naravo v njenih posameznostih, procesih in pojavih, je tudi fizično stopil z njo v neposreden stik. Poduhovljen odnos do narave pri slikarjih in pesnikih je bil znanilec človekovega zanimanja za gorski svet. V človeku je morala dozoreti umetniška, torej višja kakovost lepote,

kot jo je ponujal gorski svet. Subjektivno razpoloženje umetnika je moralo poprej prodreti v objektivni svet naravne lepote. Lepota gorskega okolja, ki je našla odmev v plezalčevi notranjosti, je bila motiv za ponavljajočo se dejavnost, to je alpinistiko, vtisi in dejanja pa klic po posnemanju.

Alpinizem je podoživljanje narave v njenem praviru, neposrednem fizičnem in duhovnem stiku z naravo. Tuma po Hansu Barthu citira: »Alpinizem nam zunanji svet sooča kot odmev notranjega, podaja realnost v luči idealizma.«³⁴ Če se alpinizem omeji le na alpinistiko brez notranjih odmevov, postane rutinska obrt pravilnega preprijemanja skal, prečenja snežišč in obvladanja plezalnih pripomočkov. Alpinistika v takem pomenu postane nadomestek alpinizmu. Zloraba alpinistike je, če kdo pleza le, da se kosa z drugimi.³⁵ Ne plezamo zato, da premagamo steno, temveč da notranje podoživimo elementarni stik z naravo. Eden od vzvodov tega odnosa je oblikovanost narave, ki v naši notranjosti zbuja lepoto, grozo in veličastje. Brez fantazije ni ustvarjanja.

Tuma alpinizem kot kreacijo duhovnega doživljanja narave primerja z umetnostjo po tem, da mora alpinist o svoji dejavnosti v naravi nekaj dodajati »iz svojega«. Plezalnemu dejanju mora dodati pečat svoje osebnosti, sicer plezalno dejanje postane zgolj fizično dejanje. Ni zaman opozarjal, »da je alpinizem aktivizacija duševnega bogastva«.³⁶ Kot odsev na lepote in veličastja narave ter usmerjanje tega na delovanje (v alpinistiki, dodal T. S.). Alpinizem je s telesno in duhovno borbo končno tudi metoda samooblikovanja, da ustvari nekaj popolnejšega in pri tem pozabi sebe.³⁷

Nenazadnje je dejavnik alpinizma tudi gibanje. Tuma se sklicuje na Rousseauja, ki v Emilu pravi, da »hoja sama na sebi oživlja nove ideje, ko pa se borimo zoper gore, šele začutimo moč lastnih sil.«³⁸ Vendar gibanje v alpskem svetu ni cilj samemu sebi. Na to opozarja, ko

---

³⁴ Prav tam, str. 258.

³⁵ Prav tam, str. 153.

³⁶ Prav tam, str. 121.

³⁷ Prav tam, str. 123.

³⁸ Prav tam, str. 261.

pravi z Girardinom, da »kdor v svoji mladosti ali zreli dobi ni plezal brez drugačnega cilja kot zaradi razmigavanja mišic, ni alpinist.«³⁹

Končno so pomembni tudi individualni dejavniki, kajti po Tumi je razvoj alpinizma pri vsakem človeku (bolje alpinistu, op. T. S.) zelo odvisen od rodu in okolice.

Kateri so psihološki dejavniki alpinizma? Tuma jih v članku Alpinizem⁴⁰ našteva takole: »Brezciljno hrepenenje po neznanem, silnem, brezkončnem premagovanju samega sebe, brezmejna moč volje in premagovanja strahu pred smrtjo.« Bržčas je zadel zelo blizu.

Osnovni izvor alpinizma je ljubezen (čustvovanje) do narave. Alpinizem kot gibanje predstavlja idejo enotnosti človeka z naravo.⁴¹ Biološki pogoj je fizična in duhovna zrelost (sposobnost) doseči določen duhovni ali fizični cilj. Vztrajanje na tej poti je lahko primerno življenjski dobi. Nekomu gre že za bivanje v naravi, drugi bo sledil cilju do izpolnitve. Med take ljudi štejemo alpiniste, pri katerih je izraz življenjske sile najizrazitejši. Kje so meje njihovih stremeljenj in dosežkov? So v konkretnem človeku?

---

³⁹ Prav tam, str. 260.

⁴⁰ Alpinizem, 1908/6–7, str. 90.

⁴¹ Prav tam, str. 289.

Po dr. Henriku Tumi se imenuje gorniški klub, ki je bil ustanovljen septembra leta 1995 in je tudi eden ustanovnih klubov Skale.

MOTIVI ALPINIZMA IN ALPINISTIKE

Tuma je svojo načelno razpravo o alpinizmu začel z vprašanjem, kaj je pogoj za človeško srečo. Tolstojevim dejavnikom, ki osrečujejo, je pridružil bivanje v naravi. »To, kar prinašata alpinizem in alpinistika, je bogato in obilno«. ⁴² Pogoj za srečo v življenju je torej videl v naravi. Človekovo navzočnost v gorah je videl v dvojnem pogledu, kot razvijanje, poglobljanje in izpopolnjevanje kulture, skratka kot pojav in kot fizično delovanje v naravi. Za oboje je uvedel dva pojma, in sicer alpinizem in alpinistika, prvega za kulturni pojav, drugega za dejavnost. Oba se nanašata na Alpe in izvirata iz istega korena. Fizično označbo prostora, kjer naj bi se razvijala pojav in dejavnost, je povezal s človekom, ki zahaja v Alpe, torej z alpinistom. Tuma je vedno rad poudarjal, da je uporabljal dialektično metodo pri proučevanju slehernega pojava in dejavnosti, zato ni mogel drugače tudi pri alpinizmu in alpinistiki. Povezal ju je s človekom ter pojav in dejavnost tesno povezal z ljudmi. Znano je, da so bili prvi pristopniki v gorski svet znanstveniki in umetniki, ki so v gorski naravi odkrivali predmete svojih raziskav in vsebino umetniškega izražanja. Za gorski svet pa se niso zanimali le znanstveniki in umetniki. Tuma poudarja, da se je v prvih prebivalcih gorske narave, torej v pastirjih, najprej razodel odsev narave. Vendar je ta odsev ostal le v njih, na zunaj se ni izrazil.

Zato je razumljivo, da je Tuma za alpinizem štel vse znanje o Alpah (kolektivum vsega udejstvovanja). ⁴³ Zgodovinsko gledano so bili prvopristopniki v naših gorah botaniki, geologi, geometri itn. Če so hoteli priti na vrhove, so morali uporabiti alpinistično znanje v današnjem pomenu, si torej pomagati z rokami, vrvjo in podobno. Bili so v pravem pomenu besede alpinisti (čeprav v prvotnem), saj so zahajali v Alpe, se zanimali za gorski svet in plezali po alpskem reliefu, v katerem takrat pač ni bilo koč niti označenih stez.

Tuma alpinizem v širšem pomenu razume kot vedo o vsem znanju o Alpah, alpinistiko kot obliko te dejavnosti v gorah pa kot šport, to je organsko fizično delo, ki usposablja človeka, da zmaguje gorske

---

⁴² Članek »Alpinizem«, PV 1908/6–7.

⁴³ Pomen in razvoj alpinizma, str. 150.

strmine. Po tej plati naj bi bila alpinistika del alpinizma oziroma alpinizem v ožjem pomenu.⁴⁴

Tuma v naslednjih odstavkih svoje knjige poudarja, da je alpinizem kot kulturni pojav mogoče opazovati razvojno, z individualne psihološke strani pa moremo ta pojav (Tuma pravi prikazen) zasledovati po monografijah ali po najbližjem viru, po opazovanju samega sebe iz svojih spoznanj, kako se je veselje do alpinistike razvilo v človeku samem.

V kulturi se ideje na zunaj porajajo nevidno. Alpinistika se je kot oblika čustvovanja do narave porodila po tisočletni zvezi človeka z naravo. V odnosu človeka do narave vidi Tuma zlasti razvoj umetnosti kot kakovostno višje čustvovanje do narave. Oboževanju mitoloških bogov v stari Grčiji in Rimu, ki je kult postavilo do najvišjih gorskih vrhov, je sledila srednjeveška zaprtost v cerkvene hrame, nasičene s človeško umetnostjo, resda neprecenljive lepote. »Srednji vek zaide v ideološko predelovanje v človeštvu nabranih idej, iskajoč za vse to pojme in izraze ter bolj in bolj prehaja v logično frazarjenje.«⁴⁵

Novi vek se odpre v naravo. Rousseau, Goethe, Byron, duhovni velikani treh velikih evropskih narodov so znanilci človekovega čutenja do narave, ki klije v človeku. Z umetnostjo je naravno čustvovanje človeka, ki je živel v njem že od pastirjev slovanskih in germanskih plemen, doseglo svoj vrh, ko se je razvilo v neke vrste ideologijo »nazaj k naravi«. Po razvoju te ideologije, po vedi, ki se je dotaknila narave, je prišlo do tega izraza, ki leži pred nami kot široko odprta knjiga alpinizma. In bolj kot se razvija (Tuma pravi razteza) kultura ljudskih množic, krepkeje se razvija alpinizem.

Alpinizem naj bi bil po Tumi skupen pojem za naravoslovne znanosti in svojevrstno družboslovje o človeku v Alpah. Za pionirsko dobo alpinizma, ko so bili prvi pristopniki v gorski svet predvsem znanstveniki naravoslovci, bi definicija alpinizma kot vede o Alpah še vzdržala kritiko. Naravoslovne znanosti res proučujejo Alpe in visokogorje, še posebej

---

⁴⁴ Prav tam, str. 158.

⁴⁵ Alpinizem, PV 1908/6–7, str. 88.

danes, skupnega pojma za vse te znanosti o Alpah pa ni – morda bi bil ustrezen izraz alpinologija (dodal T. S.). Logija zato, ker skuša razložiti pojave in naravne procese. Alpinist kot znanstvenik ni nikoli imel prvotnega pomena, vendar izraz alpinist tudi v tem pomenu ne zasluži kritike, saj ga Tuma logično zapolnjuje z dejavnostjo prvih pristopnikov v gorski svet, saj so bili znanstveniki. Če so himalajskim odpravam pridruženi znanstveniki, to še ni potrditev, da je tudi himalajcem znanje o Himalaji.

Aktualnejši, predvsem pa neminljiv je ostal pojem alpinizma kot družbenega pojava. Alpinizem v tem pomenu predstavlja družbeni pojem, individualno razmerje človeka do gora. Ta odnos se je v zgodovini spreminjal od prvotnih eksistenčnih razlogov pri pastirjih, ki so v naravi videli prostor za pašo, nabiranje zelišč, drvarjenje, lov itn., prek znanstvenih interesov, umetniških spodbud in športnih motivov, do življenjske in kulturne potrebe človeka današnjega časa.

Tuma je kot pristaš razvojnega sklepanja o družbenih in naravnih pojavih računal s takim razvojem. Če je leta 1908 v članku Alpinizem še govoril izključno le o alpinizmu kot vedi in znanju o Alpah ter o alpinistiki kot fizični dejavnosti, je v Pomenu in razvoju alpinizma leta 1930 pod vplivom razvoja že delno spremenil svoje pojmovanje.

Bivanje v naravi je za Tuma temelj življenjske sreče. »Alpinizem mu je do zdaj najintenzivnejša preusmeritev kulturnega človeka k naravi«. ⁴⁶ Tako je alpinizem kot človekovo kulturno stremljenje ob koncu razvoja odnosov do narave privedel človeka do popolne svobode. Ali ni v teh besedah Rousseau? Vse je zajeto v tem stavku, dealienacija človeka v naravi, evforija, psihološka sprostitev in perspektiva. V tem je Tuma razvil Rousseauja. V teh nazorih mu moramo priznati trajno vrednost, potrdil jih je razvoj v zadnjih petdesetih letih.

Tuma je čutil, da je poleg znanstvenega proučevanja narave in Alp še druga plat alpinizma, ki človeka v odnosu do narave proučuje z individualne psihološke strani. Alpinizem s tega stališča zato potrebuje neko dejavnost, to je alpinistiko. Kot opravičilo za tveganje, za cilj, je

---

⁴⁶ Alpinizem, str. 90.

simbolizem kot nalašč, da nanj opozorimo. »Brezciljno hrepenenje po neznanem, silnejšem, brezkončno premagovanje samega sebe, brezmejna moč volje za premagovanje strahu pred smrtjo – to so individualni psihološki elementi alpinizma.⁴⁷ Simbolizem brez filozofije ne pomeni ničesar. Zato Tuma pravi, da je filozofija predhodnica alpinizma in da mora zaradi novih idej alpinizmu ponovno slediti filozofija.⁴⁸

Kaj je privedlo Tumo v proučevanje alpinizma in alpinistično dejavnost, je najbolje povedal sam v sestavku o alpinizmu.⁴⁹

---

⁴⁷ Alpinizem, str. 90.

⁴⁸ Alpinizem, str. 90.

⁴⁹ Alpinizem, PV 1908/6–7.

RAZVOJ IN VSEBINA ALPINIZMA

Tuma je bil pri Slovencih prvi, ki je alpinizem skušal razložiti globlje, ne samo kot športno dejavnost. Ni dvoma, da je zavzeto proučeval družboslovna dela, ki so obravnavala nastanek narodov, držav in njihovih značilnosti.

Z opisom razvoja planinskih organizacij v Evropi je skušal dialektično prikazati, da je alpinizem kot družbeni pojav nastal pri posameznih narodih, tam in takrat, ko so zanj dozoreli pogoji.

Samo gorski svet je bil za nastanek alpinizma premalo. Odločujoč dejavnik je bil človek. V njem je morala dozoreti pobuda za nastanek alpinistične dejavnosti in tako podlaga za nastanek novega pojava – alpinizma.

Ljudstva, ki so se naselila v alpske doline, niso bila posebno navdušena, da bi osvojila tudi višine, saj v njih niso videla gospodarske koristi. Po Tumovi predpostavki so Slovenci kot najzahodnejše slovansko pleme prodrli najdlje v Alpe (gledano z vzhoda) in se v njih naselili. Z nomadskega načina so prešli na mirnejše poljedelsko življenje. Drugačen je bil položaj pri Germanih. Alpe so jih kot zid ločile od južnih, toplejših dežel, ki so obljubljale znosnejše življenjske razmere in blagostanje. Ko se je preseljevanje narodov ustavilo v mejah, do katerih je napredovalo, so se razpredle trgovske vezi. Če ni šlo sporazumno, so sledili vojni pohodi. Slovanski val ni iskal stikov dalje proti zahodu, Germani pa so razpredli trgovske vezi z latinskimi življenji na relaciji sever–jug in obratno. S prepletanjem trgovskih vezí je postajal srednjeevropski alpski svet vedno bolj obljuden. Ob trgovskih poteh so nastajali zaselki, samostani in gostišča. Da bi človek posegel višje od prelazov, so morale dozoreti nekatere razmere. Človeka so morali začeti zanimati rastlinstvo, živalstvo, rudnine. Angleži, ki so bili vodilna svetovna sila v začetku novega veka, so bili najpogosteje tudi raziskovalci.

Prva planinska organizacija Alpine Club v Londonu, ustanovljena leta 1857, je združevala znanstvenike in umetnike. Alpe so osvajali zaradi znanstvenega zanimanja, drugače kot Nemci, za katere so bile Alpe življenjski prostor, ki so ga hoteli osvojiti duhovno in fizično. Hoteli so

priti prvi vsaj čez stene, če so na najpomembnejše vrhove že pred njimi stopili Angleži.

Alpinistika, ki poleg fizičnih zahteva tudi duhovne moči, je postala sredstvo za osvajanje Alp. Alpinistika, ki je bila dotlej kot večšina samo sredstvo za odkrivanje Alp, je postala nosilec nacionalizma. Nemci so izpopolnili plezalno tehniko kot noben drug narod. Čim težje so bile stene, tem večji pogum je bil potreben. Nemška samozavest je zrasla prek narodnostne meje, sami sebe so razglasili za superiorno raso. Tako je bil rojen nacionalizem kot zavojevalni element. V obrambi zoper tako obliko nacionalizma so se ustanovljale planinske organizacije. Lep primer je SPD⁵⁰ oziroma pobude, zaradi katerih je bilo ustanovljeno.

Če je hotel pojasniti bistvo alpinizma, je moral Tuma svoje delo Pomen in razvoj alpinizma začeti z razvojem planinskih organizacij. Ostal ni le pri dimenziji, ko se alpinizem pri posameznem narodu opredeljuje bodisi kot sredstvo zadovoljevanja znanstvenih interesov (Angleži) bodisi čustvovanja do lepote svoje domovine (Slovani) ali kot sredstvo za razširjanje vpliva in moči svojega naroda (Nemci). Poglobil se je tudi v proučevanje alpinizma s posameznikovega stališča, še prej pa je čutil, da mora pojasniti spremembe v njegovem pojavu.

Ustanovitev Alpine Cluba v Londonu je štel za pomembno prelomnico v razvoju alpinizma. »Z Angleži nastopi alpinizem ločeno od turizma in golega uživanja prirode«.⁵¹ Angleške alpiniste ima za športnike in njihovo plezalno opremo za športne pripomočke. Toda pojem športnika v angleških razmerah je treba razumeti drugače kot ga razumemo danes. Angleški pojem športnika pomeni gentlemana, ki ne kadi in ne pije, zmerno živi, zahaja v naravo, je lepega vedenja, v naravi pa vidi nekaj več kot objekt uživanja.

Ko je Tuma opredelil alpinizem kot pojav, se je lotil pojma alpinistike kot oblike človekovega gibanja v gorah. Človekovo dejavnost je delil na igro, delo, šport in ples. Če zanemarimo ples, alpinistike Tuma ni opredelil ne kot igro ne kot delo. Če je igra sama sebi namen in

---

⁵⁰ Slovensko planinsko društvo.

⁵¹ Pomen in razvoj alpinizma, str. 143.

biološko nujna, imata šport in igra namen, da človeka sprostita ter mu v naravi in družbi razvijata telesne in duševne moči.

Tuma je poudarjal, da je z razvojem industrializacije in urbanizacije šport pridobil na pomenu, predvsem v higienskem in etičnem smislu. Z navedki tujih plezalcev-filozofov je označil alpinistiko kot šport. Bistvo športa je, da se ne izvaja kot obrt, da ne išče dobička in zaslužka. Šport je nastal iz igre in pomeni višjo stopnjo igre. To, kar igro dvigne v šport, je zavestno urjenje svojih sposobnosti, »kajti igra ne pozna urjenja, ker je spontana«.

Tuma je poudaril, da je v razviti industrijski družbi tudi šport postal preiščeno delo z določenim ciljem. Delo v eksistenčnem pomenu se je vedno štelo za nujo, medtem ko so s pojmom športa združene prostovoljnost, radost in spontanost, skratka sprostitev. Vendar naj bi tudi šport imel v sebi etične vrline, ki se pridobijo z borbo. Borba je izrazit odnos do tekmeca ali do objekta, ki ga skušamo premagati. Tretja možnost je želja po doseganju rekordov (časa ali metrov). Alpinistu v gorah ni tekmeč človek, temveč njegove lastne moči v spopadu z goro in objektivno nevarnostjo. Podčrtal je »da razviti šport (kot je alpinistika, op. T. S.) išče nevarnosti«, ⁵² da se v spopadu z njimi prekalita človekovo bistvo in značaj, tako da se v plezalnem dejanju podčrta etična vrednost.

Njegove besede »grozo izzivam, v dušo jo vabim,« so prisposoda takega soočenja. Toda ostal je v mejah zmernosti. Športe je kvalificiral po tem, v katerem letnem času se opravljajo, in sicer na poletne in zimske, ter v katerem elementu ali s sredstvom se opravljajo, na primer na vodne, gorske, konjske, tehnične itn.⁵³ »Nekateri športi so neločljivi od čustvovanja narave, drugi zopet od tekmovanja«. ⁵⁴ Med športe z elementom čustvovanja do narave šteje tudi lov in ribolov. Tu prestižni element tekmovanja zamenja strast.

Tuma podčrtuje, da se s stopnjevanjem telesnih in duhovnih sposobnosti vsi športi, še posebej gibalni, spremenijo v tekmovalne.

---

⁵² Prav tam, str. 90.

⁵³ Prav tam, str. 91.

⁵⁴ Prav tam, str. 91.

Hitrost je merljiva, kar čustvovanje do narave ni. Toda tudi v čustvovanju do narave in lovski strasti poznamo pretiravanja, nič manj kot v športih, kjer tekmovanje za prestiž in denar postane edina vsebina. Šport je neka potreba množice, v kateri posamezniki zaradi pomanjkanja časa ali slabo razvitih telesnih in duhovnih zmožnosti ne morejo dosegati vrhunskih rezultatov, pa vendar želijo sodelovati vsaj z opredeljevanjem in navijanjem za posameznike ali ekipe. Za vrhunskega športnika je nujen tudi rekord, saj omogoča primerjanje.

Kar je rekord v športu, je po Tumi v alpinistiki čas prvega pristopa, vendar ni identično. V njem vidi le registracijo v času in prostoru. Toda rekord je relativna kategorija. Kar je danes rekord, v prihodnosti zmorejo množice.

V alpinistiki vidi dejavnost, ki ni merljiva z dejavnostjo drugega. Alpinistika je šport osebnosti (po Steinitzerju *Ich sport*)⁵⁵, je izpopolnitev lastne osebe v fizičnem in etičnem pomenu, in sicer brez doseganja rekordov v primerjavi z drugimi. »Šport odpira prosto pot do uveljavitve zatišanih človekovih vrlin«. ⁵⁶ Kot tak je nujnost modernega življenja, ventil za sprostitvev. Gorje mu, komur predstavlja nadomestilo za življenjske neuspehe, pa za rekorde ni sposoben.

Šport je najpristnejši, če se z njim ukvarjamo brez tekmovanja (Mar ni to alpinistika?). Vir veselja ne sme biti nasprotnikov poraz, temveč potrditev lastne sposobnosti za uresničitev športnega dejanja. Če uspemo dvigniti šport na tako raven, ustvarimo visoko kulturno vrednost zase. V takem pojmovanju športa je Tuma videl dejavnost angleških športnikov. V luči svojih razmišljanj o športu, okrepljenih s citati tujih avtorjev, je oblikoval svojo predstavo o alpinistiki kot športu in alpinizmu kot socialnem ter kulturnem pojavu. Dejavnosti v naravi, od turisticke do alpinistike, mu pomenijo dejavnost brez prestižnih razlogov, pri čemer je izključen element tekmovanja, ki se pogosto spremeni v nacionalno mržnjo in nestrpnost. Bistvo dejavnosti v naravi je izpopolnjevanje sebe, svojih fizičnih in duhovnih moči, v zadostitvi biološke potrebe po gibanju in življenjskih radostih. To naj bi bil cilj alpinistike in seveda alpinizma.

---

⁵⁵ Prav tam, str. 93.

⁵⁶ Prav tam, str. 285.

In končno, kako razumeti alpinizem kot kulturni pojav? Tuma svetuje, naj dialektično spremljamo razvoj človekovega delovanja do narave.

»Alpinizma ne moremo drugače razumeti, kot da raziščemo nastanek in razvoj človekovega čustvovanja do narave in vzporedno razvoj človekovega delovanja. Ideja je neločljiva od dejanja.«⁵⁷ Grafično je razvoj (stopnje) dozorevanja alpinizma predstavil v obliki drevesa: korenine so igra, deblo je delo in veje različni športi.⁵⁸ Drugače povedano, alpinizem je temeljni odnos do Alp: izleti, turno smučanje in alpinistika kot oblike dejavnosti so individualna razmerja tega odnosa do narave.

Zanimivo je, da je Tuma svoje misli in razmišljanja gradil iz človeka, uvod v knjigo Pomen in razvoj alpinizma pa je začel z razvojem planinskih organizacij. Očitno jih je štel kot sredstvo za razvoj in poglobljanje alpinizma in alpinistike.

Za razliko od razumevanja bistva alpinizma v človeku, ki je po Tumi v človeku prisotno ali pa ne, so vse planinske organizacije pri svojem delovanju upravno teritorialno omejene. Torej odklon v univerzalnosti alpinistične ideje. Le organizacija Naturfreunde, ustanovljena na Dunaju leta 1895, ni bila nacionalistično opredeljena. Tuma je leta 1929 sprejel predsedstvo ljubljanske podružnice Prijateljev prirode. K temu je pripomogla tudi politična usmerjenost ustanovitelja društva, to je socialno demokratske stranke, katere član je bil. S svojim članstvom v tem društvu je dokazal, kako široka so bila njegova obzorja in kakšne namene je imelo njegovo delovanje.

---

⁵⁷ Prav tam, str. 285.

⁵⁸ Prav tam, str. 285.

POJEM IN VRSTE GORSKEGA ŠPORTA NEKOČ IN DANES

Čeprav Tuma po poglavjih ni izrecno opredelil posameznih vrst planinskih dejavnosti, govoril je le o gorskem športu (alpinistiki, turnem smučanju in veleturistiki), je iz dela Pomen in razvoj alpinizma razbrati, da poleg alpinizma kot pojava loči še dejavnosti kot so izletništvo, potovanje, turistica in seveda alpinistika.

Kakšne so razlike?

Tuma omenjene dejavnosti v gorah loči po namenu in motivu. Sam pravi, da je »izlet igra, če gre za zabavo in sprostitve, brž ko pa ima izlet namen sprostitev in uživanja v naravi po napornem delu, ni več igra.«⁵⁹ Popotovanje ima namen spoznavanja novih krajev, ljudi in navad,⁶⁰ torej ni zabava in ne igra.⁶¹ Zgodovinsko je popotovanje z namenom spoznavanja drugih krajev in ljudi starejši pojav kot izletništvo, ki ima bodisi namen zabave bodisi uživanja v naravi. Turistika je po njegovem mnenju nastala takrat, ko sta s prometnimi zvezami izletništvo in popotovanje postala širši družbeni pojav. Naravno je, da se je turistica kot dejavnost najprej in najbolj razvila v industrijsko najbolj razviti Angliji. Angleški turisti so prvi zanesli na celino idejo turizma (družba Cook). Turist ima namen spoznavati dežele in kraje, pa tudi potovati, da bi užival naravo, posebej gorski svet. Tuma imenuje tako potovanje turizem v navadnem pomenu besede, potovati zaradi spoznavanja in uživanja narave pa turistiko v ožjem pomenu.⁶² Turistika, zlasti pa veleturistika, je imela nekoč marsikaj skupnega z alpinistiko. Med njima ni točne meje, tako da sta se besedi alpinist in veleturist pogosto zamenjavali.⁶³ V nadaljevanju njegovih razmišljanj srečamo določnejšo definicijo: »Turistika je popotovanje peš ali z vozilom, ki ne zahteva posebnih telesnih in duhovnih sposobnosti in se vrši zaradi zabave, iz zdravstvenih razlogov in zaradi uživanja naravnih lepot.«⁶⁴ Manjka torej športni

---

⁵⁹ Pomen in razvoj alpinizma, str. 127.

⁶⁰ Prav tam, str. 127.

⁶¹ Prav tam, str. 130.

⁶² Prav tam, str. 135.

⁶³ Prav tam, str. 135.

⁶⁴ Prav tam, str. 135.

moment, ki zahteva zaposlitev telesnih in duhovnih moči, iskanje nevarnosti in tekmovanje. Vmesna in prehodna vrsta med turistiko in alpinistiko je veleturistika, to je hoja po visokih gorah, ki vključuje že elemente alpinistike.

Danes se turistika vključuje v državno gospodarstvo in pomeni upoštevanja vreden vir narodnega dohodka, medtem ko sta alpinistika in veleturistika izrazito nepridobitni dejavnosti, ki po drugi strani pomenita oplemenitev duha, razvoj telesnih spretnosti in zdravstveno-higienski moment.

Turistika v gorah se je, razvojno gledano, morala razviti v alpinistiko.⁶⁵ V človekovi naravi je, da si je iskal vedno novih poti do krajev in mest, ki jih ni poznal. Ko so mu obzorja postala pretesna, je našel nepristopne soteske ali zašel vanje, stopil na še neosvojene vrhove in si utrl smeri čez prepadne stene.

»Meje izletništva, popotništva, turistike in alpinistike so v različni stopnji zaposlitve lastnih telesnih in duhovnih sil, v doživetju lastnega dejanja, izživetja sil lastnega telesa.«⁶⁶

Turistika je bila torej predhodnica alpinistike. Angleži so alpinistiki dali podlago, izumili plezalne pripomočke in načrtno, s pomočjo domačih vodnikov, stopili na vrhove najvišjih gora v Alpah. Tako so predvsem Alpe in Angleži ustvarili alpski šport. Tu moramo opozoriti na Tumovo nedoslednost pri rabi izrazov, prej gorski šport, zdaj alpski ali alpinski šport. Nemci so leta 1880⁶⁷ alpinistiko v tehničnem pogledu dvignili na višjo stopnjo. Plezali so brez pomoči domačih vodnikov, zagrizeno, z nemško sistematičnostjo, od ene gorske skupine do druge. Športni moment Angležev je zamenjala nemška *Naturkultur* ali *Naturideologie*. Maduschka je celo doktoriral na temo problema samote v devetnajstem stoletju. Nemški alpinisti-filozofi so zašli tudi v razglabljanje o temeljnih športnih elementih v razmerju do alpinizma. Cela vrsta odličnih plezalcev je zapisala »zlate« misli v planinsko klasiko.

---

⁶⁵ Prav tam, str. 138.

⁶⁶ Prav tam, str. 137.

⁶⁷ Prav tam, str. 144.

Vprašanje, ali je alpinistika šport ali ne,⁶⁸ je razdelilo plezalce v dve skupini, in sicer na plezalce estete, ki odločno zanikajo športni element, in na plezalce etike. Tuma se je sam zavestno uvrstil med slednje. Plezanje naj človeka prerodi, mu iztisne maksimum telesne in duhovne moči, skratka, ga prečisti. »Zloraba alpinistike je, če kdo pleza za to, da se meri z drugimi.«⁶⁹ Tuma izključuje borbo za prestiž, kar daje alpinistiki najvišjo humanistično vrednoto med športi.

V različnem pojmovanju alpinistike (naravnem, znanstvenem, športnem) se je opredelil za športno, vendar ji pristavlja tudi čustveni moment. »Alpinistika v bistvu ostane: športno uveljavljanje v visokih gorah iz ljubezni do gor.«⁷⁰

Ali smučanje šteje v alpinistiko?

Tuma meni pritrdilno,⁷¹ kajti tudi v turno smučanje je vključen športni element. Danes bi turno smučanje šteli za odličen dopolnilni šport alpinistiki. V tem se mnenje od njegovih časov do danes ni spremenilo. Tudi sicer se druge planinske dejavnosti, na primer veleturistika kot hoja po visokih gorah, v odnosu do alpinistike v svojem bistvu niso mnogo spremenile. Hierarhija vrednosti po tem, koliko katera od dejavnosti zahteva intenzivnosti, je ostala približno enaka, le obseg posameznih dejavnosti se je zelo povečal. Prav po zaslugi modernih prometnih zvez turistika kot dejavnost v planinskih vrstah ni povzročila vprašanja ali polemike, če in koliko naj turistiko še štejemo za osnovno obliko zahajanja v Alpe. Tudi sicer se današnji turist v Alpah razlikuje od nekdanjega, predvsem po tem, koliko želi neposredno uživati naravo. Vzrok je v tem, da je turizem postal popolnoma gospodarska panoga. Celo izletništvo je zaradi prometnih naprav (železnic, žičnic, cest) poseglo visoko v gorski svet, kamor so si nekoč upali le veleturisti ali celo alpinisti, na primer pri nas na Kanin.

---

⁶⁸ Prav tam, str. 150.

⁶⁹ Prav tam, str. 153.

⁷⁰ Prav tam, str. 167.

⁷¹ Prav tam, str. 149.

Tumova zasluga je v tem, da je na zgodovinskem razvoju pokazal, kako so se razvijale posamezne vrste planinskih dejavnosti, kakšne ljudi so zajemale in kaj lahko po dosedanjem razvoju pričakujemo v prihodnosti.

Po Tumovem pojmovanju alpinist predstavlja razvito osebnost, ki v alpinistiki iz ljubezni do gora razdaja svoje fizične in duhovne moči. V raznih tipih alpinistov, ki jih klasificira kot primere, se kaže, da je imel alpinizem v svoji pionirski dobi odkrivaljsko vlogo v odnosu do okolice in to v objektivnem pomenu. Človek je moral šele odkriti vrhove in plezati klasične smeri. Tudi ko je klasična doba alpinizma mimo, ima alpinizem enak značaj – obrnjen je v človeka, v preizkus njegovih fizičnih in duhovnih moči.

Alpinist današnje dobe, ki predvsem ponavlja smeri, ve, da jih je že zmogel človeški pogum, čeprav v stenah še prežita objektivna in subjektivna nevarnost. Toda samo dejstvo, da je bila neka smer že preplezana, krepi pogum in budi željo po primerjanju. V ponavljanju je skrit tudi športni element, primerjanje z drugimi, ki ga je Tuma črtal kot nealpinističnega. Toda objektivno je nekoč alpinist pretežno večino sten plezal še v deviškem svetu. Danes ima na voljo plezalne vodnike in možnost iz prve roke dobiti napotke alpinistov, ki so smeri že preplezali.

Opravljen plezalni vzpon, razen prvenstvenega, je v objektivnem smislu do zgodovine ponovitev, ni pomembno, katera po vrsti, v subjektivnem pomenu pa je vsak vzpon za konkretnega človeka prvi pristop. Kot opravljeno dejanje pomeni še vedno etično vrednost v vsakem pomenu, subjektivnem in objektivnem. Ker ga gleda vsak po svoje, je danes alpinizem še vedno subjektivno pojmovan pojav, usmerjen v posameznikov odnos do gora. Alpinistika kot dejavnost pomeni preizkus človekovih sposobnosti, ki jih potrošniška družba, udobje in dolinsko življenje z negativnimi zgledi uživanja v etičnem pogledu močno kvarijo. Rekli bi, da je danes alpinizem kot predmet raziskovalne dejavnosti v objektivnem pogledu pridobil kot vzgojna dejavnost, ki naj s tveganjem človeka telesno in duhovno krepi in mu daje samozavest. V alpinizmu ni komercialnosti ali je vsaj ne bi smelo biti. Še vedno sta v navezi nujna elementa tovarištva in kodeks alpinističnih vrlin, ki ne bodo izgubile pomena.

Alpinizem se iz prvotne usmerjenosti v raziskovanje gora ob sprotni vzgoji človeka alpinista preusmerja v samovzgojo človeka, ki ob alpinistični dejavnosti spoznava gore tudi kot fizični prostor. Gore so danes v objektivnem smislu bolj ali manj odkrit svet, kar posameznik ni. Gore so prostor, kjer je človek še lahko sam s seboj. Kot šport je hoja po gorah še ostala šport množice, medtem ko so drugi športi na straneh dnevnega tiska že davno izgubili značaj množičnosti in postali ekskluzivni, za katere je vrhunec dosežen rekord ali vsaj naslov prvaka. Zato so besede angleških alpinistov pred 130 leti, da so iznašli najimenitnejši šport med športi, za alpinistiko danes še toliko pomembnejše. Vendar nobeno športno gibanje, tudi alpinistika ni izjema, ni brez slabih zgledov, razlog več, da se lahko prečistijo ideali in pojmi.

TUMA O TIPIH ALPINISTOV

Tega poglavja v svojem delu Pomen in razvoj alpinizma ni začel s tem naslovom, temveč je zajel širšo problematiko, in sicer z naslovom Alpinizem z individualnega stališča. Moramo mu dati prav, kajti nekaj tipov alpinistov ne zmore obseči vseh mogočih alpinističnih profilov.

Obravnavanje tako zahtevne problematike, kot jo nakazuje naslov poglavja, je mogoče samo, če se poiščejo objektivna merila pri ljudeh, to je tipih alpinistov. Tuma pri razčlenjevanju ni bil jasen in dosleden, temveč si je pomagal s citati iz življenja alpinistov, ki jih je obravnaval kot vzorec. Obravnavati jih brez pomenske razlage, predvsem pa brez iztočnic, je pravzaprav podajanje mini monografij posameznih alpinistov, ki so služili za vzorec. Zato si zaradi boljše razlage dovolimo pogledati, kaj je alpinizem, v čem so njegove kulturne vrednote in kaj pomeni za kulturnega človeka. Poglejmo tudi, kaj je alpinistika in v čem je njen pomen za človeka.

Če je pri pojmovanju alpinizma kot pojava v ospredju družbeni odnos do narave, je pri njegovem obravnavanju z individualnega vidika podlaga posameznikovo razmerje do narave. Tuma s tega vidika govori o tipih alpinistov in hkrati s tem opisuje nagibe, ki jih označujejo. Čeprav je gledal na alpinizem prek odnosa do gora, torej objektivno, je skušal ta odnos tudi objektivizirati. Po zgledu tujih avtorjev alpinistov je glavno delitev povzel po Steinitzerju,⁷² delil jih je na alpiniste, ki pri delovanju izražajo predvsem energijo in voljo, in na alpiniste, ki izražajo čustvovanje in afekte. Prvi uživajo alpinizem (ne alpinistiko) bolj z umom in zavestno, drugi čustveno. Prvi so etiki, drugi esteti. Pri etikih sta glavna doživetje in podvig, pri estetih prevladujeta opazovanje narave in notranje uživanje.

V teh tezah je razgrnil alpinizem kot poduhovljeni človekov odnos, ko človek prek voluntativnih in afektivnih elementov oziroma njihove kombinacije stopa v stik z naravo. Opredelitev za etika ali esteta je v sposobnostih in lastnostih konkretnega posameznika. Človek alpinizem opredeljuje tudi po tem, čemu zavestno daje prednost, volji ali

---

⁷² Pomen in razvoj alpinizma, str. 195.

čustvu. Za enega je alpinizem stvar dejanja v gorah, za drugega kultura osebnega izpopolnjevanja, za tretjega zadeva estetskega uživanja in poglobljenega stika z naravo.

Alpinistika je po Tumi športno delovanje. Bistveno zanjo je dejanje (alpski čin). V odnosu do alpinizma je alpinistika opredmetenje oziroma uresničenje notranjih človekovih pobud, da premaga steno, da pride na vrh gore ali da le zadosti notranjemu zadovoljstvu. Alpinistika je torej sredstvo za uresničevanje alpinizma in vpogleda v naravo. »Športni podvig mi je šele odprl veličanstvo prirode.«⁷³

Ali sta alpinizem in alpinistika vedno imela isti cilj?

Vrednotiti ju moramo po njunem pomenu za človeka nasploh in za posameznika. V klasični dobi je bila alpinistika sredstvo za odkrivanje Alp, alpinizem pa je imel namen združiti spoznanja o Alpah.

Danes so Alpe več ali manj odkrit svet, alpinistika kot sposobnost pri obvladovanju vertikale pa je napredovala do ekstremizma. Njun današnji in prihodnji pomen sta v tem, da je alpinizem še pomemben za človeka, za njegov prosti čas, za vzgojo osebnosti idr. Alpinistika ima danes dvojen pomen, kot vrhunski šport alpinistov najvišjega razreda, sposobnih za Himalajo in druga gorstva sveta, in kot sredstvo za vzgojo mladih ljudi v osebe visokega povprečja moralnih vrlin in estetskega čustvovanja.

V poglavju Igra, delo, šport in ples je Tuma opredelil razvojne stopnje človekove dejavnosti.

Ali te faze lahko uporabimo tudi za alpinistiko?

Tuma tega izrecno ne pravi, čeprav na več mestih definira: »Alpinistika je šport, alpinistika je postala delo.« Če smiselno razmejimo obdobja njegove alpinistike v posamezne faze, lahko čas od 1873 do 1884 imenujemo fazo igre, od 1884 do 1902 fazo športa, od leta 1902 naprej pa fazo dela. Vse razloge za to imamo v njegovih zapisih. V fazi

⁷³ Prav tam, str. 275.

igre je mladi Tuma spontan v uživanju narave. Športni element je zastopan v obdobju njegovih službovanj na tujem, ko je v gorskem športu iskal utehe in »odlastek«, ⁷⁴ osvežitev svojih fizičnih in duhovnih moči, zavesti o sebi in naravi. Faza dela nastopi, ko ga je dr. Švigelj ⁷⁵ opozoril, »da je dolžnost alpinista, naj ne uživa lepote gora le sam, temveč naj izrazi svoja doživljanja«.

Toda Tuma je enkratna pojava. Koliko pa jih je, ki jim alpinistika danes pomeni »delo«? Malo, vendar so. Tudi tu velja, da količina rodi kakovost. Še na eno zanimivost je opozoril, in sicer, da se pri alpinistih, ki pri svojem delovanju izražajo bolj voljo in energijo, z nastopom zrelih let rado pojavi znanstveno raziskovanje, pri tistih, ki izražajo čustva in afekte, pa umetniško delovanje. Eno kot drugo, tako znanstveno kot umetniško delovanje, ⁷⁶ pomeni delo. In Tuma je s svojim primerom v resnici opravil veliko delo.

Ko je primerjal alpinistiko z razvojnimi stopnjami človekove dejavnosti, z igro, športom, delom ali umetnostjo, je imel v mislih tudi primerjavo alpinizma v razmerju do narave. V članku Alpinizem pravi: »Tako je alpinizem kot kulturno stremljenje zadnji del zgodovine, kako privedi človeka do združitve z naravo!« In nato nadaljuje: »Alpinizem ni nič drugega, kakor do zdaj najintenzivnejša obrnitev kulturnega človeka k naravi!« ⁷⁷ Drugje spet pravi: »Alpinizem kaže sožitje človeka z naravo, prvo človeško kulturo.« ⁷⁸

V zadnjem poglavju Pomena in razvoja alpinizma navaja v povzetku štiri obdobja, ki jih je človek preživel v odnosu do narave. Za prvo dobo je značilno, da je človek naravo zaznaval podzavestno, nagonsko, kot strah in grozo pred neznanim. Bil je suženj naravnih sil, v zanj nerazumljivih naravnih pojavih je slutil višja bitja, temelj za versko čustvo.

---

⁷⁴ Prav tam, str. 275.

⁷⁵ Prav tam, str. 250.

⁷⁶ Prav tam, str. 195.

⁷⁷ Alpinizem, PV 1908/6–7, str. 90.

⁷⁸ Alpinizem, PV 1908/6–7, str. 89.

V drugi dobi se je človek zavedel koristnosti narave. To je bilo rojstvo prve človeške kulture, rojstvo pastirja, lovca in ribiča. Človek je pri delu v naravi razkril svoje lastnosti.

Prva iskra ljubezni do gorske narave se je v človeku porodila pozno v srednjem veku. Tuma omenja Petrarco. Rodila se je tretja doba – doba prebujanja narave v človeku. Slikar in poet sta hitela čustva zapisovati in upodabljati. V obdobju humanizma in romantike naj bi bilo to čustvo sentimentalno.

V novem veku, ko je razvoj industrije utesnil človeka v velika mesta, kapitalizem pa kot družbeni sistem zavladal človeški družbi, je človek zavestno začel spoznavati blagodati narave. Fizični napor v višinah ga je začel privlačevati. Rodil se je alpinizem. Človek je premagoval steno, samoto, zimo in redek zrak. Tuma pravi, »da se čustvovanje do narave razvija vzporedno s človekovim delovanjem«. ⁷⁹ Alpinizem je doslej najizrazitejša oblika človekovih odnosov z naravo.

V današnji splošni odtujenosti človeka od narave je človek fizično naravi resnično najbližje z alpinistiko. Alpinizem kot navezanost človeka na naravo, z vsemi duhovnimi in fizičnimi silnicami, v borbi z nevarnostmi in morebitnim samouničenjem, je naintenzivnejše doživljanje narave.

Tuma trdi: »Alpinizem sam prinaša novo in večjo vero v človeško moč in voljo.« Alpinisti so zasledovalci nove etike, ki mora v prihodnosti obvladati kulturnega človeka. ⁸⁰ Alpinizem je torej z individualne psihološke strani človekova samovzgoja k najintenzivnejšemu spoznanju in izražanju samega sebe, z družbene strani pa kulturni pojav, ki daje znanosti in umetnosti nove snovi in smeri. ⁸¹ Še več, »alpinizem je oživel znanost pri stiku z naravo.« ⁸²

Ko je razložil razvojne stopnje človekovega odnosa do narave, je nakazal tudi zunanjo kakovost razvoja pri človeku. Iz popolne

---

⁷⁹ Pomen in razvoj alpinizma, str. 281.

⁸⁰ Alpinizem, PV 1908/6–7, str. 95.

⁸¹ Alpinizem, PV 1908/6–7, str. 96.

⁸² Pomen in razvoj alpinizma, str. 262.

podrejenosti naravi se je človek z alpinizmom kot kulturnim pojavom in z alpinistiko kot fizičnim obvladovanjem narave dvignil nad njo. Prisposobo človeške moči je videl v simboliki – ko človek pohodi vrh. Navaja Hermanna von Bartha (enega ustanoviteljev DAV, op. T. S.). »Svoj prestol sem postavil med nebom in zemljo in radoval sem se v razkošnem opazovanju širokega divjega sveta.«⁸³

V tem preizkušanju človeka v naravi je alpinizem predvsem osvobajanje duha, prelom s praktičnimi (bolje potrošniškimi, op. T. S.) vsakdanjimi interesi. Mejo preloma opiše z besedami: »Vsakdanje življenje ni drugo kot omejevanje naše moči dejanja.«⁸⁴ Za alpinizem uporablja prisposobo, da je kot kreacija duha, svojska umetnost.

»Umetnost je prebujenje in svoboda.⁸⁵ Isti čut nas navdaja pri alpinizmu« /.../ Kakor je umotvor (bolje umetnina, op. T. S.) nujnost umetnosti, tako je dejanje nujnost alpinista.« Umotvor je vedno bogastvo, polnost, eksces in prekipevanje (duha, dodal T. S.), enako je pri alpinističnem dejanju.⁸⁶

Pri odnosu človeka do narave naj opozorimo še na notranjo kakovost, na vrsto razmerja človeka do narave. Tuma pravi: »V Alpah hrani (bolje kaže, op. T. S.) narava svojo silo proti človeku, zato se tudi boj človeka z naravo stopnjuje do maksimuma. Tako postane alpinizem sinteza etike in estetike.«⁸⁷

---

⁸³ Prav tam, str. 110.

⁸⁴ Prav tam, str. 122.

⁸⁵ Prav tam, str. 122.

⁸⁶ Prav tam, str. 122.

⁸⁷ Prav tam, str. 282.

TUMOVO BESEDJE IN IZRAŽANJE

Čeprav sodobniki Tumo predstavljajo kot vase zaprto osebnost, njegovi zapisi razodevajo vse prej kot to. Lahko ga štejemo med gorniške pisateljske klasike. Preberimo si v Planinskem vestniku, kako piše o ideoloških stvareh, kako na primer v članku Alpinizem (1908, 6/7) opisuje svoja prva planinska pota ali svojo gorniško osebnosti v delu Pomen in razvoj alpinizma, str. 241–253. V opisovanju slovenske pokrajine je poučen, vsestranski, pri tem misli tudi na prihodnje rodove. V spisih se prepletata znanstvena in estetska plat. V letih pred prvo svetovno vojno je bil v Planinskem vestniku eden najzanimivejših avtorjev. Z današnjimi očmi bi za takratni čas samo on ustrezal merilom alpinistične literature. Res je v jeziku manj sočen in manj spreten, močan pa je v svoji samozavesti in volji po samostojnem raziskovanju na mnogih področjih. Seznam objavljenih člankov in knjig sledi v enem naslednjih poglavij.

Njegov jezik je poln arhaizmov, marsikateri je danes že težko razumljiv. V izražanju je sugestiven, čeprav večkrat suhoparen in stvaren. Sistematičnejši je slabši, res pa je, da se je lotil psihološko in sociološko težavnih stvari, ki takrat še niso bile filozofsko pojasnjene. Njegovi zapisi so polni navedkov, odraz njegove načitanosti. Izbor bi predstavljal bogato čtivo, precej nenavadno za Tumo, ki so ga kot suhoparneža predstavljali kritiki. Kdor bo zbral slovensko gorniško klasiko, ne bo smel mimo njega. Vendar se sam ni predstavljal kot pisatelj. Objavljal je predvsem iz znanstvenih pobud. Da bi osvežil suhoparno dokumentarno plat, je zapise prepletal s čustvenimi vzgibi in razmišljanji. V spisih ni opisoval le gora in sebe, temveč tudi slovenskega človeka. Je morda nanj vplival Kugy?

Tuma je zapisal, da je Kugy svoje ture zapisoval iz fantazije kot umetnik,⁸⁸ saj mu je večkrat pisal »wir Künstler«. O sebi in svojih spisih je pisal Tuma samokritično: »Manjkala je dr. Jugu, manjka Marku⁸⁹, manjka meni, ta visoka poetična beseda. Poročal sem, ne da bi dal mesta svoji čustvenosti, ne da bi hotel ob resničnem dogodku vzbujati pozornost nase.«⁹⁰

⁸⁸ Pomen in razvoj alpinizma, str. 240.

⁸⁹ Mira Marko Debelakova.

⁹⁰ Pomen in razvoj alpinizma, str. 240.

TUMA KOT ŠPORTNI ALPINIST

Čeprav se proglašča za poseben tip slovenskega alpinista, posebnih vzponov, razen prvih pristopov, ni naredil. V svoji plezalni dobi v letih od 1880 do 1914 v Julijskih Alpah ni bil edini alpinist, saj so v tem obdobju že delovali dr. Kugy s trentarskimi divjimi lovci, češki alpinisti, dr. Anton Švigelj, dr. Fran Tominšek in pred prvo svetovno vojno tudi drenovci. V turah, ki jih je opravil, po današnjih merilih ni presegel tretje težavnostne stopnje, pač pa je bil prvi na mnogih grebenih, v plezalnih smereh in na vrhovih. Pred drenovci, a za Valentinom Staničem, je bil pri nas takrat s svojimi vzponi na Kanin in Bohinjske gore edini zimski alpinist. Seznam njegovih prvih pristopov je obsežen: prvi je bil po dveh smereh na Jerebici in Velikem vrhu s severa, v Loški steni, južnem grebenu Bovškega Pelca, severni steni Trentskega Pelca in severozahodni steni Strugove špice, znan je njegov izstop v Triglavski severni steni itn. Plezal je na Škrlatico, skozi Okno na Prisojnik, na vzhodni bok Mangarta in zahodni raz Jalovca, prehodil je ves greben Bovškega in Trentskega Pelca, Plazkih in Trebiških Lop, greben od Bogatina do Črne prsti in posegel tudi v Karavanke. Če ne bi pisal, kdo bi vedel za te vzpone?

Skalaši⁹¹ so mu priznavali naslov »najmočnejše osebnosti« v našem alpinizmu, ne samo zaradi obsežnega in natančno opravljenega dela, temveč tudi v športni alpinistiki, to je tudi v dejanjih (dodal T. S.). Dr. Mirko Kajzelj je zapisal: »On (tj. Tuma) je bil naš prvi plezalec, naš prvi alpinist-športnik. Prvi pri nas je zajel pojem alpinizma tako široko in globoko, kakor so ga Nemci in Angleži. Kljub zaposlenosti na vseh področjih je bil v prostem času tudi plezalec in dosegel za takratne čase lepe uspehe. Bil je izrazita osebnost, ki jo ne omajajo življenjska polena.«

Kaltenegger je objavil recenzijo njegovega Imenoslovja Julijskih Alp, dunajski kartografski zavod je upošteval ledinska imena, ki jih je zbral.

V svojem času je bil med Slovenci vodilna alpinistična osebnost, gotovo pa najmarkantnejši in najpopolnejši alpinist. Kljub samotnemu

---

⁹¹ Dr. Mirko Kajzelj: Naš alpinizem, TK Skala, Ljubljana 1932, str. 34.

delovanju in zaprtosti vase je bil znan tudi tujim alpinistom, zelo ga je cenil tudi Kugy.

Na kongresu UIAA leta 1934 v Cortini d'Ampezzo je bil, ne samo zaradi znanja tujih jezikov, vodilna osebnost. To smo Slovenci po njem redko doživeli!

Po dr. Henriku Tumi sta poimenovana varianta izstopa Slovenske smeri v Triglavski severni steni in Torre Tuma v pogorju Tres Picos v argentinskih Andih, približno 150 kilometrov južno od kraja Bariloche. Dostop na Torre Tuma (2600 m), ocenjen je s četrto težavnostno stopnjo, je doživel več ponovitev in zahteval tudi smrtne žrtve. V argentinskih plezalnih krogih velja za težjo plezalno turo.

II. d e l

**PRIMORSKI NARODNI PROSVETITELJ, POLITIK,
PUBLICIST IN ODVETNIK**

Odkritje spomenika dr. Henriku Tumi v Novi Gorici, 21. septembra 1975.

TUMOVO NARODNO PROSVETNO DELO

Prosvetno delo je začel leta 1890 v Tolminu, ko je tja prišel za sodnika. V Trstu za tako dejavnost ni imel možnosti, čeprav se je udeleževal družabnega življenja v tržaški čitalnici.

Ko je študiral marksistično literaturo takratnega časa, se je zavedal, da mora prosvetiti malega kmeta, na Tolminskem namreč ni bilo delavstva, mu dati gospodarsko podlago s hranilnicami in posojilnicami, ga povezati v trdno narodno skupnost in mu dati družbeno širino z narodno-prosvetnimi društvi (bralsko, igralsko, pevsko društvo) ter z organiziranjem prireditev (plesi, igre).

Za planinsko društvo v Tolminu so razmere dozorele pozneje in Tuma se je vanj dejavno vključil. Njegove izkušnje v gorah ter njegovo poznavanje stez in plazovitega terena so narekovali, kje graditi planinsko kočjo pod Krnom in še kaj.

Iz življenjepisa, kot ga je zapisal sam, sledi, da se je na Tolminskem počutil bolje kot kjer koli, kamor ga je zanesla življenjska pot. Bil je spoštovan in cenjen, uveljavljen v odvetniškem poklicu, blizu so mu bile gore, tu je spoznal življenjsko družico Marijo, živel sorazmerno mirno, brez posebnih pretresov.

Tolminsko obdobje je bilo uvod v poznejše živahno politično obdobje. Dalo mu je izkušnje, kako naj Slovenci dosežejo gospodarsko samostojnost, kje je torej treba začeti gospodarsko osamosvajati slovenskega kmeta in malomeščana, kaj jima dati, da bosta zadovoljila svoje družbene, kulturne, prosvetne in druge potrebe.

Tuma se je vživel v predavateljstvo. Vprašanje je, ali je seme padlo na plodna tla, ali so ga poslušalci dobro razumeli. Govoril je delavstvu, mislil na kmete, malo pa upošteval vpliv tradicije in katoliške vere.

Hranilnice in posojilnice so bile temelj gospodarske samostojnosti primorskega prebivalstva. Bile so poročstvo, da ne bo prišlo do nenadnih prevar v škodo slovenskega življa. Kolikor je to mogoče, je Tuma sam sestavljal pogodbe o premoženju in jih preložil iz rok oderuhov na

denarne zavode. Njegovo članstvo v deželnem odboru in deželnem šolskem svetu je bilo razumeti kot žrtvovanje za skupno dobro. V obeh je bilo zanj veliko dela, ki ga je sam tudi podrobno opisal. Goriška posojilnica je bila ustanovljena že leta 1884, Tuma pa je bil izvoljen v odbor šele leta 1896. S posodabljanjem poslovanja in primerno narodno propagando po geslu »svoji k svojim«, nemalo tudi po njegovi zaslugi, sta se zanimanje in število vlog povečala. To je omogočilo, da sta bila kupljena šolski dom in hiša v bližini. Najprej je bil ustanovljen otroški vrtec, nato pa še osnovna šola, ki je z združenjo slovensko pomočjo z leti postala štiriletka. Pozneje je organiziral tudi stenografski tečaj, ki pa je bil zaradi zavisti lokalnih veljakov kratkega veka.

Po letu 1897 se je odločil za organiziranje Trgovsko-obrtno zadruga. Goriška ljudska posojilnica je bila le zadruga z omejenim jamstvom in zato zanjo ni bilo mogoče pridobiti večjega kredita. Zato se je Tuma odločil, da je treba ustanoviti centralni denarni zavod za Goriško, in sicer v obliki zadruga z neomejenim jamstvom. Ta denarni zavod je imel nalogo organizirati in pospeševati trgovino in obrt na Goriškem, financirati slovenska podjetja v Gorici in kupovati poslopja za trgovine. Pripravil je pravila in obrazce za knjige ter notranje poslovanje za trgovsko obrtno zadrugo. Oktobra leta 1897 je ta zavod začel poslovati. Po vsej Goriški je bilo veliko zanimanje, povsod po deželi so se ustanovljale trgovine in obrti. Očitno je bilo, da bo zavod postal temelj vsega narodovega gospodarskega življenja.

Podjetni Tuma je načrtoval ustanovitev slovenske banke tudi v Trstu. V Ljubljani je za pomoč zaprosil župana Ivana Hribarja in dr. Ivana Šušteršiča, v Celju pa dr. Serneca, vendar je tu naletel na nerazumevanje, češ da spada taka banka v Ljubljano. Tako je načrt prve slovenske banke propadel zaradi lokalnih interesov in osebnega nezaupanja. Ob vsem tem političnem, gospodarskem, prosvetnem in odvetniškem delu je Tuma kot predtelovadec vodil tudi starejše člane Sokola vse do leta 1897, ko je začel politično delovati kot deželni poslanec.

Sledil je razkol Tume in Gabrščka z Gregorčičevim krogom, pri čemer je imela prste vmes tudi Mahničeva klerikalna struja, ki je sledila naukom dr. Janeza Evangelista Kreka in se naslanjala na kmeta ter pridno ustanovljala gospodarske zadruga, posojilnice, zavarovalna

društva, pevska društva in podobne ustanove, ki jih je načrtoval tudi Tuma.

Leta 1901 je nanoslo, da je poleg intenzivnega političnega dela vodil še pevsko in glasbeno društvo v Gorici, kar je trajalo vse do leta 1908. Goriški zbor se je uveljavil tudi v Trstu in žele pohvale celo med nemškimi poslušalstvom. Pri društvu je bila ustanovljena tudi pevska in glasbena šola, ki je vzgojila izvrsten naraščaj. Ne takratna Gorica ne Trst nista premogla takega zbora, kot je bil slovenski pevski zbor iz Gorice. Zbor je leta 1906 pel tudi na pogrebu Simona Gregorčiča in še tam je imel Tuma težave s klerikalnimi krogi, ki niso dovolili, da bi pesem Soči zapeli do konca.

Danes se sliši nenavadno, da Tuma v Gorici ni sprejel odborniškega mesta v podružnici Slovenskega planinskega društva. Pregovoriti pa se je dal za vodenje izletov. Ker pa je bil samotar in po svoje neprilagodljiv za družbo, je sčasoma ostal sam, saj na njegove posebne zahteve za izlete (zgodnja ura odhoda, daljše ture) pač ni bil pripravljen vsak.

S svojimi stališči je bil daleč pred časom in množicami, na katere je stavil. Mnogo njegovih pogledov je sicer ovrgla zgodovina, ker so bili za takratne čase precenjeni, ali jih je pohodil čas, ker so politični tokovi krenili svoja pota. Tu je mišljena politika, nikakor pa ne zavzemanje za delavstvo.

Najbolj širokopotezna je bila verjetno njegova ideja o dvojezični univerzi v Trstu. Menil je, da bi obe strani, slovenska in italijanska, lahko prispevali najboljše kadre za univerzo, od katerih bi imela korist vse mesto in regija, ne pa da bi se v Trstu posebej ustanovili slovenska in italijanska univerza. Prav tako ni bil naklonjen slovenski univerzi v Ljubljani, za katero so bile vse politične stranke, edino, za kar so bile takrat soglasne, ker je menil, da se gospodarsko zakotna Ljubljana ne more primerjati s svetovljanskim Trstom.

Univerza naj bi proučevala humanistične in filozofske študije, ne pa specialističnih tehničnih strok, ki jim je vsa druga umska vzgoja razen tehnike postranska stvar. Sam študent na Dunaju, ki se je tako rekoč sam preživljal, je videl, da razen za nastanitev in študij slovensko dijaštvo

skoraj ni imelo sredstev. Poudarjal je pomen okolja za razvoj akademske mladine, saj imajo mladi ljudje iz svetovljanskih okolij veliko prednosti pred mladino iz ozkega, često duhovno nezdravega domačega okolja. Pri vzgoji svojih sinov je zato poskrbel za spremembo študijskega okolja. Vsi njegovi otroci so bili deležni široke in splošne človečanske vzgoje, vsi pa so postali tudi zavedni Slovenci.

TUMA KOT POLITIK IN PUBLICIST

Čeprav je politika v njegovem življenju imela pomembno vlogo in mu je v zrelih moških letih vzela mnogo energije in časa, njegovo delo v ogledalu časa, ko je zgodovina na Tržaškem in Goriškem šla svojo pot, le ni bilo brezplodno. Narodno buditeljsko delo, ki ga je vložil v okrog tisoč shodov⁹², in delo v levičarsko usmerjenih strankah je po naprednem gledanju in zavzemanju za pravice Slovencev še danes ohranjeno v spominih Goriške in krajev v zamejstvu. V tem pogledu predstavlja trden branik slovenske miselnosti tu in onstran administrativno določene državne meje, ki so jo krivično zakoličili mednarodni mešetarski krogi.

Obraznave njegovega političnega dela se lahko lotimo z dveh vidikov, ki se med seboj zelo razlikujeta. Prvi je zgolj in izključno zgodovinsko dokumentarni, ki ga je v avtobiografskem delu večinoma opisal sam ali pa so ga v svojih spominih zapisali Tumovi sodobniki, na primer Rudolf Golouh, Mile Klopčič, Dušan Kermauner in drugi.

Danes ta vidik lahko obravnavamo le v študijske namene. Drugi vidik je informativni, ko na njegovo naziranje in delo gledamo nazaj, tudi po učinkih, ki ga je imelo v zgodovinskih preizkušnjah, zlasti po drugi svetovni vojni v ustanovitvi Svobodnega tržaškega ozemlja s cono A in B ter v tako imenovani tržaški krizi leta 1954.

Za manj poglobljenega bralca informativni vidik zadostuje. Za podrobnejši študij pa sta podlaga njegova avtobiografija *Iz mojega življenja*, predvsem pa politično-analitični uredniški komentar dr. Dušana Kermavnerja k tej avtobiografiji, in sicer s podrobnim pregledom in navedki iz Tumovih člankov ter njegove obširne politične korespondence,⁹³ ki jo je vodil s takratnimi političnimi veljaki vseh struj in pogledov. Gradivo torej, ki ga je mogoče dobiti le še v redkih študijskih knjižnicah.

---

⁹² Iz mojega življenja, Naša založba Ljubljana, 1937, str. 413.

⁹³ France Klopčič: Rokopisna zapuščina Henrika Tume, Naši razgledi, 9. junij 1938.

Branje Tumove avtobiografije prinaša željnemu bralcu nekatere »ocvirke« iz naše polpretekle zgodovine, ki doslej niso bili znani ali so bili v političnem zgodovinopisju drugače prikazani. Na primer o Majniški deklaraciji, ki jo je pred državnim zborom na Dunaju prebral dr. Anton Korošec, predvsem pa o ozadju te poteze.⁹⁴ Ali na primer o mednarodnih povezavah takratne socialne demokracije, razprtijah in nesposobnosti, da bi enotno nastopili na mednarodnem prizorišču, še posebej v kritičnih trenutkih pred prvo svetovno vojno. Zanimivi so tudi njegovi opisi takratnih goriških in slovenskih politikov.

---

⁹⁴ Iz mojega življenja, str. 356.

NJEGOVA KARIZMA

Dr. Henrik Tuma se ni štel za pravega politika, ali kakor danes rečemo, za kariernega politika. Sam je v Izpovedi⁹⁵ zapisal, da so mu predstavniki takratnih strank, napredne, klerikalne in socialistične, navrgli, da ni politik. Strinja se, da so imeli po svoje prav. V Izpovedi je razložil, v čem je po njegovem bistvo politike, namreč v prosvetljevanju delovnega ljudstva. V tem je resnično videl in razumel svoje poslanstvo. Primerjal se je s sodobniki in prav v teh primerjavah lahko razberemo njegov politični lik. Zastopal je marksistično pojmovanje in dokazal delavski internacionalizem, s katerim se na gospodarskem razvoju gradi nadstavba duha, v kateri se odraža tudi narodnost. Ljudstvu je hotel biti učitelj, kar je očitno tudi bil. Za svojo nalogo je štel politično, gospodarsko in prosvetno vzgojo predvsem goriškega ljudstva in delavstva.⁹⁶ Če ga tako razumemo, bi mu bolj pristajala vloga goriškega prosvetitelja, saj je bil obseg njegovega političnega dela na Goriškem precej več kot le politično predavateljstvo. V letih od 1895 do 1924, preden so ga fašisti z odkrito fizično grožnjo prisilili k umiku v Ljubljano, je bil ena najizrazitejših osebnosti na Goriškem.

Po očetu in očetovi vzgoji je bil revolucionarnega duha.⁹⁷ Stališč, do katerih je prišel po temeljitem študiju marksistične literature, govoril je tudi več jezikov, se je oklepal z vso vehemenco in prepričljivostjo. Sam je zapisal: »Stopil sem na politično bojišče ne z voljo in ne z namenom iskati si ugodnosti in politične moči, marveč izkoristiti mesti deželnega in državnega odbornika, da se slovensko ljudstvo osamosvoji duhovno in gospodarsko⁹⁸ izpod italijanskega življa (gospodstva, op. T. S.).«

V narodno napredni stranki se je pred Tumo postavila izbira: ali se boriti za svoj politični in ekonomski položaj ali pa vztrajati pri vzgojnem in socialnem delu med ljudstvom. Opredelil se je za vsakdanje delo (odvetništvo) in svojo družino, ko je, po lastni izjavi, odložil vse politične pozicije in časti. Ne vemo, kaj je štel za takratne politične

---

⁹⁵ XIV. Poglavje te knjige, str. 408.

⁹⁶ Prav tam, str. 413.

⁹⁷ Prav tam, str. 413.

⁹⁸ Prav tam, str. 414.

pozicije in časti, vsekakor pa za moža takšnega kova niso bile privlačne. »Razpor v meni me je gnal tedaj v intenzivno razmišljanje. Znanje iz akademične mladosti in še manj moje etično prepričanje se ni skladalo z izkušnjami iz političnega življenja. Vse v meni je klicalo po reviziji vsega mojega znanja. Lotil sem se dela sistematično, proučil sem filozofične in sociologične sisteme, zgodovino in prirodoslovne vede. Posebno intenzivno sem prečital Marxove knjige in šele tedaj sem dobil pregled o sebi in življenju«. ⁹⁹

Tu ni prostora, da bi se o tem obširneje razpisali, ker to ni namen tega spominskega dela.

Evolucija je zanikanje pričakovanj tudi v zgodovini, politiki in drugje. Tuma zato ni nič manj pomemben sin slovenskega naroda, posebej sončne Goriške in Tržaške. Pionirsko delo, bil je med Slovenci pionir na številnih področjih, je vedno težavno in poznejša zgodovina strog sodnik. Bil je brez dlake na jeziku, kar lahko ob gradivu in miselnosti, ki ju je zapustil, samo cenimo. Kdaj in kje je prekoračil mejo oziroma mero objektivnosti, je čas že pokazal. Hoteti več, više in močnejše (prodorneje, op. T. S.) je olimpijsko in evlucijsko geslo, ki mu je z vso energijo sledil.

Iz navedb v avtobiografiji je razvidno, kakšna politična diferenciacija je bila na Goriškem oziroma širše na Primorskem, in še huje, kako so se voditelji nepomembnih strančic osorno vedli med seboj. Zajedljiv je bil Slovenec v politiki vedno, tudi danes.

Tuma je izstopal po intelektualnem obzorju in levi usmeritvi. V knjigi Pomen in razvoj alpinizma (v politiki tako temeljnega dela ni napisal) je nekje z grenkobo uporabil Byronov verz: »Sveta jaz nisem maral, svet mene ne, malikom sveta nisem klonil«, kar samo po sebi govori, da so pionirji pač pred svojim časom in ljudmi v njem.

Tuma je prehitel čas. Delavstvo še ni bilo zrelo, da bi zahtevalo svoje pravice. Ni bilo organizirano, za seboj ni imelo nikogar, ko je bilo to najbolj potrebno. Dramatično opisuje razmere v Trstu, ko se je sesula

---

⁹⁹ Prav tam, str. 415.

Avstro-Ogrska. Takrat bi potrebovali goriškega generala Maistra. Zakaj je bilo tako, ne pove. Slovenski vojaki so sicer bili pri roki, toda lačni, siti fronte, brez ustreznega poveljstva. Morda Tuma ni mislil na vojaško silo, predvsem ne na revolucionarni prevzem delavske oblasti. Lahko bi rekli, da je bilo to razmišljanje naivno, toda njegovo pričakovanje je bilo veliko. »Ukaželjnost me je gnala med delavstvo /.../, čeprav je bilo gibanje dela na Goriškem še tako malenkostno /.../, še za prve dobe mojega političnega delovanja. V spoznanju marksizma in socialne moči delavskega gibanja sem se hotel ob pogledu na vso duhovno revščino političnega gibanja naprednjakov in klerikalcev omejiti na vzgojno delo v tistem delu slovenskega ljudskega telesa (delavstva, op. T. S.), ki je bil vzgoji najbolj pristopen, a najbolj zanemarjen.«¹⁰⁰

Prve znake o naivnosti svojega početja med delavci naj bi Tuma dobil iz pisma enega takrat vodilnih socialnih demokratov, Antona Kristana: »Nikar ne mislite, da pridete kot izobraženec in odvetnik do vodstva med delavci.« Kot izobraženec si je v stranki pač pridržal svojo vlogo, to je vzgojno, gospodarsko in politično delo. Končni motiv, »da sem vstopil v socialno demokratično stranko, je bilo prepričanje, da uveljavim svoje sposobnosti v vzgojnem delu med delavstvom in da mi je z vstopom v stranko dana možnost izdatnejšega pouka.«¹⁰¹

---

¹⁰⁰ Prav tam, str. 416.

¹⁰¹ Prav tam, str. 416.

POLITIČNE RAZMERE

Slovensko socialistično gibanje je bilo ideološko slabo utemeljeno že od prej. Zanj je mislilo dunajsko vodstvo. Tuma je zamujeno skušal popraviti pred prvo svetovno vojno. Že obe balkanski vojni sta na jugu potisnili v ospredje jugoslovansko nacionalno vprašanje. Slovenska socialistična stranka¹⁰² je o tem vprašanju sklepala že na svojem izrednem kongresu leta 1909, ko je bila sprejeta tako imenovana tivolska resolucija, ki je prvič omenjala jugoslovansko vprašanje, o katerem meščanske stranke dotlej še niso spregovorile. Čeprav je bila tivolska resolucija vezana na avstrijski državni okvir in ni zavrgla načel avstrijske socialdemokracije, »po katerih bi narodi oblikovali le kulturne skupnosti v avstrijski državi«, je predstavljala korak naprej.

Ivan Cankar je nekaj let zatem v svojem predavanju Slovenci in Jugoslovani o pomenu te resolucije izjavil, »...da so jugoslovanski narodi med seboj bolj oddaljeni kot od zahodnih evropskih izhodišč. Treba bo silnega napora, da pridemo do stikov vsaj med onimi kosi jugoslovenstva, ki so obsojeni na življenje v monarhiji.«¹⁰³

Že iz pozdravnih govorov in razprav na začetku beograjske konference leta 1910 je bilo razvidno, da socialistične stranke balkanskih držav gledajo na jugoslovanski problem s perspektive, ki se ni ujemala s perspektivami socialističnih strank v mejah takratne Avstro-Ogrske. Slovence je na tej konferenci zastopal dr. Henrik Tuma. Kako se je zadeva razpletla, je pojasnil Rudolf Golouh.

Zanimiva so Tumova pisanja in razmišljanja o jugoslovanstvu. »Morda sem prav jaz prvi med Slovenci obsežneje in stvarneje razpravljaj, še pred aneksijo BiH leta 1908, torej preden sem vstopil v socialno demokratsko stranko.«¹⁰⁴ Ni se mu posrečilo, da bi poleg osamljenega delavstva pritegnil tudi kmete, razen na Goriškem, kar je brez dvoma bila njegova zasluga.

---

¹⁰² Rudolf Golouh: Pol stoletja spominov, Inštitut za zgodovino delavskega gibanja Ljubljana, 1966, str. 65.

¹⁰³ Prav tam, str. 66.

¹⁰⁴ Iz mojega življenja, str. 328.

TUMA V OČEH SODOBNIKOV

Cenil je radikalne ideje, posebej pri mladih. Njim se je takoj postavil na čelo. Pri starejši sodobnikih na Goriškem mu to ni uspevalo. Vsi po vrsti so bili samostojno misleči, ambiciozni ljudje. Stike je imel s politiki na Goriškem in Tržaškem, ne samo z levo mislečimi, temveč se je pogovarjal tudi z dr. Janezom Evangelistom Krekom, Franom Šukljeto, Ivanom Hribarjem in drugimi, vendar v njihovih spominih nisem uspel prebrati kaj prida pomembnega o njem.

Rudolf Golouh, s katerim je sodeloval, je zapisal, da je bil Tuma slab poznavalec ljudi. Bil je preveč nestrpen, da bi poslušal nasprotno razloge, popustil ali sklenil kompromis. Kar si je načrtoval kot smer, pri tem je vztrajal.

Zavedal se je, da marsikomu ni všečen. V svojih spominih pripominja, da je bil pred prvo svetovno vojno najbolj napadan slovenski politik. Rekli bi lahko, da tudi na drugih področjih, recimo v jezikoslovju, v alpinizmu in drugod, kjer se je zavzemal za samosvoja stališča. Na največ odpora je razumljivo zadel v politiki, posebej glede razpada Avstro-Ogrske in združevanja južnih Slovanov, glede tržaškega vprašanja, tudi kot slovenskega okna v svet, združevanja južnih Slovanov v okviru Avstrije, glede neenotnega nastopanja socialnih demokratov v Evropi itd. Na usodo Slovencev je gledal preveč z vidika primorskih Slovencev in Trsta.¹⁰⁵ Prihodnost slovenskega naroda je videl v širjenju k morju, v Trst. Sicer pa je menil, da so akcije meščanskih strank in naklepi vojskujočih se antantnih kapitalističnih držav stvari, ki se delavstva ne tičejo, saj lahko zatiranim narodom zagotovi svobodo le delavska internacionala.¹⁰⁶ Tako je bila njegova vizija delavskega internacionalizma časovno daleč pred dejanskimi možnostmi, na Slovenskem in Goriškem še posebej, kajti tam je bil mali kmet v večini.

Tuma je bil pravzaprav ves čas socialist, naj se je temu reklo tudi socialdemokrat, pozneje komunist ali avstromarksist. Bil je tudi socialist v italijanski socialistični stranki, vendar ne funkcionar. Bil je na voljo, kadar

---

¹⁰⁵ Golouh, prav tam, str. 80.

¹⁰⁶ Prav tam, str. 91.

je šlo za pouk. Tako je kot socialist ob koncu livornskega kongresa leta 1921 sklenil svoje strankarsko delo. Proletariat je bil njegovo upanje, nosilec novega življenja. V tem znamenju je končal svojo politično kariero. Bolj kot politično modrovanje je iskal idejo, jo tudi teoretiziral in poskušal uresničiti v gibanju. Pri tem je precej nihal in se iskal. Pravih sodelavcev ni imel ali se je z njimi kmalu razšel, kljub temu pa je v politični zgodovini Goriške zapustil vidne sledi.

Čeprav ni bil Tumov sodobnik, bil pa je miselni pristaš, ker se je kot urednik lotil njegovih spominov, je bil dr. Dušan Kermavner gotovo poklican, da takoj po Tumovi smrti dopolni njegovo avtobiografijo in jo priredi za objavo, pri čemer je v urednikovih dopolnitvah osvetlil nekatere osnove njegovega idejnega snovanja. Opisal ga je kot ostrega kritičnega duha, ki ni usmerjen k spoštovanju avtoritete, temveč kritiki vsega.

Po Kermavnerjevem mnenju se je Tuma od vseh takratnih politikov razlikoval po tem, da je bil skoz in skoz demokrat. Življenje slovenskega naroda si je zamišljal kot gibanje in rast vseh njegovih socialnih plasti. Že od začetka je izražal svoje simpatije za socializem in sprejemal najradikalnejši demokratični program, ki ga je zastopalo socialistično gibanje, čeprav mu je bilo protikapitalistično stališče proletarskega socializma še dolgo tuje. Značilne so njegove izjave kot načelnika narodno napredne stranke na Goriškem, da je socialist, čeprav ne pristaš socialno demokratske stranke. Slovenski liberalizem ga je odbijal s svojimi »kastami« in konservativnostjo. Bil je stvarni kritik slovenske politike, zato mu je treba priznati mesto poleg Ivana Cankarja, za katerim pa je zaostajal v prodornosti in neposrednem vplivu na slovensko življenje.

Središče oziroma žarišče Tumovega idejnega prizadevanja je navezano na izredno pomembno zemljepisno lego slovenskega ozemlja, na zaledje Trsta kot trgovskega emporiuma Avstrije. Njegova je bila ideja, naj Slovenci zahtevamo slovensko vseučilišče v Trstu, ki jo je pozneje spremenil v zahtevo po utrakvistični in italijansko-slovenski univerzi v Trstu. Predvideval je, da se bo s tem Slovincem odprla pot do javne uprave v Trstu, posebej do tistega dela, ki obsega trgovino in pomorstvo.

Odklanjal je takratne socialne demokrate in masarikovce, imel jih je za pristne dogmatike, vendar jih ni odklanjal v celoti.¹⁰⁷

Rudolf Golouh ga je cenil, čeprav se ni mogel vedno strinjati z vsemi njegovimi stališči, kar mu je Tuma zameril. Golouh je menil, da je bil Tuma večkrat nedosleden, zlasti takrat, ko je proti koncu prve svetovne vojne Avstrija razpadala. Ogrevan naj bi se za tak mir, kot sta se zanj zavzemali nemška in avstrijska socialdemokracija, torej mir brez aneksij in kontribucij, ki bi bil Avstriji v prid, ker bi ohranjal status quo. To pomeni, da tudi ni podpiral Majniške deklaracije. Sploh je bil Tuma ves v okviru marksističnih nauk in prepričanja o delavskih množicah, ki bodo prevzele oblast, kar je videl tudi v Trstu po zlomu avstro-ogrške monarhije. Tako Tuma kot Golouh sta zapisala, kako je slovenska vojaška sila po kratkem postanku v tržaški vojašnici zaradi pomanjkanja hrane uhajala domov. Takrat ni bilo ozaveščenega vojaškega organizatorja, nekakšnega tržaškega generala Maistra. Še bolj celovito in dokumentarno je okupacija Goriške in Trsta opisana v zborniku *Slovenci v desetletju 1918–1928*, Založba Leonova družba, Ljubljana 1928.¹⁰⁸

Po preselitvi v Jugoslavijo leta 1924 se je s Tuma s politiko ukvarjal le kot odvetnik, ko je v sodnih procesih branil obtožence, ki so bili socialističnega naziranja kot on sam. Več o tem v naslednjem poglavju.

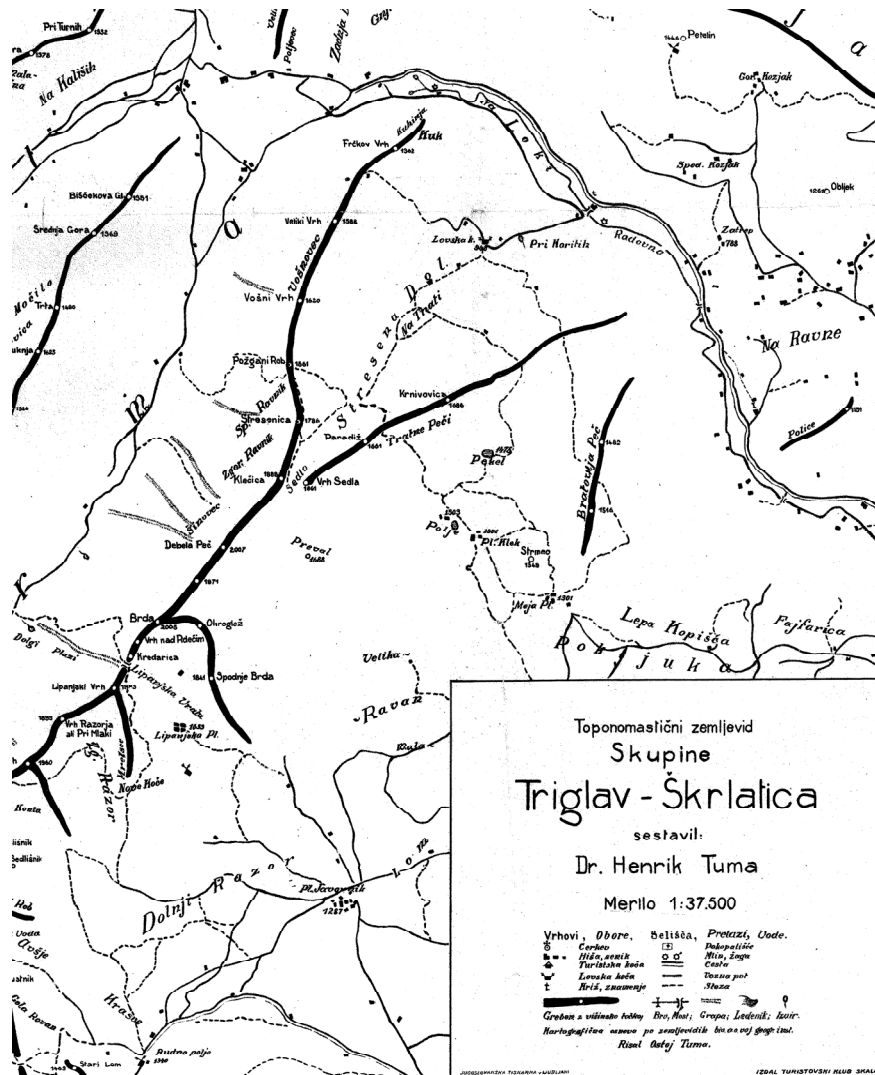
Obširno je njegovo politično delo strokovno analitično ocenil dr. Dušan Kermavner že leta 1937 v urednikovih dopolnilih k njegovi avtobiografiji, ko so bila Tumova spoznanja še sveža, zato se sklicujem na Kermavnerjeve uredniške opazke.

Prav tako se sklicujem tudi na opombe dr. Branka Marušiča k Tumovi obširni politični in osebni korespondenci, prvič izdani leta 1994 pod naslovom *Pisma: osebnosti in dogodki* (Zgodovinski inštitut Milka Kosa pri SAZU Ljubljana).

---

¹⁰⁷ Dušan Kermavner, Urednikove dopolnitve h knjigi »Iz mojega življenja«, str. 431.

¹⁰⁸ Uredil Josip Mal, str. 66–74 (Tuma ni omenjen).

KOT PRAVNIK IN ODVETNIK

Nihče ne more svojega življenja in poklicnega dela opisati bolje, kot ga je sam. To je storil z avtobiografskim delom *Iz mojega življenja*, iz katerega v nadaljevanju posnemamo posamezne navedke.

Zakaj je od učiteljevanja – njegov prvi neprofesionalni poklic – prestopil v pravnštvo, ni zapisal, zato lahko le sklepamo. Mogoče je na ta motiv sklepati iz Izpovedi, ko je zapisal: »Od vsega začetka sem bil popolnoma usmerjen v delo med slovenskim ljudstvom, zato sem odklonil ugodno ponudbo družine Proglerjeve (za domačega učitelja, op. T. S.), da bi se preselil v Švico. Imel sem izdelan pogled na socialno in ekonomsko strukturo slovenstva in tudi na duhovno nadstavbo tisočletnega suženjstva slovenskega kmeta in sem bil zato prepričan, da je treba predvsem v osamosvojitvi našega človeka glede na njegov geografski položaj in gospodarsko strukturo videti izboljšanje.«¹⁰⁹

Iz političnih razlogov se je odločil za sodno kariero. Tudi v tem poklicu in v tej vlogi je imel možnost kot sodnik in odvetnik vzgojno vplivati na ljudstvo. »Nikdar nisem bil formalist, ne kot pravnik ne kot sodnik, vedno sem vplival na ljudstvo, da se dejansko osamosvoji gospodarsko in kulturno.« Zaradi slovesa, ki si ga je pridobil kot sodnik, je bil povabljen v politično delovanje na Goriškem, vendar je političnim gibanjem dal na voljo le svoje intelektualne storitve in sposobnosti, ne da bi prevzel kakšno vidno politično funkcijo.

Pravništvo je začel na Dunaju. Na dunajsko pravno fakulteto se je vpisal 15. oktobra 1881, čeprav si je želel študirati jezike in zgodovino. Kako težko se je preživljal, koliko se je odpovedoval, intenzivno študiral, se dodatno sam izpopolnjeval, ob tem pa še inštruiral domačo hčer pri družini, kjer je stanoval, izvemo iz njegovih pripovedovanj. Iz njih razberemo tudi, kako trnova je bila pot slovenskih študentov na Dunaju. Kolikor je naučil otroke dunajskih družin francoščine in praktičnih izkušenj za življenje, toliko so mu dunajsko življenje, izobraževalne možnosti pri družinah, kulturno življenje in knjižnice koristile za lastno izpopolnjevanje.

---

¹⁰⁹ Tuma: *Iz mojega življenja*, str. 413.

Spomladi leta 1883 je opravil prvi državni izpit – vstopnico v pravniško življenje, obenem preizkusni kamen za bodočega pravnika. Hkrati s študijem prava je proučeval jezikovna vprašanja, študiral svetovne jezike, slovnico in razna etimološka vprašanja ter se poglobljal v svetovno zgodovino. Bival je med slovenskimi in slovanskimi študenti, življenje pa ga je kot domačega učitelja zaneslo celo na Ogrsko in v Galicijo.

Ko se je pripravljaj na drugi državni izpit in prvi rigoroz, je ugotovil, da se je časovno uštel. Domače učiteljevanje in planinstvo sta mu vzela preveč časa, da bi se prijavil v roku. Tudi sprememba načina življenja, prej lagodno, skoraj prijateljsko poučevanje otrok ob domači hrani, zdaj pa intenziven in pospešen študij ob gostilniški hrani, je storilo svoje, pojavile so se zdravstvene težave. Po uspešno opravljenem drugem državnem izpitu in rigorozu je fizično in duhovno obnemogel. Moral se je vrniti k staršem v Ljubljano.

Ko je v začetku oktobra 1886 na Dunaju opravil še tretji državni izpit, se je ponovno vrnil v Ljubljano in se ogledoval za kakšno zaposlitvijo v odvetniški pisarni. Ker ni naletel na ugoden sprejem pri slovenskih odvetnikih, je končno dobil prakso pri uglednem nemškem odvetniku Maksimilijanu pl. Wurzbachu. Prav zanimiva so Tumova pričevanja o stanovskih kolegih odvetnikih, poznejših prvakah slovenskih političnih strank, njihovih značajih in »spreobrnitvah« iz enega političnega prepričanja v drugega. Če kaj, je treba verjeti njegovi nepristranosti in resnicoljubnosti.

Leta 1887 je nastopil kot pripravnik pri deželnem sodišču v Trstu. Imel je že tri državne izpite, pa samo en rigoroz. Drugi rigoroz je opravil 2. ali 3. maja 1888. Delo na kazenskem oddelku sodišča mu ni dišalo, njegov cilj je bilo odvetništvo. Zanimive zgodbe o takratnem sodstvu, na primer delo ob svečah, se berejo kar utopično, če vemo, da gre za tržaško sodišče leta 1888! Takrat še ni bilo nobenega slovenskega ali hrvaškega odvetnika v Trstu, redko kdo poleg Tume je pisal sodne zapisnike ob zaslišanju v slovenskem jeziku. Tako šovinistične so bile takratne tržaške razmere. Delovni Tuma je poskrbel, da je bilo čim več sodnih spisov v slovenščini, ki je italijanski sodniki in odvetniki niso razumeli.

Tuma je bil gonilna sila, ko je bilo treba rešiti sodne zaostanke, zaščititi slovenske stranke v sodnem postopku, uvesti red, se znebiti lenuhov. Ob vsem garanju je imel še čas za družbo in izlete v okolico, za petje in telovadbo. Toda telo ga je z revmatizmom opozarjalo. Nič ni zaleglo zdravljenje, celo pri slavnem Kneippu.

Čeprav se je štel za odvetniškega kandidata, je vztrajal na okrajnem sodišču, saj se mu je ta čas štel v odvetniško prakso. Leta 1889 je opravil sodniški izpit in bi opravil tudi odvetniškega, če bi ga kak tržaški odvetnik, sicer sami Italijani, le sprejel, čeprav samo zaradi znanja jezikov.

Ko so razpisali mesta za sodnike, eno tudi za Tolmin, je bil na preizkušnji, ali naj zapusti tržaško okolje. Odločili sta ljubezen do gora in bližina preprostih slovenskih ljudi. Vložil je prošnjo in bil septembra leta 1890 imenovan za sodnika. Tako je tudi tu dosegel sodno poslovanje v slovenskem jeziku. Ko je leta 1894 odšel iz Tolmina, se je na sodišču govorilo slovensko in tako ostalo do italijanske okupacije leta 1920. Nadaljeval je pri okrožnem sodišču v Gorici in tu sodnikoval v letih 1894 in 1895. Tudi tu je uvedel slovenščino v sodno poslovanje, kar mu ni prineslo ravno prijateljskega razpoloženja pri Italijanih.

Leta 1894 se je poročil z Marijo in zaživel družinsko življenje. Marija je bila načitana, glasbeno izobražena, z znanjem italijanščine, francoščine in nemščine, vendar ji ni bilo dosti mar za izlete v naravo. Bila je kar zadovoljna, da se je mož ob nedeljah odpravil zdoma. Ostala je rada sama in veliko brala, ko so se začeli rojevati otroci, pa se je posvečala predvsem njim.

Leta 1895 ga je Andrej Gabršček povabil v politiko, predvsem kot pravnik, ki naj bi vzpostavil red v deželnem odboru in pripravljaj tista gradiva za deželni in državni zbor, ki bi imela narodni, socialni in gospodarski pomen. Jezikovno vprašanje je bilo v deželnem zboru rešeno tako, da so Slovenci govorili slovensko, Italijani pa italijansko, če je bilo treba, pa so govore prevajali za eno ali drugo stran. V deželnem odboru pa se je govorilo samo italijansko. S Tumovim prihodom v deželni zbor je postal tudi slovenski jezik občevalni jezik. Tako je v sodstvu in upravi zagotovil enakopravno uveljavitev slovenščine. Ko je bil z novim civilnim pravnim redom (postopkom, op. T. S.) leta 1897 uveden ustni postopek,

ni bilo mogoče soditi, če sodnik ni razumel jezika pravnih strank. Furlanski kader je hitro sprevidel pomen znanja slovenskega jezika in se ga je v kratkem času tudi naučil, veliko pa se z nastavitvijo slovenskega kadra izboljšala tudi zasedba sodnega sestava, in sicer v slovensko korist.

Čeprav je bil samo adjunkt (uradnik, op. T. S.), si je upal napadati sodne in politične oblasti, zato mu je grozila premestitev iz Gorice. Sodni uradniki so bili namreč nastavljeni le za dobo treh let. Zato se je začel ogledovati za mestom koncipienta (pripravnik, op. T. S.) v kakšni odvetniški pisarni, pri slovenskem odvetniku, ker sam ni imel potrebne odvetniške prakse. Sprejel ga je dr. Franko, nekdanji sošolec z Dunaja, ki pa je čez čas postal ljubosumen nanj, ker so pravne stranke hotele imeti samo Tumo. Zato mu je februarja 1898 odpovedal mesto koncipienta. Sprejel pa ga je advokat dr. Starič, pri katerem je nato opravil preostalo odvetniško prakso.

Ko je opravil odvetniški izpit, je zaprosil odvetniško zbornico za vpis v seznam odvetnikov. Kako stroga so bila pravila za dolžino odvetniške prakse, priča to, da se je Tumi desetletno delo na sodiščih v Trstu, Tolminu in Gorici štelo le za enoletno prakso. Vpis v odvetniško zbornico je dosegel konec decembra leta 1900.

Z novim letom 1901 je odprl odvetniško pisarno, in sicer skupaj z dr. Karlom Treonom, ki je prišel iz Postojne. S tem se je povečala možnost njegovega političnega delovanja, kar je dobro izkoristil.

Leta 1902, ko je odprl samostojno odvetniško pisarno v Gorici, je sprejel zapleteno menično zadevo, ki bi jo moral zastopati pred trgovinskim sodiščem v Trstu. Trgovinsko in pomorsko sodišče pa sta bila sestavljena iz sodnikov, ki so znali le italijansko. Tuma je z njemu lastno doslednostjo in zapletanjem s prevajanjem v slovenščino dosegel, da so bile, proti ustaljeni praksi, pred obema sodiščema omogočene tudi razprave v slovenskem in hrvaškem jeziku. Še več, s prikazom razmer, ki so bile na Primorskem v škodo Slovencev, je pred ministrom na Dunaju dosegel, da so bili italijanski kadri, ki niso razumeli slovensko, upokojeni. Česar niso dosegli državni poslanci, je dosegel Tuma. Iz prikazanega je razvidno, da je bila borba za uveljavitev slovenskega jezika pred upravo in sodstvom neločljiv del njegove pravniške in še posebej odvetniške kariere. V njegovih pričevanjih iz prakse je zaznati tudi politično

opredeljenost obtoženih. Neverjetno, kako je politična pripadnost strank vplivala na izrek sodb.

Ko sta oktobra 1917 prišla zlom in beg italijanske vojske, je Tuma zaprosil za izpis iz tržaške odvetniške zbornice in prepis nazaj v goriško advokatsko zbornico. V težkih vojnih razmerah je opravljal odvetniško delo, kot se je pač dalo, dokler ni moral pred fašističnimi grožnjami pribežati v Ljubljano. Tako se je leta 1924 vrnil v Ljubljano, od koder je pred 48 leti odšel. Moral je oditi kot tujec, ki ga je nova država Italija proglasila za tujca na Goriškem in Tržaškem, ki ju je po Londonski in Rapalski pogodbi prevzela na fašistično brutalen način.

V Ljubljani je odprl odvetniško pisarno, branil delavske interese in se angažiral povsod, kjer so bili prizadeti človekova čast, pravica in narodni interes. Med procesi, v katerih je nastopal, je odmeval njegov zagovor obtoženih na tako imenovanem bombaškem procesu, novembra 1924, pred celjskim sodiščem. Proces je potekal proti mladim komunistom delavcem, ne pa proti Orjuni, jugoslovanski obliki fašizma. Oblasti so po oboroženem spopadu 1. junija 1924 prijele 230 udeležencev uličnega spopada in jih obtožile nasilništva proti državnemu redu. Kot zagovornik obtoženih je nastopil dr. Henrik Tuma in na procesu obtožil režim protiustavnosti zakona o zaščiti države ter razkrinkal jugoslovansko-italijanski mednarodni fašizem. Sodišče je novembra izpustilo obtožence in jih oprostilo, ker ni imelo nobenih trdnih dokazov za očitano. Je pa dogodek v Trbovljah zahteval pet žrtev na strani delavstva, orjunaši pa so izgubili tri svoje voditelje. Orjunaši so pod zaščito žandarmerije požgali rudarski dom in usmrtili ujetega skojevca Franca Fakina. Proces je bil stenografiran in oddan v tisk. Izšel je v obliki brošure na 136 straneh, in sicer januarja 1925 v založbi Delavsko kmečkega lista v Ljubljani, z naslovom *Prvi junij 1924*. Brošura je bila takoj tudi zaplenjena, pozneje še dvakrat, tretjič je bilo to v Ljubljani leta 1974.

Tuma je bil odvetnik skoraj do smrti, pokončen, pošten in pogumen, kar naj bi bile odlike tega poklica.

Tak Tuma ni umrl in ne sme nikoli umreti, saj je simbol, več kot človek iz množice. Narod, ki izgubi svoje vzore, maliči svoje vrednote.

Dr. HENRIK TUMA
ADVOKAT

CEKOVNI RACUN št. 20.274
TELEFON 12-11

Velečenjena gospa

Ljubljana, dne 13. februarja 1953.
Mikloškova cesta 13/1.

Marko Debelakova
alpinistinja

Ljubljana, Študentovska ul. 11

Velečenjena gospa!

Fredvsem Vam čestitam na sijajnem uspehu Vaših predavanj v inozemstvu. "Nemo profeta in patria." Tri večerajšnji seji literarnega odseka SFD smo sklenili, da Vas naprosimo za predavanje za dan 7. marca t.l. ob 20. uri zvečer v dvorani Delavske zbornice o predmetu, katerega nam sporočite. Literarni odsek je ob enem sklenil, da izda še letos brošuro o rešilni akciji in monografijo o plezalni in splòh alpinski tehniki. Za sestavo te monografije se naproša Vas, za zdravniški oddelek pa g.dr. Breclja.

Prosim, da vzamete na znanje dan predavanja, mi sporočite predmet in ob enem, če ste pripravljena spisati monografijo v obsegu 20 do 60 strani ter koliko zahtevate nagrade.

Glede predavanja bi prosili, da nam daste nekaj slik večjega formata na razpolaganje, da iste vsaj teden dni pred predavanjem, kakor po navadi razstavimo. Prosim tudi, da na kratko sporočite vsebino predavanja radi objave v listih. Tudi Vašo sliko bi radi priobčili!

Fričakujé Vaš prijazen odgovor, ostajem
z iskrenim planinskim pozdravom

NEKAJ O TUMOVI ROKOPISNI GORNIŠKI ZAPUŠČINI

Tuma, čeprav po osebni naravi samotarski – kar označuje razmišljajočega človeka – je bil zaradi vseznalstva v stikih z mnogimi. Ker je bila njegova politična, odvetniška in druga korespondenca že obdelana in objavljena, prav tako tudi njegovo sodelovanje v slovenskih časopisih (glej bibliografijo zadaj), se tu omejujem na gorniško dopisovanje, vendar le na nekatera njegova pisma. Pri tem mislim predvsem na »razsojanje« zadev, povezanih s poimenovanjem prvenstvenih smeri v severni Triglavski steni, saj je bil Tuma poznavalec alpinizma, izkušen odvetnik in moralna avtoriteta. Objavljam le nekaj pisem, čeprav je zgodovino osvajanja severne Triglavske stene obdelal le dr. Miha Potočnik. Očitno pa je, da je retrospektiva zgodovine, ki jo je ustvaril en sam pisec, premalo.

Kot član literarnega odseka SPD je Tuma posredoval tudi pri iskanju prevajalca za slovenski prevod Kugyjeve knjige *Iz življenja gornika*. V ta namen je pisal Miri Marko Debelak, če bi prevzela ta prevod, pod kakšnimi pogoji in v kakšnem času. Kugy je bil glede svojih del o gorah zelo natančen in previden, zato zlepa ni zaupal vsakomur. Obrnil se je na Tumo, ki je nastopil kot posrednik pri iskanju primerne prevajalca.

Kot vodja literarnega odseka SPD je Tuma posredoval tudi pri planinskih predavanjih, razstavah in pisanju plezalnega priročnika. Seveda izbire ni bilo veliko, zato se je odločil za Miro Marko Debelak, ki je bila poleg vsega tudi alpinistka.

Dr. Tuma si je, res da redko, dopisoval tudi z dr. Kugyjem, s svojimi trentarskimi vodniki in drugimi. Bojim se, da ta korespondenca ni vsa ohranjena. Brane Tuma, pokojnikov sin, mi je okrog leta 1975, ko sem pisal brošuro ob 40-letnici Tumove smrti, omogočil vpogled vanjo. Takrat me je bolj kot korespondenca prevzel obsežen knjižni fond, shranjen v 26 zabojih in vknjižen na 56 tipkanih straneh, s približno 3300 naslovi, med katerimi se spominjam tudi dela Marka Pohlina, ustave ilirskih dežel in drugih knjižnih redkosti.

Sicer pa Tumova prvotna rokopisna zapuščina obsega predvsem dopisovanje z dr. Alojzom Kraigherjem, Ivanom Hribarjem, dr. Karlom Trillerjem, Gustavom Gregorčičem, Andrejem Gabersčkom, dr. Antonom Dermoto, dr. Josipom Ferfoljo in drugimi.

Opozoriti je tudi treba, da je Tuma leta 1913 postal urednik napredne revije *Naši zapiski*, od koder izhaja kar nekaj korespondence. Vsa ta pisma so politične vsebine – v primerjavi z njo je gorniška korespondenca maloštevilna. Seznam Tumovih gorniških korespondentov ni bil velik, med njimi pa je bil on sam najbolj razgledan in vsebinsko jednat, kakršna se nam prikazujeta tudi lik in delo tega velikega narodnjaka na zahodni meji slovenstva.

DR. HENRIK TUMA

ADVOKAT

ČEKOVNI RACUN št. 20.274
TELEFON 33-11Ljubljana, dne 25. junija 1938
Miklošičeva cesta 12/1.

Velecenjena gospa !

Dr. Kugy namerava izdati slovenski prevod svoje knjige "Aus dem Leben eines Bergsteigers" Kot prevajalca je iztaknil Pavla Detevca, ki je glavni urednik "Modre ptice" Isti se mu ponuja, da prevede knjigo iz nemškega na slovensko ob enem pa odkupi lastninsko pravico za prevod. Dr. Kugy se nekoliko pomislija, posebej glede odstotka lastninske pravice.

Ne spuščam se v vprašanje ekonomičnega podjetja, pač pa kolikor jaz naše literature poznam, dvomim, da bi sploh kdo alpske nemške špise dovolj dobro prevedel na slovenščino. Manjka jim poznanja alpskega življenja in udejstvovanja. Smatram pa Vas sposobno za to. Za ta slučaj ti morali seveda iskati drugega založnika, ker dr. Kugy sam absolutno ne mara kak riziko.

Obracam se na Vas, da mi sporočite svoje mnenje, po setej še informacijo o g. u. Detevcu ter mi odgovorite ali ti prevzela prevod, pod kakimi pogoji in v kolikernem času.

Pričakuje Vas odgovor se predno greste na turo
s planinskim pozdravom

Gospa M. Detelakova

L j u b l j a n a

18. septembra

Cenjeni gospod

Jože Č o p , veleturist

J e s e n i c e .

Dne 15. in 16. t. m. sem bil v Aljaževem domu in v Staničevi koči. Tam sem konstatiral, da ste dne 28. avgusta t. l. v družbi z Mihaelom Potočnikom napravili turo desne plene Triglavskega stebra 2464m z izhodiščem kakor poprej tura Jesihova ter da ste imenovali to prvenstveno turo Gorenjska smer. Dne 5. in 6. septembra t. l. je pa zabeležil znani nemški turist Szalay, da je on napravil to prvenstveno turo. Neke opazke pod tem opisom so izbrisane in nečitljive, zdi se, da nekdo protestira proti temu, da ni se priznala Szalay-u prvenstvena tura.

Sem mnenja, da mora to zadevo urediti turistiški klub "Skala". Triglavske ture pridejo zaznamovane v Hochturista, ki se letos izda in ni vseeno ali se vpiše prvenstvena tura Szalay-u ali Vam. Obrnil sem se radi tega na turistiški klub "Skala", da celo zadevo preišče in sporoči dotičnemu nemškemu društvu, po meni pa dr. Paul Kaltenegger-ju, da vpiše Vaše ime v Hochturista. Dr. Paul Kaltenegger se sploh priporoča, da bi mu opisal vse triglavske ture in ker ste Vi najboljše poučeni bi prav rad osebno pregovoril z Vami vse triglavske ture. Sporočite mi, kdaj Vas zanesljivo dobim doma na Jesenicah ali pa, če slučajno pridete Vi kdaj v Ljubljano.

S planinskim pozdravom

NAJPOMEMBNEJŠI TUMOVI GORNIŠKI SPISI¹¹⁰**O gorah**

- Veliki vrh (Rombon) 1905/1, 3–7.
- Prisojnik 1907/10, 153–156, 168–171.
- Škrlatica 1907/9, 136–141.
- Kanin 1909/4, 56–62, 71–76.
- Krn 1908/8-9, 115–124.
- Po koroško-italijanski meji 1908/11, 160–169.
- Špik na Policami (Montaž) 1908/1-2, 1–4, 19–21.
- Zuc del Boor 1908/10, 142–147.
- Špik nad Policami (Bojec, Montaž) 1909/3-4-5, 39–42, 63–66, 86–88.
- Špik nad Policami 1910/1-2-5-7, 11–14, 29–32, 102–105, 148–155.
- Po severni steni Triglava 1910/9, 191–197.
- Kaninska in Mangrtska skupina 1911/4-5-7-8-9-10, 67–71, 84–88, 179–188, 202–205, 218–222, 242–245.
- Čez Trbiško Škrbinico 1911/2-3, 29–34, 41–44.
- V Višarskih Glavah 1911, 6–10.
- Kaninska in Mangrtska skupina 1912/1-2-3-4-5-6-7-8-9-10, 26–29, 43–45, 62–67, 85–90, 114–116, 139–143, 167–173, 187–193, 204–222.

- **Mangrtska skupina 1913/7-8-9, 140-146, 165–170, 190–194.**
- Mangrtska skupina 1914/2-4-5, 23–26, 68–76, 81–86.
- Po Trenti in Soči 1914/6-7-8, 109–114, 150–153, 172–178.
- Po Trenti 1921/1-5-10.
- Kanjavec in Vršac 1921/2-3-4-5-6-7-8-9-10, 30–38, 55–58, 61–63, 83–86, 89–93, 113–123, 145–158, 161–173.
- Planina Zapotok 1922/10, 155–157.
- Skutnik in Bavški Pelec 1922/12, 181–185.
- Grintavec (Bavški) 1923/8, 116–119.
- Čez Nizki vrh 1925/9, 193–196.
- Razor 1925/12, 265–269.
- Pihavec (Trentski) 1926/5, 101–104.

---

¹¹⁰ Navedeni so le pomembnejši spisi v Planinskem vestniku in drugje.

- Bohinjski kot 1927/3-4-5-6-7-8-9-10-11-12, 49–60, 73–81, 100–104, 125–129, 148–157, 175–180, 198–201, 222–227, 256–259, 272–276.
- Mangrtska ali Klanška jezera 1928/1, 6–7.
- Triglavska skupina 1928/5-6-7-8, 97–101, 121–123, 145–149, 169–174.
- Severna stena Kanjavca 1929/1, 9–11.
- Begunjščica 1932/9, 173–181.
- Beneška Slovenija 1933 in 1934.
- K imenoslovju Stolove skupine, Gore in ljudje 1947/6-7-8-9-10-11-12, 157–164, 209–216, 260–265; 1948/5-6-7-8-9-10-11-12, 129–135, 247–253, 291–299, 318–325

O alpinizmu

- Alpinizem 1908/6-7, 85–96

O morfologiji in terminologiji

- Za alpiniste 1909/6-8-9, 155–158, 169–171, 187–190.
- Za alpiniste 1910/6-8-10, 127–128, 175–178, 214–220.
- Terminologija, alpinska (zimsko, smuška) 1932, 75, 97, 133, 160.
- K terminologiji v Reziji z razlago nekaterih krajevnih imen in porekla prebivalcev 1914/12.
- Slovenska imena v ladinskem in bavarskem narečju 1926/7.
- Imenoslovje Julijskih Alp 1928/10-11-12.

Priloge in zemljevidi

- Toponomastični zemljevid Triglav–Škrlatica.
- Tumova smer čez Triglavsko steno 1910/9.
- Kaninska in Mangrtska skupina 1911.
- Zemljevid Kaninske skupine 1912.
- Rezija 1913.
- Razor in Visoka Špica 1914.
- Vzhodni del Krškega pogorja, priloga Geografskega vestnika 1925.
- Bohinjski kot, Črna prst–Vogel, priloga Geografskega vestnika 1925.

- Kotova Špica, 1914.
- Begunjščica 1932.
- Beneška Slovenija 1934.
- Stolova skupina 1947/48.

Recenzije in drugo

- Vojvodina Koroška, avtor dr. Matko Potočnik, Ljubljana 1909, izdala Matica Slovenska, 1910/4.
- Vodnik po Furlanskem, izdala Società Alpina Friulana v več zvezkih 1913/1.
- Touring Club Italiano, z opozorilom na rabo domačih krajevnih imen 1914/12.
- Število Slovencev v Friulih, zanimivi podatki o Slovencih pred prvo svetovno vojno 1921/1.
- Julijske Alpe, napredek alpinistike, botanični vrt v Trenti 1930/8
- Izza mladih let, turistika, 1933.
- Jutro nad Adrijo 1934.
- Paberki iz Bohinja 1935.

Spisi v drugih listih in revijah

- Krajevno imenoslovje, Jadranski almanah, 1923, str. 137.
- Naše planine, Jadranski almanah, 1924, str. 81.
- Toponomastika, Geografski vestnik 1925, 86–97.
- O gamsih, Lovec 1933.
- O alpinistiki, RP 1910/9, 58; Naprej 1910/10.
- Delavec in priroda, Svoboda 1929, 168–71.
- Praški Alpsky Vestnik, 1910-2 in 1914.
- Die Bretherwand, Oesterreichische Alpenzeitung 1932/3, 100.

Knjige

- Pomen in razvoj alpinizma, TK Skala, Ljubljana 1930.
- Imenoslovje Julijskih Alp, SPD 1928.

- Iz mojega življenja, Naša založba, Ljubljana 1937 (prvič) in 1997 Založba Tuma (drugič).
- Rokopis Alpska terminologija, 89 strani, približno 5000 izrazov, neobjavljeno.
- Iz za velike vojne, zal. Branko 1994 (spremno besedilo dr. Branko Marušič)
- Pisma: osebnosti in dogodki (1893–1935, politična in ostala korespondenca dr. Henrika Tume), zal. Zgodovinski inštitut Milka Kosa, ZRC SAZU; Trst, Devin 1994.

OKVIRNA GORNIŠKA BIBLIOGRAFIJA O TUMI**Splošni spisi in oznake**

- Ob 70-letnici, Jutro 1928, str. 159 V. Knafliča
PV J. Tominška 1928, 236–7
- Nekrologi:
Slovenec,
Jutro,
Slovenski narod,
Glas Naroda,
Delavska politika,
Slovenija,
LZ 317–339 in 419–441,
B. Kreft, Svoboda 142–148,
PV 1935, 133–142.
- SBL (Dušan Kermavner).
- Širina duha, podlistek Vital Klabus, Delo, 1997.
- Dr. Henrik Tuma. V: Sto slovenskih politikov, avtor Branko Marušič, Prešernova družba Ljubljana, 2002.
- Andrej Gaberšček: Goriški Slovenci 1932, samozaložba.

O alpinistu

- M. Kajzelj: Pregled našega alpinizma (Naš alpinizem 1932) in ob 40-letnici TK Skala (PV 1961, 404).
- J. Mlakar: Spomini in opomini (PV 1937) in 60 let slovenskega planinstva (PV 1953).
- J. Abram - Trentar: Koledarja GMD za leto 1938, 81, v spisu ob 80-letnici J. Kugyja.
- E. Lovšin: V Triglavu in njegovi soseščini, 1944, 1946
- E. Lovšin: Gorski vodniki v Julijskih Alpah, 1961
- T. Orel: Pogled nazaj in naprej, PV 1945, 33–34, 36–37
- T. Orel: Vejica na grob dr. Viktorja Vovka, PV 1968, 551
- M. M. Debelak - Deržaj: Kronika Triglava, PV 1949, 237, 204

- A. Tuma: K portretu dr. Henrika Tume, PV 1954, 94–95 in Iz spominov na očeta, PV 1961, 565–568.
- V. Mazi: Sto let Tume in Kugyja, PV 1958, 434.
- V. Škerlak: Zgodovina Alpinističnega kluba Skala (PV 1961/62, 469–770). Ob Tumovi knjigi o alpinizmu, 554, o njegovi vlogi v trenjih med SPD in TK Skala, itd.
- V. Škerlak: Ob 40-letnici smrti politika in alpinista Henrika Tume, ITD 1975, v petih nadaljevanjih. Pod istim naslovom pripombe skalašev k Škerlakovem prikazu, PV 1962, 359.
- Tone Strojín: Ni nam umrl, ne sme nam umreti, PV 1975, 389/7.
- Joža Vilfan: Iskalcu resnice in borcu za slovenske narodne pravice, PV 1975/12.
- Tone Strojín: Govor ob odkritju kipa dr. Henriku Tumi v Novi Gorici, dne 21. 9. 1975, PV 1975/12.

O planinskem delavcu

- O Tumi kot predsedniku delavskega planinskega društva »Prijatelji prirode« v Ljubljani, Spis A. Reismanna o tem društvu, PV 1969/7, 332/3.
- Tumovem odnosu do K. Juga: v Pomenu in razvoju alpinizma, 1930, 198/221, v zvezi z zmotnimi trditvami V. Bartola v Razgledih 1952, dr. Dušan Kermavner v PV 1972, 964–965.
- Imenoslovje Julijskih Alp in Pomen in razvoj alpinizma: recenzija P. Kaltenegger, Oesterreichische Alpenzeitung 1930 in 1931.

Sliki na straneh 3 in 76 sta iz arhiva dr. Toneta Strojina, sliko dr. Henrika Tume na strani 18 pa nam je odstopil Gornjesavski muzej Jesenice iz fototeke Triglavske muzejske zbirke, za kar se jim lepo zahvaljujemo. Sliko Torre Tuma (stran 42) je avtor pridobil iz zbirke dr. Matije Tuma, naslovnica in stran 90 sta izreza iz zemljevida Triglav – Škrlatica, ki ga je izdala Skala in ga hrani v svojem arhivu.

Zbirka **Oprimki**
knjige o gorah za ljubitelje gora

izdaja
Slovenski gorniški klub Skala

